

SPECIALRAPPORT

STATENS KUNSTFONDS BETYDNING FOR DANSK LITTERATUR

- med fokus på de sidste 20 års
litteraturproduktion og -formidling

Johanne Gormsen Schmidt

Statens Kunstfonds betydning
for dansk litteratur
Publiceret: november 2020
Layout: STÆHR GRAFISK
ISBN: 978-87-92681-99-7

INDHOLD

Bogpanelets bemærkninger til rapporten	5
Bogpanelets opdrag	6
Forord	7
Resumé	9
1. Tidslinje	13
2. Projektstøttens historie	14
Den første projektstøtte	15
Den første støtte til formidling i lokallivet	15
Arbejdslegaternes plads	16
Børnelitteratur	20
Oplæsningshonorarer	20
Litteraturfestivaler	24
Mangfoldige arrangører og initiativer	25
Oversættelser	28
Udgivelsesstøtte	29
Forlag	30
Opsamlende om projektstøtten	31
3. Legatstøtten til debat	33
Kritikken af arbejdslegater og hædersydelse	34
Datagrundlag	35
Afslag og tilsagn	36
Bredde	37
De treårige stipendier	38
Gengangere	39
Opsamlende om legatstøtten	41
4. Debutanter og prisnominerede	43
Debutværkers status i støttesystemet	44
Debutanternes generelle støtteforhold	45
Debutanternes genrespredning og formidlingsaktiviteter	46
Støttesystemets begreb om litterær kvalitet	48
De prisnominereds generelle støtteforhold	50
De prisnominereds genrespredning og formidlingsaktiviteter	51
Præmieringer	52
Opsamlende om debutanter og prisnominerede	53
5. Aktuelle synspunkter på Kunstfonden	56
Synspunkter på forlagenes generelle støtteforhold	57
Synspunkter på oversætterstøtten	58
Synspunkter på udgivelsesstøtten	59
Synspunkter på støtten til litterære arrangementer	60
Synspunkter på arbejdslegaterne	61
Synspunkter på forfatternes projektstøttetilbud	63
Synspunkter på uddelingspraksissen	64
Synspunkterne opsamlet	66
6. Litteraturstøtte i Norge og Sverige	67
Svenske forlag	67
Tidsskrifter	68
Legater	69
Norske bogindkøb	70
Opsamlende om norsk og svensk litteraturstøtte	71
7. Afsluttende perspektiver	72
Opsamlende om spørgsmålene i Bogpanelets opdrag	76
Bilag	78

BOGPANELETS BEMÆRKNINGER TIL RAPPORTEN

Bogpanelet har igangsat og deltaget i arbejdet med rapporten om Statens Kunstfonds betydning for dansk litteratur. Rapporten peger på en række vigtige forhold omkring Statens Kunstfonds betydning for produktionen, mængden og variationen i udbuddet af dansksproget litteratur. Rapporten dokumenterer, at en vækst i antallet af legater fra Statens Kunstfond har været ledsaget af en vækst i tildeling af midler til nye og etablerede forlags udgivelser af ny litteratur og til litteraturformidling i form af litterære events, oplæsninger og festivaler. Rapporten påviser, at Statens Kunstfond har fået stadig større betydning for forfatteres mulighed for at etablere deres forfatterskaber, arbejde i de kunstneriske retninger, de ønsker at følge, og sikre en bredde i litteraturudbuddet og litteraturformidlingen. Kunstfonden har givet børnelitteraturen og forskellige nye genrer gode udviklingsmuligheder, men der er bestemte typer af genrelitteratur, som Statens Kunstfond kun i meget ringe omfang har støttet.

Bogpanelet håber, at rapporten vil lægge op til fortsat debat af Statens Kunstfonds betydning for ny dansk litteratur.

Bogpanelet takker Johanne Gormsen Schmidt for hendes arbejde med rapporten.

I forlængelse af rapporten vil Bogpanelet understrege, at Statens Kunstfonds virksomhed på litteraturområdet må betragtes som en nødvendig statslig investering i det demokratiske samfund. Et traditionelt "støttebegreb" lægger op til en forståelse af litteraturområdet som et område i samfundet, der ikke aktivt bidrager til samfundsøkonomien. Det er for længst dokumenteret, at en sådan tankegang ikke har nogen gyldighed.

Den foreliggende rapport dokumenterer, at Kunstfondens bevillinger er investeringer i en levende kultur.

BOGPANELETS OPDRAG

Den offentlige litteraturdebat peger ofte på, at Statens Kunstfond har en afgørende betydning for produktionsvilkårene og mængden og variationen i udbuddet af dansksproget litteratur, både litteratur i gængs forstand og litteratur med et tværæstetisk udtryk samt såvel ny dansk litteratur som genudgivelse af danske klassikere. Bogpanelet ønsker at få belyst denne antagelse. Formålet med den foreliggende rapport er derfor at undersøge følgende spørgsmål:

- Hvilken rolle spiller Statens Kunstfond i etableringen af forfatterskaber og for bredden af litteraturudbuddet?
- Hvilken betydning har Statens Kunstfond for forfattere og forlag – både økonomisk og med hensyn til prestige, goodwill og anerkendelse?
- For hvilke forlag og forfattere og for hvilken slags litteratur er Statens Kunstfond en nødvendighed? Dette sammenholdes med fondens formål: at støtte produktion og udbredelse af kvalitetslitteratur.

Genstandsfeltet for undersøgelsen er den originale danske litteratur (nye værker og klassikere inden for voksen-, ungdoms- og børnelitteratur). Oversat litteratur indgår i begrænset omfang i undersøgelsen.

FORORD

Denne rapport undersøger efter anmodning fra Bogpanelet, hvilken betydning Statens Kunstfond har for produktionen og formidlingen af dansk skønlitteratur. Fokus er på de sidste 15-20 år. Undersøgelsen baserer sig på tal og årsberetninger fra støtteorganerne samt på samtaler med forfattere, forlæggere og vidende personer inden for området.

I Danmark er der en tendens til at sætte lighedstegn mellem kunststøtten og legater fra Statens Kunstfond. Men litteraturstøtte er meget andet. I de seneste år er forlag og andre aktører i den litterære verden kommet mere og mere på banen som støttemodtagere, ligesom forfatterstøtten er blevet udvidet til i højere grad at omfatte bl.a. børnebogsforfattere. Helt overordnet set har litteraturstøtten to sider: legatstøtten, der har været der fra starten, og projektstøtten, der kom til i midten af 1980'erne, og som siden er vokset betydeligt.¹ Denne rapport undersøger begge sider af litteraturstøtten. Den beskriver dels den underbelyste projektstøttes historie, dels centrale sider af den offentlige debat om legater og hædersydelse.

Rapporten retter blikket mod de mange aktører, der er involveret i produktionen og formidlingen af dansk litteratur. Forfattere har ofte udtalt sig om deres erfaringer med og opfattelser af arbejdslegaterne, og denne del af kunststøtten er veldokumenteret og gennemdiskuteret.² Men kunststøtten spiller også en væsentlig rolle i de ændringer, som bogbranchen befinder sig i lige nu, ikke mindst med de mange nye små forlag.³ Det samme gælder de igangværende ændringer i den litterære kultur, hvor der afholdes stadig flere litterære arrangementer med stor tilslutning, samtidig med at den tid, danskerne bruger på at læse skønlitteratur, bliver mindre,⁴ bogbestandene skrumper på bibliotekerne,⁵ og kommunerne nedprioriterer bøgerne i skolerne pædagogiske læringscentre (tidl. skolebiblioteker).⁶

¹ Dertil kommer biblioteksafgiften. Der har gennem tiden været megen debat om bibliotekspengene blandt de forskellige forfattergrupper, og det er bestemt et felt, der er værd at gå ind i. Biblioteksafgiften ligger imidlertid uden for denne rapport's undersøgelsesfelt. Biblioteksafgiften udregnes efter nogle på forhånd fastlagte kriterier: bestandstallet på landets biblioteker, bogens sidetal, typen af litteratur samt bogens primære og sekundære bidragsydere. Denne rapport's fokus er derimod på den del af litteraturstøtten, der som udgangspunkt er blevet uddelt på baggrund af en kvalitativ vurdering i sagkyndige udvalg.

² Se Kap. 3, afsnittet "Kritikken af arbejdslegater og hædersydelse".

³ Se Lars Handestens rapport *Forandringer i forlagsbranchen – med særligt henblik på de små forlagsstatus og betydning* (2018), for Bogpanelet.

⁴ Se *Bogpanelets årsrapport 2018*.

⁵ Se *Bogpanelets årsrapport 2018*.

⁶ Se Liselotte Hillestrøms indlæg "Bekymrende tendenser" i *Børn & Bøger*: www.kfplc.dk/image/catalog/boern_og_boeger/BB615/formand.pdf besøgt 17.6.2020. Se også "Liberaliseringen af bogmarkedet. En evaluering set med forbrugers øjne". Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen 2013: www.incentive.dk/wp-content/uploads/2017/03/Incentive-Liberaliseringen-af-bogmarkedet-nov.pdf besøgt 17.6.2020.

Rapporten undersøger også forfatterens støtteforhold. Den sammenligner forholdene for hhv. veletablerede og nye forfattere ved at kortlægge gengangere blandt støttemodtagerne og siden tage en debutantårgang op til eftersyn. Den diskuterer det begreb om kvalitetslitteratur, som støttesystemet holder i hævd, via et udblik til støtteforholdene hos prisnominerede forfattere. Endelig forholder den sig til intentionen om at støtte bredden i litteraturudbuddet ved at se nærmere på, hvordan udmøntningen af bevillingerne fordeler sig genremæssigt.

Idet opgaven er at undersøge støttens betydning for dansk litteratur, holder rapporten sig så vidt muligt uden for det store internationale støtteområde for oversættelser og udveksling. Men da forlagenes indgang til litteraturstøtten først og fremmest finder sted gennem den oversatte litteratur, kommer rapporten ikke helt uden om dette område, der dog i sin helhed er en selvstændig undersøgelse værd. Det samme er den norske og den svenske litteraturs støtteforhold, der berøres sidst i rapporten. Sammen med de synspunkter, der er indsamlet fra forskellige forfattere og forlæggere, giver udblikket til andre nordiske lande et perspektiv på den danske struktur. Stor tak for synspunkter og velvillig assistance til:

Allan Lillelund Andersen, stifter af forlaget Silkefyret

Annette Bach, centerchef for Kunst og biblioteker, Slots- og Kulturstyrelsen

Asger Schnack, forfatter og stifter af Asger Schnacks Forlag

Charlotte Jørgensen, stifter af forlaget Grif

Jacob Søndergaard, forlagsdirektør for Gutkind

Leonora Christina Skov, forfatter

Morten Dürr, forfatter og stifter af forlaget Plot

Pia Juul, forfatter, medlem af Det Danske Akademi 2005- og medlem af Kunstfondens litteraturudvalg 1996-1998

Poul Bache, tidl. direktør i Kunststyrelsen

Susanne Bergström Larsson, enhedschef for Internationellt Literaturutbyte i Kulturrådet, Sverige

Susanne Staun, forfatter

Tine Høeg, forfatter

Rapporten bruger de betegnelser for tilskudsordningerne, som Kunstfonden p.t. anvender: legatstøtte, projektstøtte og hædersydelse – vel vidende, at ord ikke er neutrale, og at det kan være politisk relevant at drøfte, hvorvidt man ønsker at betegne Kunstfondens uddelinger med ord som støtte og ydelse eller snarere med ord som legater, hæderstildelinger eller investeringer.

RESUMÉ

Statens Kunstfond uddeler tre slags støtte: legatstøtte, projektstøtte og hædersydelse. Arbejdslegaterne og de livsvarige hædersydelse gives bagudrettet, på baggrund af en forfatters samlede virke og arbejde. Projektstøtten gives fremadrettet, med henblik på udførelse af et planlagt litterært projekt. Projektstøtten gives ikke kun til forfattere, men også til oversættere, forlæggere og formidlere.

Statens Kunstfond er af helt afgørende betydning for initieringen af nye forfatterskaber og for, at de mest priste forfatterskaber i dansk litteratur fortsat holdes i gang. Statens Kunstfond er gennem oversætterstøtten også uundværlig for nye små forlag, der opbygger en forlagsprofil gennem udenlandsk kvalitetslitteratur, ligesom den gør det muligt for større, etablerede forlag at udgive værker, der ikke nødvendigvis er profitable, fx særligt omkostningstunge udgivelser eller oversættelser, der ikke forventes at få høje salgstal. Tilskudsordningen til oplæsningshonorarer – det tidligere Forfattercentrum – og til litteraturformidlende projekter har betydet, at mange nye litterære arrangementer og litteraturfestivaler har set dagens lys. Disse arrangementer har pga. kravet om geografisk spredning fundet sted i hele landet. Ordningen har også givet forfattere flere indtægtsmuligheder. I de sidste 20 år er den offentlige litteraturstøtte blevet et stadig vigtigere økonomisk grundlag for både forfattere, forlæggere og formidlere.

Ved at stimulere den store opblomstring af små forlag og organiseringen af den begivenhedscentrerede litterære kultur, man ser i dag, har støttesystemet løbende taget bestik af og præget de forandringer, som det litterære kredsløb gennemgår. Til sammenligning med årtierne efter Kunstfondens etablering i 1964, hvor uddelingerne udelukkende bestod i arbejdslegater og hædersydelse til forfattere, er Kunstfondens indsatsområder således blevet udvidet til nu også at omfatte tilskud til oversættelser, produktionsomkostninger og formidlingsaktiviteter.

De sidste par årtiers store udvidelse af litteraturstøttens virkefelt, der så småt blev påbegyndt i 1980'erne, har ikke haft negativ indvirkning på de oprindelige legatuddelinger. De er kørt videre uden væsentlige ændringer alle år. Fra omkring årtusindskiftet og frem fik Kunstfondens legatordninger tilført flere og flere midler, samtidig med at midlerne til de øvrige indsatsområder – den såkaldte projektstøtte – også blev øget betydeligt. Væksten fortsatte frem til 2014, hvor legatstøtten rundede de 30 mio. kr., mens projektstøtten lå på 20 mio. kr. – et leje, som er blevet holdt siden. Der bliver indimellem udtrykt bekymring for, at projektstøttens fremvækst udhuler legatsystemet. Det er der hidtil intet, der tyder på. Der gives i dag væsentligt mere i tilskud til

litteraturen end før årtusindskiftet, både hvad angår arbejdslegater, oversættelser, udgivelsesstøtte og litteraturformidling.

Flere legater end nogensinde før bliver uddelt, og søgningen er større end nogensinde. Til gengæld er legatportionerne blevet mindre i de seneste år. De små bevillinger har ført til diskussioner om, hvorvidt Kunstfonden i stedet for at give så mange så lidt burde prioritere og håndplukke nogle få, som så til gengæld får et større beløb tildelt – i stil med forholdene i Norge og Sverige, hvor en betragtelig andel af de legater, der udbydes, er flerårige. Et mindre antal forfattere udvælges, som til gengæld kan bruge legaterne til mere.

I forhold til hvor mange midler der i Danmark går til legater sammenlignet med andre tilskudsordninger til litteraturen, som fx biblioteksafgiften, fylder legaterne meget i den offentlige debat. Det hænger sammen med, at legaterne har en høj symbolværdi. De gør en forskel materielt, men de gør også en forskel for et forfatterskabs renommé og plads i kulturlivet. På den måde kan de motivere en forfatter til at fortsætte arbejdet – selv når legatportionen er på 50.000 kr.

Hvad angår legaternes økonomiske betydning, fortæller flere danske forfattere, at de faktisk udgør den vigtigste indtægt i deres trængte økonomi. Var det ikke for legaterne, ville de skrive mindre. Et enkelt mindre legat fra Kunstfonden kan være det, der skal til, for at modtageren tør tage skridtet og blive fuldtidsforfatter. Både som et mentalt skulderklap og som et afgørende bidrag til forfatternes sammensatte og usikre økonomi kan selv et lille legat altså være meget betydningsfuldt.

I 2014 blev der åbnet for, at debutanter også kunne søge legater. Med disse lempede regler samt det øgede antal legater hjælper Kunstfonden i dag nyetablerede forfattere på vej i højere grad end tidligere. I toppen af legatsystemet hober der sig samtidig en del arbejdslegater op hos den samme ældre og hædrede gruppe. De forfattere, der brød igennem hos den litterære kritik for 20-30-40 år siden, har været de hyppigste modtagere af almindelige arbejdslegater i de sidste 15 år. Denne tendens har dog været mindre markant de seneste år, idet man ser en tiltagende differentiering blandt gengangerne, både hvad angår forfatterskabernes alder og profil.

Det er en sejlivet myte, at forfattere, der støttes af Kunstfonden, er forfattere, der ikke har nogen læsere, og som frem for at være en del af den litterære offentlighed færdes i deres eget indelukke, typisk omkring Forfatter-skolen. Denne rapports case-studier i en årgang debuterende og prisenominerede forfattere tegner et andet billede. De eneste to forfattere fra debutantårgangen, der har modtaget det treårige stipendium, har ikke gået på Forfatter-skolen. Og det er helt tydeligt, at de forfattere, der tager ud og læser op og deltager i diverse arrangementer rundt om i landet, også er de forfattere, der

modtager legater. Der er ikke nogen konflikt mellem den litteraturstøtte, der går til formidling, og den, der går til selve skriveprocessen. Litteraturstøtten går fortrinsvis til de forfatterskaber, der bliver brugt, prist og talt om offentligt – ikke til dem, der kun er kendt i en lille indforstået kreds.

Men der er genrer, som forfordeles. I mødet med et kvalitetsbegreb, der sætter genrenedbrydende eksperimenter højt, har den såkaldte genrelitteratur – fx krimien – dårlige vilkår for at få støtte. Det har ikke ændret sig i de sidste 15 år, snarere tværtimod. Til gengæld er andre litterære former gået fra at have status af underholdning eller pædagogik til i dag at blive anerkendt som fuldgyldige kunstneriske udtryk: Det er en udvikling, som først børnelitteraturen senest også tegneserier og grafisk litteratur har gennemgået. I dag har børnebogsforfattere lige så gode støttemuligheder hos Kunstfonden som andre skønlitterære forfattere.

En skelen til Norge og Sverige viser, at disse landes vægtigste tiltag på litteraturens område sigter mod at holde hjulene i hele det litterære maskineri i gang. Forholdsmæssigt fylder den direkte forfatterstøtte mindre end i Danmark, mens biblioteker og forlag støttes massivt. Det litterære kredsløb i sin helhed er tænkt ind i den norske og svenske litteraturstøtte, som dermed også indirekte kommer forfatterne til gode.

1. TIDSLINJE

- 1956** Statens Kunstfond oprettes.
- 1964** Statens Kunstfond omorganiseres, og det første litteraturudvalg uddeler den første litteraturstøtte: arbejdslegater, treårige arbejdslegater, præmieringer og livsvarige ydelser.
- 1985, ca.** Pulje med klassikerstøtte oprettes under Kulturministeriet. Støtten går til Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- 1986** Pulje med støtte til børnelitteratur oprettes under Kulturministeriet.
- 1988** Pulje med tidsskriftstøtte oprettes under Kulturministeriet.
- 1990** Dansk Litteraturinformationscenter, senere omdøbt Dansk Litteraturcenter (DLC), oprettes med støtte til oversættelser både til og fra dansk.
Kulturfonden oprettes med støtte til samarbejder mellem den etablerede kunst og populærkulturen samt til nyskabende og formidlingsorienterede kulturelle aktiviteter.
- 1991** De Litteraturpolitiske Initiativer: En række yderligere puljer oprettes under Kulturministeriet med støtte til hhv. illustrationer, tegneserieforfattere, oversættere, skønlitterære forfattere, dramatikere og lyrikere.
- 1997** Litteraturrådet oprettes.
Puljerne under Kulturministeriet nedlægges.
- 1998** Kulturministeriets Udviklingsfond (KUF) oprettes med støtte til nyskabende og eksperimenterende aktiviteter.
Kulturfonden nedlægges.
- 2002** KUF nedlægges.
- 2003** Statens Kunstråd oprettes.
Litteraturrådet nedlægges.
DLC nedlægges.
- 2014** Statens Kunstfond omorganiseres og får to litterære udvalg: legatudvalget for litteratur og projektstøtteudvalget for litteratur.
Statens Kunstråd nedlægges.

2. PROJEKTSTØTTENS HISTORIE

Hovedpointer:

- Den første projektstøtte til litteraturen blev etableret i 1980'erne. Dens bevillingsramme blev hurtigt udvidet, så den ved slutningen af 1990'erne nåede op omkring 10 mio. kr. (målt i 2019-kr.). Siden 2014 har den ligget på omkring 20 mio. kr.
- Projektstøttens vækst har ikke haft negativ indvirkning på Kunstfondens uddeling af legater.
- Støtten til oplæsningshonorarer har haft stor betydning for både forfatternes indtjeningsmuligheder og opblomstringen af litterære arrangementer i kulturlivet.
- Med den øgede støtte til oversætterhonorarer er forlagene blevet flittige ansøgere af kunststøtte.
- I de seneste år er modtagerfeltet blevet åbnet yderligere, således at bl.a. arrangører og forlag nu ikke blot søger om støtte til fx oplæsere og oversættere, men også i højere grad selv kan modtage støtte.

Projektstøtten er den del af litteraturstøtten, der går til specifikke litterære projekter. Hvor legatstøtten udelukkende angår støtte til forfatteres skrivevirksomhed, spænder projektstøtten over både produktion og formidling – og har tidligere også inkluderet skrivevirksomhed. Med produktion menes der aktiviteterne omkring et værks udgivelsesproces, fx oversættelse, redigering og tryk. Med formidling menes litteraturformidlende aktiviteter af enhver art: festivaler, oplæsningsarrangementer, bogmesser, skriveworkshops, konferencer, prisuddelinger m.v.

Undersøger man, hvilke dele af den offentlige litteraturstøtte, der er blevet omtalt og debatteret i aviserne i de sidste 20 år, har projektstøtten ikke fyldt meget. Men mens offentligheden har set den anden vej – mod legater og hædersydelser – har projektstøtten i al ubemærkethed gennemgået en rivende udvikling. Den er blevet udvidet og omorganiseret ad mange omgange, som man ser i ovenstående tidslinje over litteraturstøtten, og er i dag en vigtig del af Kunstfondens struktur. Siden 2014 har projektstøtteudvalget for litteratur årligt uddelt omkring 20 mio. kr. i støttemidler, mens legatudvalget har uddelt omkring 30 mio. kr.

Dette kapitel følger projektstøttens udvikling inden for de tre vigtigste støtteområder: en udvikling fra produktion til formidling; en gradvis indoptagelse af en bredere palet af skønlitteratur, såsom børnelitteratur, samt en udvikling fra et rent dansk til et mere internationalt fokus, primært gennem

oversættelsesstøtten. Alle tre områder har undergået store forandringer siden midten af 1980'erne, hvor de første projektstøttepuljer så dagens lys, og med accelereret hastighed fra årtusindskiftet og frem. Det har betydet, at litteraturstøtten har fået nye hold af ansøgere: forlag, arrangører af litterære begivenheder samt børnebogs- og tegneserieforfattere, der ikke tidligere har kunnet opnå støtte.

Den første projektstøtte

De første spadestik til den veletablerede støtte, som Kunstfondens projektstøtteudvalg i dag uddeler, blev taget under Mimi Jakobsens periode som kulturminister. Som svar på en betænkning fra 1983,⁷ der undersøgte bogbranchens udfordringer, blev der uafhængigt af Statens Kunstfond oprettet en række mindre puljer, der sorterede direkte under Kulturministeriet. Disse puljer udsprang altså af en diskussion om forholdene i hele branchen og ikke kun for forfatterne. Omtrent samtidig gennemgik kommunernes bibliotekstilskud en omstrukturering, der førte til færre bogindkøb fra bibliotekernes side, og puljerne fungerede i den henseende også som en kompensation.

De første puljer var øremærket bestemte formål, som Kunstfonden ikke tilgodeså. Der var således tale om en mere målrettet indsats end de brede bogindkøb, som bibliotekstilskuddet tidligere lagde op til. Til at begynde med kom der en pulje til klassikerudgivelser. Oprettelsen af denne klassikerpulje var udtryk for en begyndende ny orientering mod at støtte flere aspekter ved bøgerne og ikke bare forfatterens skrivevirksomhed, dvs. at tænke omkostningerne ved at udgive bøger og ved at formidle litteraturen ind i kunststøtten. Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs arbejde for at udgive og formidle typisk ældre dansk litteratur blev med klassikerpuljen den første litterære institution ud over forfatterne selv til at modtage støtte. At der i 1988 tillige blev oprettet en pulje til støtte af kulturtidsskrifter, er endnu et tegn på et gryende fokus på formidlingsaspektet.

Den første støtte til formidling i lokallivet

Ved indgangen til 1990'erne fik den øgede inddragelse af formidlende initiativer i kunststøtten en ny drejning, da kulturminister Ole Vig Jensen fik sat sit præg på kunststøtten med endnu en ordning: Kulturfonden, oprettet i 1990. Denne fond havde til formål at støtte kunstprojekter af folkelig karakter gennem samarbejder mellem professionelle kunstnere og amatører. Støtten kom

⁷ *Bøger i Danmark* (1983). Bogudvalgets betænkning. Betænkning 969. Kulturministeriet.

langt ud i landet, fx ved at yde tilskud til egnesspil og lokale amatøroperaer. Da Kulturfonden blev oprettet, udløste den store protester. Sammenlignet med den debat, der opstod ved Kunstfondens oprettelse, blev anklagerne nu fremsat fra den modsatte fløj. Etablerede kunstnere udtalte sig således i skarpe vendinger om Ole Vig Jensens forehavende, bl.a. kunstneren Kirsten Dehlholm: ”Han vil bruge millioner på at støtte små hobby-prægede ’værksteder’. Det er socialt arbejde og hører under Socialministeriet. Det har ikke noget med kunst at gøre”.⁸

Kulturfonden blev nedlagt i 1998 og erstattet af Kulturministeriets Udviklingsfond, hvor støtte til tværfæstetiske og eksperimenterende projekter blev prioriteret.⁹ Kulturfonden blev altså ikke mødt med udelt begejstring. Men når man tager de seneste års udvikling af projektstøtten i betragtning, fremstår Kulturfondens tidlige hensigt om at yde kunststøtte til lokale formidlingsprojekter og foreningsliv og at sikre geografisk spredning i støtten alligevel fremsynet. Ganske vist sættes inddragelsen af amatører ikke op som et støttekriterium i dag, sådan som Kulturfonden gjorde. Men projektstøtteudvalget uddeler midler til mange slags projekter. Fx gik de 1.610 bevillinger, der blev uddelt i 2018, ikke kun til professionelt engagerede personer og institutioner i den litterære verden. En del blev også søgt af amatører, fx små beboerforeninger og bogby-initiativer – og ikke kun til betaling af forfatterhonorarer, men også som direkte støtte til at stable litterære projekter på benene.

Arbejdslegaternes plads

Litteraturrådet blev oprettet i 1996 og overtog projektstøtteområdet. I praksis videreførte Litteraturrådet de tidligere enkeltpuljer, der havde sorteret under Kulturministeriet. Takket være Grethe Rostbølls indsats som kulturminister havde der siden 1991 været syv af disse puljer. De fleste af puljerne var bundet til bestemte genrer: tegneserie, illustration, lyrik og drama samt en pulje for skønlitteratur, slet og ret. Næsten alle puljemidlerne gik til arbejdslegater til forfattere og et mindre antal rejsilegater. Da Litteraturrådet i 2003 blev afløst af litteraturudvalget under Kunstrådet,¹⁰ overtog det nye litteraturudvalg den indstilling, der var blevet fremherskende, at projektstøtte primært var legatstøtte.

Det fremgår tydeligt af beretningerne fra Kunstrådets første år, at litteraturudvalget anså det for deres indiskutable kerneopgave at uddele arbejdslegater til forfattere. Det var legaternes størrelse, der blev diskuteret – ikke legaternes retmæssige plads blandt eventuelle andre støtteformer til litte-

⁸ *Kulturministeriets 50-års jubilæumsmagasin* (2001), s. 53, Kulturministeriet.

⁹ <https://teaterleksikon.lex.dk/Kulturfonden> besøgt 18.6.2020.

¹⁰ Kunstrådet samlede de forskellige projektstøtteorganer i ét råd med et udvalg for hver kunstart.

rære projekter. Den første formand for Kunstrådets litteraturudvalg, Claes Kastholm Hansen, fastsatte bestræbelsen på ”at forøge den direkte forfatterstøtte” som udvalgets ”helt overordnede målsætning”¹¹ – og formulerede i tråd hermed en vis afstandtagen til formidlingsaspektet:

”Det er langt fra altid, at den litteratur, der formår at råbe med de højt-råbende, også er den mest værdifulde. På litteraturens område som på alle andre udtryksformers områder er der en klar tendens til, at medi-ers og publikums interesse samler sig om nogle få værker og begivenheder. [...] [D]en vigtigste opgave for Kunstrådets Litteraturudvalg er at støtte den egentlig kulturbærende og dybere tolkende litteratur”.¹²

Betingelserne for litteraturens tilblivelse tænkes altså som noget, der er adskilt fra det liv, den måtte få blandt læserne. Og som noget, der er vigtigere og derfor mere støtteværdigt. Ser man på tallene for Kunstrådets første par år, fylder litteraturformidling af enhver art – fx oplæsninger, arrangementer, konferencer – også meget lidt i det samlede bevillingsbillede. Den ekstra årlige såkaldte 10-mio.-pulje, som udvalget fik bevilget fra 2004 og frem, gik udelukkende til arbejdslegater og ændrede ikke på dette billede.¹³

Situationen forandrede sig dog drastisk i de følgende år. De gamle skønlitterære puljer med arbejdslegater, som Kunstrådet havde overtaget, begyndte at blive udfaset. Hvor Litteraturrådet i 2000 uddelte i alt 63 arbejdslegater i puljerne Prosa, Lyrik og Dramatik, uddelte Kunstrådets litteraturudvalg 10 år senere kun 31 arbejdslegater i de to tilsvarende puljer Skønlitteratur og Dramatik. Selvom rådighedsbeløbet for projektstøtten blev udvidet meget i perioden, fra 7,1 mio. kr. i 2000 til 24,9 mio. kr. i 2010, fulgte arbejdslegaterne altså ikke med. Flere af de puljer, der primært gik til arbejdslegater, blev helt nedlagt i 2012. Ved sammenlægningen med Kunstfonden blev resten overført til det nyoprettede legatudvalg. I og med at alle legater nu blev samlet under ét legatudvalg, blev der oprettet en ny fordelingsstruktur, der sorterede legaterne efter følgende indsatsområder: skønlitteratur, børnelitteratur, tegneserie og illustration, oversættelse samt faglitteratur. Rejselegaterne sorterer fortsat under projektstøtten.

En af de få puljer, der overlevede frem til Kunstrådets sidste år, er Dramatik. Det er interessant at følge, hvordan støttemodtagerne i denne pulje har ændret sig med årene. Hvor Dramatik i 2000 næsten udelukkende blev søgt af etablerede forfattere, blev den op gennem 2000’erne og 2010’erne i stigende grad søgt af teatre rundt omkring og i lidt mindre grad af forlag. Denne puljes

¹¹ Kunstrådets årsberetning 2006.

¹² Kunstrådets årsberetning 2006.

¹³ Puljen var et resultat af det forlig om biblioteksafgiften, der blev indgået i 2003, og blev i 2007 omdøbt til Biblioteksafgiftspuljen. Puljens midler var politisk øremærkede.

virkeområde gik altså fra at være uddeling af arbejdslegater til at være mere og mere rettet mod støtte til opsætning, produktion og formidling. Man kan forestille sig, at Kunstrådet valgte at bevare puljen, fordi den var fulgt med den generelle udvikling i projektstøtten.

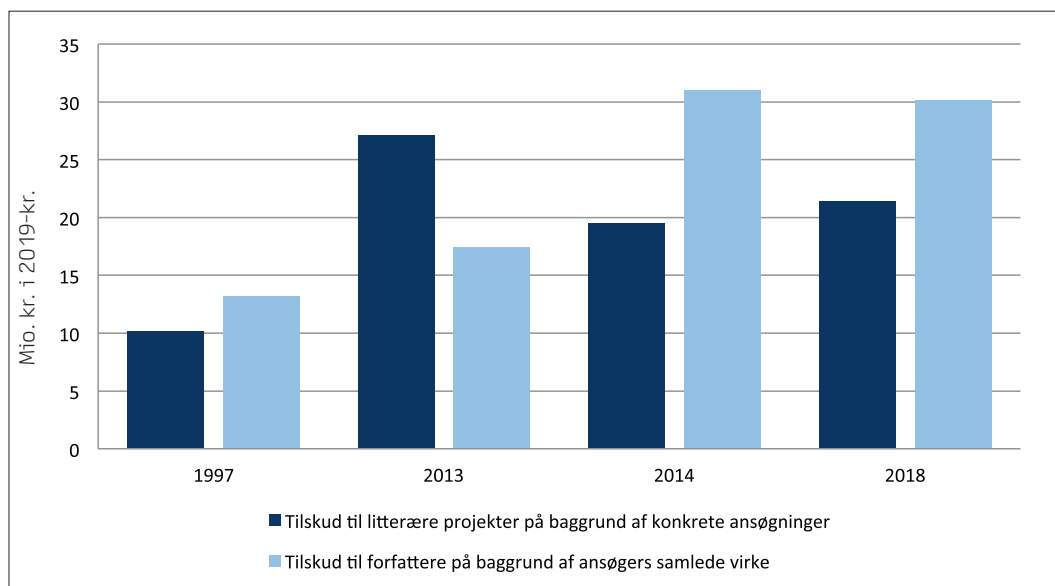
Sideløbende med denne proces, hvor de projektbestemte legater blev faset ud af projektstøtten, opstod der i offentligheden en problematisering af den upræcise arbejdsfordeling mellem de to kunststøtteorganer. Det vakte opsigt, da *Jyllands-Posten* i 2010 bragte to artikler om den støtte, der blev bevilget internt mellem de to udvalg til medlemmer og medlemmers ægtefæller. Hvad man ellers måtte mene om denne sag, pegede diskussionen på svagheden ved at have to organer, der ligner hinanden til forveksling.

Selvom de første særpuljer under Kulturministeriet var oprettet på baggrund af en betænkning ang. hele bogbranchen, havde mange af dem hurtigt udviklet sig til deciderede legatorordninger; en måde at åbne støttemulighed for de forfattere, der dengang ikke var i Kunstfondens målgruppe. Det drejede sig i første omgang om børnebogsforfattere, der fik en pulje i 1986, siden også om tegneserieforfattere og illustratorer, der fik hver sin pulje i 1991. De andre puljers støtteområder, som fx dramatik, lyrik og skønlitteratur, var dog ikke så ligetil at skelne fra de legater, Kunstfonden allerede uddelte. I princippet skulle Kulturministeriets puljer støtte specifikke projekter, mens Kunstfonden støttede forfatterne på baggrund af deres hele værk og arbejde – men i praksis var det vanskeligt at se forskel.

I forlængelse af den debat, *Jyllands-Posten* rejste, nedsatte Kulturminister Per Stig Møller et uafhængigt udvalg, der skulle se nærmere på kunststøttesystemet. Udvalgets arbejde mundede i 2011 ud i *Kunststøtteudvalgets rapport om det statslige kunststøttesystem*. Der var blandt udvalgets medlemmer ikke fuldstændig enighed om anbefalingerne. Flertallet ønskede et enstrengt system, hvor al støtten blev samlet ét sted. Et mindretal ønskede derimod, at der fortsat skulle være mere end én indgang til kunststøtten. Det endte med, at Kunstrådet blev nedlagt, og Kunstfonden blev eneadministrator af hele kunststøtten, men fordelt på to udvalg – et legatudvalg og et projektstøtteudvalg. Kerneopgaverne i de to udvalg blev klart afgrænset i forhold til hinanden, således at projektstøtten som nævnt fra 2014 ikke længere omfattede arbejdslegater. Denne endelige opdeling var således slutpunktet i en udbygning og indskærpelse af projektstøttens område, der havde været undervejs i 10 år.

I Kunstrådets tid blev projektstøttemidlerne øget så meget, at de snart overhalede legatstøttemidlerne. I 2013 havde Kunstfonden knap 17 mio. kr. til rådighed til litteraturen, mens der blev uddelt 26 mio. kr. i projektstøtte til

litteraturen. En del af disse projektmidler blev uddelt som arbejdslegater til forfattere til udførelse af bestemte litterære projekter på baggrund af konkrete ansøgninger. Nogle af dem var øremærket bl.a. børnelitteratur. Data tillader desværre ikke at trække tallene for de projektbestemte legater ud af den resterende projektstøtte. Men disse midler og deres øremærkninger blev ved sammenlægningen året efter konverteret til Kunstfondens legatmidler. Det er en del af forklaringen på, at legatstøtten på et enkelt år, fra 2013 til 2014, skød gevaldigt i vejret, mens projektstøtten blev reduceret til knap 20 mio. kr. Figur 1 giver et overblik over udviklingen – omregnet til 2019-kr.

Figur 1: Udviklingen i projekt- og legatstøttemidlerne til litteraturen.¹⁴

Det fremgår af figuren, at både midlerne til støtte af litterære projekter og midlerne til arbejdslegater givet på baggrund af et samlet forfatterskab er øget betragteligt i perioden. De rundt regnet 30 mio. kr. i legatstøtte og 20 mio. kr. i projektstøtte, der årligt er blevet uddelt siden Kunstfondens omorganisering i 2014, må ses i sammenhæng med de langt lavere tal, man finder før årtusindskiftet. Påstande om, at litteraturområdet kontinuerligt får tilført færre statsmidler, er således ikke gyldige, når det gælder Kunstfondens litteraturstøtteordninger. Måske er det snarere sådan, at Kunstfonden bliver en

¹⁴ Der er i figuren korrigeret for inflation. Legatstøttemidlerne blev i 1997 og 2013 uddelt af Kunstfondens litteraturudvalg, i 2014 og 2018 af Kunstfondens legatudvalg for litteratur. Projektstøttemidlerne blev i 1997 uddelt af Litteraturrådet samt DLC (Litteraturrådets bevillingsramme på Finansloven i 1997 var 6,4 mio. kr. Dertil kommer DLC, der i 1997 uddelte midler for ca. 0,6 mio. kr. (det nøjagtige tal er ikke tilgængeligt; tallet er et skøn baseret på centrets driftsmidler og øvrige års uddelinger)), i 2013 af Kunstrådets litteraturudvalg, i 2014 og 2018 af Kunstfondens projektstøtteudvalg for litteratur. De oprindelige tal lyder: 7 mio. kr. i projektstøtte og 9,1 mio. kr. i legatstøtte i 1997; 26 mio. kr. i projektstøtte og 16,7 mio. kr. i legatstøtte i 2013; 18,9 mio. kr. i projektstøtte og 30 mio. kr. i legatstøtte i 2014; 21,2 mio. kr. i projektstøtte og 29,9 mio. kr. i legatstøtte i 2018.

stadig vigtigere støtte, i takt med at andre indtjeningsmuligheder på litteraturen er blevet mere usikre, primært pga. en dalende indtjening på selve bøgerne.

Børnelitteratur

En påfaldende undtagelse fra den generelle udfasning af arbejdslegaterne fra projektstøtteområdet er børnelitteraturpuljen, hvor børnebogsforfattere kunne få tildelt arbejdslegater. Faktisk øgede denne pulje sine bevillinger i Kunstrådets tid. Den udfyldte tydeligvis et hul i systemet, og dens fortsatte vækst vidnede om et stigende ønske om at anerkende børnelitteraturen som et kunstnerisk udtryk – og børnekulturen som kultur. Det er en tendens, som bestemt ikke er blevet mindre i de seneste år.

Det øgede fokus på børneområdet op gennem 2000'erne viste sig også med tiltagende styrke i Kunstrådets årsberetninger. Efterhånden blev det kutyme at vie et særskilt afsnit i beretningerne til arbejdet med børns forhold til litteraturen. Det kulminerede i Kunstrådets sidste leveår, hvor litteraturudvalget igangsatte støtte til udviklingen af digitale børnebøger og samtidig etablerede en ny formidlingspulje for børn og unges møder med forfattere og illustratører, tilegnet ansøgninger fra skoler. Denne pulje har haft stor succes og kører stadig. Der ses en lav, men fortsat vækst i bevilgede midler år for år. I 2018 blev der uddelt 490.000 kr. fra puljen, i 2019 var tallet steget til 579.200 kr.

Før i tiden var der en tendens til, at børnelitteratur blev forbundet med pædagogik frem for litterær kvalitet. Sådan er det ikke mere. Det er en mentalitetsændring, som Kunstfonden har medvirket til at skabe. Sammenlægningen af Kunstrådet og Kunstfonden i 2014 satte det endelige punktum i spørgsmålet om børnelitteraturens kunstneriske status, idet den nu indiskutabelt indgik i Kunstfondens uddelinger på lige fod med anden skønlitteratur. Den videre historie om børnelitteraturen skal derfor skrives fra legatstøttens perspektiv. Det samme gælder tegneserierne og illustrationerne, der har en lignende historie. Se Kapitel 5.

Oplæsningshonorarer

Puljen Forfattercentrum, der yder honorarstøtte til forfatteres optræden ved litterære arrangementer, blev startet i 1997 som en forsøgsordning. Initiativet var inspireret af erfaringer fra Norge, hvor et norsk Forfattercentrum dengang allerede arbejdede aktivt for at få litteraturformidlingen ud i alle fylker.¹⁵ Med dansk Forfattercentrum blev der for første gang i den offentlige

¹⁵ Det fortæller Pia Juul, der dengang sad i bestyrelsen for Danske Skønlitterære Forfattere, som var initiativtager til ordningen.

litteraturstøttes historie i Danmark oprettet en støtteordning direkte målrettet formidlende aktiviteter omkring litteraturen. Og den blev en stor succes.

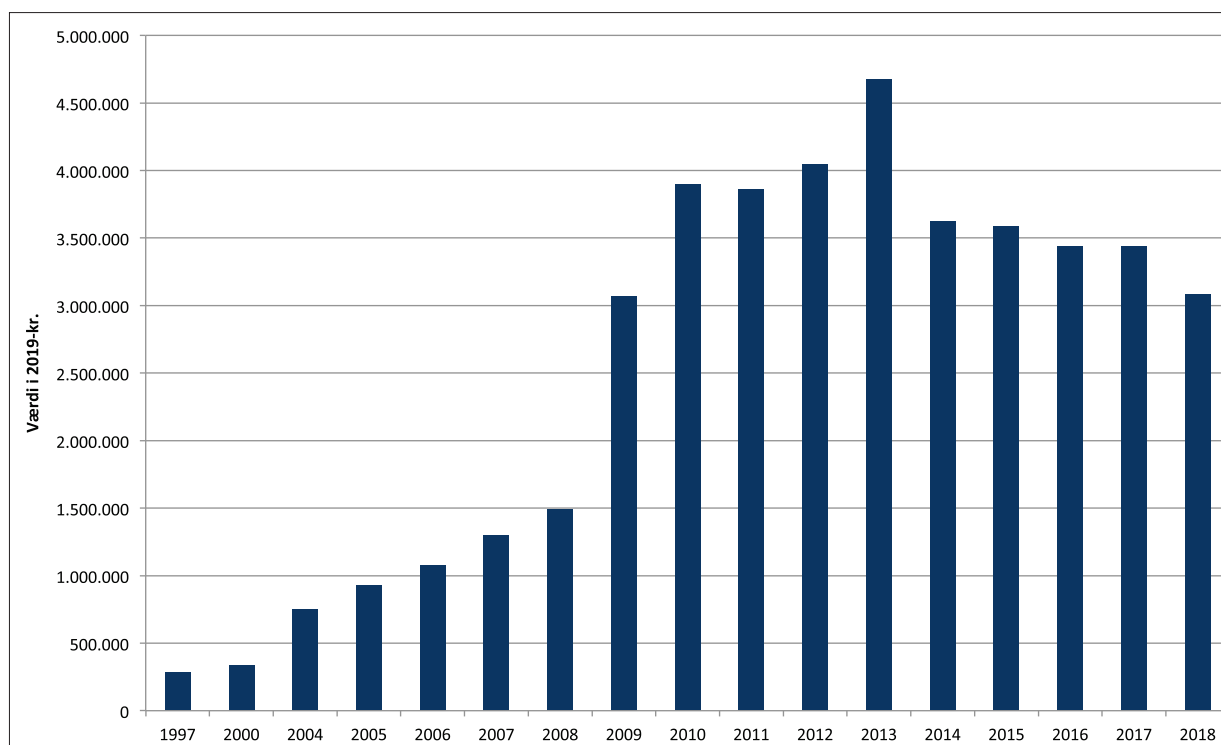
I de første fire år af Kunstrådets levetid var Forfattercentrum fortsat den eneste deciderede formidlingspulje for litteraturstøtten. Selvom puljen var vokset støt siden 1997, er det bemærkelsesværdigt, at den til at starte med ikke rigtigt blev viet opmærksomhed i Kunstrådets årsberetninger. Det ændrede sig imidlertid i 2009, hvor væksten var blevet så iøjnefaldende, at den ikke længere var til at komme udenom, og Kunstrådets litteraturudvalg med Finn Hauberg Mortensen som formand kunne konstatere: "Især formidlingsområdet (Forfattercentrum) er i stor vækst". Dette år blev et vendepunkt. Fra og med 2009 er den kraftige vækst på formidlingsområdet gentagne gange blevet fremhævet i beretningerne, fx i 2010: "Igen i 2010 er det formidlingsområdet (Forfattercentrum), der tegner sig for den største vækst",¹⁶ og i 2013: "I 2013 slog Forfattercentrum rekorden fra 2012 på ansøgninger og tilskud".¹⁷

Det stod klart, at Forfattercentrum-initiativet var et godt svar på et aktuelt behov, som litterært engagerede arrangører ude i kommunerne og lokalsamfundene var hurtige til at reagere på. I 2013 modtog Kunstrådet hele 1.060 ansøgninger til Forfattercentrum – mod 202 ansøgninger i 2005. Den store vækst i tilskud var altså en imødekommelse af det stærkt stigende antal ansøgninger, som blev sendt til Forfattercentrum i perioden. I takt hermed begyndte litteraturudvalgets selvforståelse også at ændre sig. Den mest markante vending ses i de år, Finn Hauberg Mortensen var på formandsposten: 2007-2010. Således var det i 2009 ikke længere kun støtte til skabelsen af kvalitetslitteratur, udvalget fremsatte som sin kerneopgave, men en mere bred palet af støtteformål, heriblandt at "sikre formidlingen af dansk litteratur både i Danmark og i udlandet gennem støtte til blandt andet oplæsningsarrangementer".

I Figur 2 ses udviklingen i de midler, der er gået til Forfattercentrum i puljens levetid. Forholder man sig til tallene frem til Kunstrådets sidste år, 2013, inden sammenlægningen med Kunstfonden, vil man se, at puljens årlige bevillingsbeløb er blevet 16-doblet siden 1997 (i 2019-kr.). Litteraturrådet havde oprindeligt kun afsat 100.000 kr. til Forfattercentrum i puljens første år, men forhøjede beløbet, da søgningen allerede da var overraskende stor. I 2013 nåede puljen så op på knap 4,5 mio. kr.

¹⁶ Finn Hauberg Mortensen var stadig formand.

¹⁷ Grethe Rostbøll havde da overtaget formandsposten.

Figur 2: Udviklingen i Forfattercentrums bevillinger i puljens levetid.^{18/19}

Året efter faldt puljen med 1 mio. kr., og siden er den blevet gradvis mindre. Denne nedgang kan forklares ved de ændringer i søgekriterierne, som det første projektstøtteudvalg med Thomas Harder i spidsen indførte efter sammenlægningen med Kunstfonden i 2014. For det første blev ansøgningsrunderne, der før havde ligget hver måned året rundt, indskrænket til tre årlige. For det andet blev der stillet krav om geografisk spredning, således at flere geografiske områder blev opprioriteret, mens ansøgere fra hovedstadsområdet fik svære kår. Nye ansøgere kom også forrest i køen. For det tredje blev det kun muligt at søge om honorarer til maks. to arrangementer pr. ansøgningsfrist.²⁰ Disse nye bestemmelser skulle dæmme lidt op for den store søgning til puljen, der bare syntes at vokse og vokse, og det virkede. Selvom behandlingen af ansøgninger til Forfattercentrum hele vejen igennem har været en administrativ sag, betød ændringerne, at færre søgte, og at endnu færre fik tilsagn. Det gav plads i budgettet til at sætte ind andre steder, og det internationale område fik høj prioritet.

Oprindeligt skulle arrangørerne selv spæde penge til honoraret for at kunne få tilskud gennem Forfattercentrum, men dette kriterium blev afskaf-

¹⁸ Der er i figuren korrigeret for inflation. De oprindelige bevillingssummer er: 200.000 kr. i 1997; 250.000 kr. i 2000; 600.000 kr. i 2004; 757.500 kr. i 2005; 900.000 kr. i 2006; 1.100.000 kr. i 2007; 1.305.200 kr. i 2008; 2.717.000 kr. i 2009; 3.530.000 kr. i 2010; 3.600.000 kr. i 2011; 3.862.000 kr. i 2012; 4.498.000 kr. i 2013; 3.502.000 kr. i 2014; 3.486.000 kr. i 2015; 3.352.000 kr. i 2016; 3.390.000 kr. i 2017; 3.064.000 kr. i 2018.

¹⁹ Tallene for 1998, 1999, 2001, 2002 og 2003 er ikke tilgængelige.

²⁰ Medmindre arrangementerne blev afholdt i Danmarks yderområder (baseret på Erhvervsstyrelsens definitioner), hvor loftet stadig var maks. tre arrangementer.

fet efter et par år. At det derfor hurtigt blev en risiko- og omkostningsfri ordning for arrangørerne (der dog forventedes at dække transportomkostninger) og således fremmede et win-win-samarbejde mellem arrangører og forfattere, er med til at forklare puljens eksplosive vækst.

Forfattercentrum blev oprettet på opfordring af en af forfatterne interesseorganisationer, Danske Skønlitterære Forfattere (DSF), og var tænkt som en økonomisk håndsrækning til forfattere. Oplæsningshonorarerne tilbyder forfatterne en ny indtjeningsmulighed som kompensation for den dalende økonomiske gevinst på selve bøgerne. Det kræver dog, at man er villig til at stille sig op på scenen. Denne vægtforskydning fra bøgerne til forfatterne – og fra trykt tekst til liveoptræden – angår dog ikke kun forfatterne ændrede indtjeningsmuligheder, men vidner også om en ændring i den litterære kultur generelt. Den kortere tid, folk gennemsnitligt bruger på at læse bøger, modsvares således af en stor opblomstring af litterære arrangementer, der skyder op overalt i landet, og som ofte kan melde om fulde huse. Det er en udvikling, som Forfattercentrum-puljen givetvis har medvirket til at sætte i gang.

Hvor Kulturfonden i 1990 blev mødt af voldsomme protester fra de etablerede forfatteres side, var det som nævnt DSF, der som repræsentant for de samme etablerede forfattere tog initiativ til oprettelsen af en beslægtet ordning syv år senere. Selvom det erklærede formål for Kulturfonden og Forfattercentrum ikke er det samme, er det langt hen ad vejen det samme, der opdyrkes: et blomstrende foreningsliv i lokalområderne med kunst som omdrejningspunkt. I modsætning til Kulturfonden har Forfattercentrum ikke på noget tidspunkt været i modvind i offentligheden. Også i den forstand har ordningen været en udelt succes. En afgørende forklaring på, at ordningen er velanskrevet, er, at midlerne fra Forfattercentrum går ubeskåret til forfatterne selv. Lokale frivillige kan søge ordningen og dermed få forfatterne ud i lokallivet, men pengene er forbeholdt forfatterne.

For forfatterne har Forfattercentrum rent praktisk betydet, at der er blevet etableret en common sense omkring, hvad man kan kræve i honorar som oplæser ved et arrangement – også når det ikke er støttet af Forfattercentrum. At det i dag er kutyme at henvise til det standardhonorar, Forfattercentrum opererer med, som en slags mindstetarif, er især af betydning for nyetablerede forfattere, der måske føler, at de bør være taknemmelige for overhovedet at blive inviteret ud til oplæsning. Forfattercentrum har initieret et vigtigt opgør med den tidligere junglelov ved litterære arrangementer, hvor mere uprøvede forfattere nemt kunne blive spist af med en flaske vin, samtidig med at puljen har medvirket til, at langt flere arrangementer overhovedet er kommet på benene.

Forfattercentrum har dog hele tiden været en ordning, der opdyrkede små

oplæsningsarrangementer. Festivaler og litterære begivenheder med mere end tre forfattere på programmet har ikke kunnet få støtte. Men netop sådanne større anlagte arrangementer er der i de seneste år kommet mange flere af, og deres støttemuligheder er blevet udvidet gennem andre dele af projektstøtteordningen. Indskrænkningen af Forfattercentrum-puljen falder sammen med, at arrangører i stigende grad har søgt over i disse baner.

Litteraturfestivaler

2009 var et skelsættende år for litteraturformidlingens andel af projektstøtten, ikke kun fordi Forfattercentrum voksede med en sådan hast, at Kunstrådets litteraturudvalg blev meget opmærksom på ordningens centrale rolle i den litterære offentlighed, men også fordi udvalget i 2009 uddelte sine første midler fra en ny pulje til internationale litteraturfestivaler samt en særpulje til oplæsninger, der kunne søges sideløbende med Forfattercentrum. Midlerne til disse to initiativer var blevet reserveret under Finn Hauberg Mortensens periode som formand. Trods puljernes korte levetid, der kun varede, til han gik af i 2010, vidner de om, at Kunstrådets støtteindsats på litteraturområdet var ved at ændre sig: De ekstra bevillingsmidler, der måtte være, blev ikke straks omsat til nye arbejdslegater, men blev i stedet omdirigeret til støtte af flere litterære arrangementer.

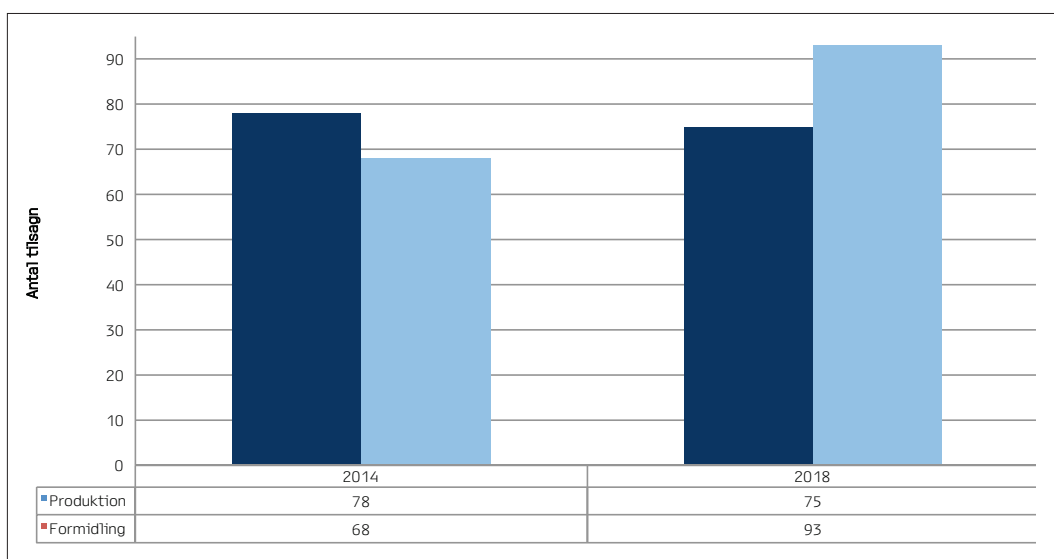
Den støtte, arrangøren af et litterært arrangement kan hente hos Forfattercentrum, går direkte til forfatteren i form af honorarer. Arrangøren får altså ikke selv noget af kagen. Af den grund går Forfattercentrum ikke godt i spænd med støtte til store arrangementer såsom festivaler og bogmesser, da ikke kun de medvirkende forfattere, men også den forudgående planlægning og organisering kræver finansiering. Støtte hertil kunne man i princippet søge i puljen Generelle midler. Op gennem 1990'erne og 2000'erne blev der imidlertid ikke bevilget mange støttekroner til sådanne arrangementer, og søgningen var heller ikke stor. Ud af de 58 bevillinger, der i år 2000 blev givet fra Generelle midler, gik over halvdelen til udgivelses- og produktionsstøtte samt arbejds- og rejselegater. De formidlingsprojekter, som de resterende bevillinger gik til, var for langt størstedelens vedkommende litterære selskabers afholdelse af seminarer og symposier. Formidlingen angik mere afgrænsede emner, såsom en bestemt forfatter – fx Rudolf Broby-Johansen, Janina Katz, Søren Kierkegaard eller Emil Aarestrup – eller et bestemt (bog)projekt. Kun enkelte bevillinger gik til bredere anlagte arrangementer.

Denne tendens ændrede sig de følgende år, men støtter af egentlige litteraturfestivaler var meget sparsomme med bare et par stykker årligt før festivalpuljens oprettelse. Så kom festival-puljen med 13 bevillinger i 2009 og 17 i

2010, og dét ændrede billedet. Derefter blev Generelle midler flittigt søgt af festival-arrangører. Selvom særpuljen var væk, havde dens etablering gjort det klart for de litterært engagerede initiativtagere rundt om i landet, at større litteraturarrangementer sagtens kunne være et anliggende for kunststøtten – og har givetvis også medvirket til at skabe interesse for den slags arrangementer. Siden er søgningen til festivaler o.l. i hvert fald kun vokset.

Mangfoldige arrangører og initiativer

Støtten til Forfattercentrum stagnerede i 2014 og begyndte så at falde. Selv med den nye, succesfulde pulje, Børns møde med forfattere og illustratører, der blev lagt oveni, nåede midlerne til forfatterhonorarer fra og med 2014 ikke op på det niveau, de havde i starten af 2010'erne. Til gengæld voksede puljen med Generelle midler, og bevillingerne ændrede karakter. Ved årtusindskiftet gik langt de fleste af puljemidlerne til udgivelsesstøtte. Men da midlerne i puljen blev øget, fulgte støtten til bogudgivelser og anden produktion ikke med; de gik til formidling. I 2014 var den samlede støtte til produktion (mentorer, udgivelsesstøtte, research m.v.) stadig en smule højere end den samlede støtte til formidling (arrangementer, oplæsninger, festivaler, bogdage, skriveværksteder, seminarer, konferencer, kurser og prisuddelinger). I 2018 var det vendt, og formidlingen havde fået overvægt, som man kan se i Figur 3.

Figur 3: Antal tilsagn fra "Generelle midler" fordelt på produktions- og formidlingsprojekter.²¹

²¹ Produktion omfatter støtte til udgivelse, produktion, mentor, oversættelse samt research. Formidling omfatter støtte til litterære arrangementer, festivaler, oplæsninger, prisuddelinger, seminarer, bogdage, kursusaktiviteter og skriveværksteder.

Det er især større tilbagevendende arrangementer, såsom festivaler og bogdage, samt nye faste fora for litteraturformidling, såsom litteraturhuse, caféer, saloner og boghandler, der har stået for væksten i de seneste års Generelle midler. Før årtusindskiftet var det århusianske initiativ Litteraturen på scenen, etableret i 1996, et af de eneste af sin slags. Nu findes der en lang række af sådanne organiserede arrangører af litteraturformidling. Et væld af nye aktører er kommet på banen op gennem 2000'erne og særligt 2010'erne med tilbagevendende arrangementer. Af de mange etablerede initiativer, som har fået projektstøtte, kan nævnes – i alfabetisk rækkefølge og fordelt over tre geografiske områder:

Initiativer i og omkring København

Amar:litt	Lille Bogdag
Astrid Noacks Atelier	LitteraturHaus
Badesøen Festival i Albertslund	Litteraturhuset
Brøg Litteraturbar	Litteratur i Kino
Café Blå Time	Litteratur på PAPIRøen
Christianshavns Bogfestival	Møllegades Boghandel på Nørrebro
CPH:LITT	Opdigtet Onsdag
Den internationale poesifestival i København	Poesiens Hus
Den røde sofa	Poesiens midsommer på Frederiksberg
Det Poetiske Bureau	Røde Roses Kaffebar
Fovl café	Salonen på Østerbro
Helle Meretes Saloner	Thiemers Magasin på Vesterbro
KBH læser	Tranquebar
Kulturhuset Nordatlantens Brygge	txt.ville festival for nordisk litteratur i København
Laboratorium for Æstetik og Økologi	

Initiativer i og omkring Århus

365tekster i Århus og den midtjyske region	Lyd+Litteratur Festival
BogGods på Godsbanen, bogmesse	LYNfabrikken
BOGhandleren Kristian F. Møller	Løves Bogcafé
Carmel Nordic, litterær salon	Vild med ORD på Godsbanen
Litteraturen på Scenen	

Initiativer i det øvrige land

Anholts skandinaviske litteraturfestival	Odense Lyrikfestival
Bogby Ebeltoft	Ordkraft festival i Aalborg
Den smalle litteraturfestival på Hald Hovedgaard	Poesi på en torsdag i Holstebro
Fanø Fortællefestival	Skagen Litteraturfestival
Festival for ny dansk litteratur på Vestjyllands Højskole	Spoken Word Festival i Odense
Ingstrup Bogby	stORDstrømmen i storstrømsområdet
KK44 festival i Silkeborg	Svanekegården på Bornholm
Kulturmødet Mors	Torup Bogby
Litnet Odense	Verdenslitteratur på Møn
Litteratour i hele landet	William Dams boghandel på Bornholm
Litteratur6000 i Kolding	WORDS festival i Helsingør
Lyrikgruppen Fynsværk	
Møllebyens litteraturfestival	

Det er tydeligt, at disse mangfoldige litterære initiativer ikke kun finder sted i København, men rundt omkring i hele landet, fra Læsø til Møn og fra Vestjylland til Bornholm. Kunstfondens erklærede intention om geografisk spredning af støtten er for formidlingsprojekternes vedkommende i høj grad lykkedes. Det er ikke kun kommuner, der søger, men lige så vel frivillige i hele landet. Ud over de ovenfor oplyste findes der også de helt små initiativtagere, som fx Strynø Litterære Forening, Fejø Møllelaug og beboerforeninger på Agersø, Femø, Hjarnø, Aarø, i Eskebjerg, Kølstrup og Sjællandsgadekvarteret.

I 2019 blev puljerne med både Generelle midler og Forfattercentrum sløjfet, og en mere simpel og overskuelig struktur blev indført med tre store indsatsområder: "Dansk litteratur i Danmark", "Dansk litteratur i udlandet og udenlandsk litteratur i Danmark" samt "Dansk og udenlandsk litteratur for børn og unge". Denne sammenlægning af puljerne i nogle større enheder har gjort skellet mellem honorarstøtte til forfattere og støtte til selve organiseringen af et litterært arrangement mindre klart. Det tyder på, at sidstnævnte har fået gunstigere støtteforhold med den nye struktur. Hvor honorarerne fra Forfattercentrum tidligere var den ubetinget største post i støtten til formidlingsprojekter, er forholdene efterhånden ved at have udlignet sig i 2019: Der blev givet tilsagn om 210 honorarer og 193 mere generelle bevillinger til litterære arrangementer, festivaler, konferencer og kurser – samt skriveværksteder, der som noget nyt også er blevet omfattet af litteraturstøtten. Hvor ansøgninger om skriveværksteder i 2014 konsekvent fik afslag, havde billedet ændret sig i 2018. Det mest iøjnefaldende tegn på denne ændring er den store bevilling, som projektstøtteudvalget med Jens Smærup Sørensen som formand tildelte et omfattende skriveprojekt for mennesker i psykiatrisk behandling. Projektet, der skal forløbe over flere år og støttes fortløbende,²² omtales med stor entusiasme i udvalgets årsberetning.

Rigtig mange nye former for litterære arrangementer er altså skudt op i løbet af 2010'erne og løbende blevet indlemmet i projektstøttens virkeområde. Flere af disse arrangementer, som fx bogdage og skriveværksteder, er kendetegnet ved, at de ikke står og falder med forfatteroplæsninger. Dét er en ny drejning i forhold til den oplomstring, der prægede Forfattercentrums storhedstid.

²² I 2018 blev der uddelt 300.000 kr. til Region Hovedstadens projekt "Litteratur i psykiatrien" og yderligere 70.000 kr. til Region Hovedstaden til skrive- og læseworkshops i psykiatrien.

Oversættelser

I 1990 åbnede Dansk Litteraturinformationscenter (DLC) med det formål at fremme udbredelsen af dansk litteratur i udlandet. DLC's aktiviteter var eksportrettede og foregik i udlandet, mens den støtte, centret uddelte, skulle fremme litteraturudveksling. Det vil sige, at støtten både gik til oversættelse af dansk litteratur til udenlandske sprog og af udenlandsk litteratur til dansk.²³ Endnu en mangel i litteraturstøttens støtteområde blev hermed afbødet. Denne støtte bragte forlagene på banen som ansøgere af kunststøtte. Støtten fra DLC gav dem mulighed for at udgive nogle udenlandske værker, som det ellers ikke ville have været rentabelt at investere i. DLC blev hurtigt en vigtig institution. Op mod slutningen af 1990'erne stod centrets oversætterkomité årligt bag et stort antal bevillinger til oversættelser både til og fra dansk. DLC's beløbsramme til at drive centret voksede med årene, fra 1,5 mio. kr. i 1996 til 4,5 mio. kr. i 2001. Af de 4,5 mio. kr. i 2001 gik 1.450.000 kr. direkte til oversætterstøtte og prøveoversættelser.

Ved siden af DLC's støtte til oversættelser blev der i 1991 oprettet en særpulje under Kulturministeriet til oversættelser. Litteraturrådet overtog ved sin oprettelse de eksisterende puljer, herunder denne oversættelses-pulje. Det gav anledning til en uafklaret rollefordeling mellem DLC og Litteraturrådet og en strid mellem institutionerne om, hvem der faktisk skulle have ansvar for at uddele oversættelsesmidler. I december 2000 tog kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen initiativ til at løse konflikten ved at udpege Litteraturrådet som bestyrelse for DLC, og institutionernes puljer blev dermed tæt knyttet sammen: Litteraturrådets oversættelsespulje blev nedlagt, og puljens midler gik til DLC. Der var imidlertid på ingen måde tale om en økonomisk nedgang, hvad Litteraturrådets samlede bevillingsramme angik – faktisk blev de øget med 5 mio. kr. samme år – men om en afgrænsning af ansvarsområderne.

Sammenknytningen af DLC og Litteraturrådet blev det første skridt i en større omstrukturering af kunststøtteområdet, der i sidste ende førte til, at DLC sammen med andre mindre formidlingsinstitutioner inden for kunstrådet blev nedlagt i 2003, da al projektstøtte blev samlet under Kunstrådet. Kunstrådets nye litteraturudvalg gav hurtigt oversætterstøtten høj prioritet. Allerede i beretningen fra 2006 blev oversættelserne fremhævet sammen med børnelitteraturen som to områder, udvalget havde fundet det nødvendigt at tilføre ekstra midler – midlerne blev hentet fra kassen med projektbestemte arbejdslegater til forfattere. Indsatsen gav pote. Oversætterstøtten overhalede det beløb, som DLC havde haft til rådighed, og kulminerede i Kunstrå-

²³ I 1999 uddelte centret støtte til 37 udenlandske værker i dansk oversættelse, 14 udenlandske klassikere og 44 danske værker i udenlandsk oversættelse. Dertil kommer 40 prøveoversættelser af dansk litteratur.

dets sidste år, 2013, med i alt 171 bevillinger til et samlet beløb på 4.575.781 kr. I 2006 lød tallene på 64 bevillinger til en samlet sum af 2.075.000 kr. Oversætterstøtten er altså vokset støt og kraftigt, først under DLC og så under Kunstrådet. Denne vækst har været helt afgørende for den tilsvarende vækst i små nye forlag op gennem 2000'erne og 2010'erne, som har profileret sig gennem det oversatte.²⁴ I de seneste år under Kunstfonden har støtten til oversættelser og prøveoversættelser stabiliseret sig omkring det niveau, den nåede i 2013.

Udgivelsesstøtte

Oversætterstøtten er indiskutabelt forlagenes primære vej til at opnå kunststøtte. Generelle midler er en anden vej. I denne pulje kan der søges om støtte til produktionsomkostninger for udgivelser. Puljen med Generelle midler oprettede Litteraturrådet i sit første år med det formål at gøre støtten mere fleksibel. De gamle særpuljer, som Litteraturrådet overtog og videreførte, var bundet til specifikke udtryksformer og gav kun plads til ganske lidt produktionsstøtte. Fx gav Litteraturrådet i 2000 kun to tilsagn om udgivelsesstøtte i puljen Illustrationer. Resten gik til illustrators legater. Med Generelle midler blev udgivelses- og produktionsstøttmulighederne væsentligt forbedret, ligesom det for første gang blev muligt at søge om støtte til udgivelse og produktion af enhver form for litteratur.

Puljen var en ny håndsrækning til de aktører i bogbranchen, der ikke var forfattere, og viste sig yderst levedygtig. Selvom Generelle midler hurtigt udviklede sig til lidt af en blandet landhandel, er puljen blevet opretholdt helt frem til 2018. Den støtte til praktisk bogproduktion og litteraturformidlende aktiviteter, såsom forfatterarrangementer og festivaler, der blev åbnet for med denne pulje, var kommet for at blive.

I starten af Kunstrådets tid var udgivelsesstøtten fortsat relativt beskedent. I 2005 blev der således givet omtrent 40 tilsagn om udgivelsesstøtte²⁵ – ikke meget mere end de 34 bevillinger til udgivelser, som Litteraturrådet uddelede i 2000. De følgende år voksede mulighederne for udgivelsesstøtte dog støt, således at der i 2013 blev givet omtrent 75 tilsagn. I 2019 var antallet af tilsagn om udgivelsesstøtte vokset yderligere til omkring 100. Der er dog stadig mere støtte at hente til oversættelser.

²⁴ Se Lars Handestens rapport *Forandringer i forlagsbranchen – med særligt henblik på de små forlags status og betydning* (2018), for Bogpanelet.

²⁵ Da de oplysninger, som dataene for puljen "Generelle midler" rummer, er mangelfulde for perioden 2005-2013, særligt i starten af perioden, er tallene baseret på min sortering af de forskellige projekter, som puljen har støttet. Der tages forbehold for fejlsortering. Enkelte fejl burde dog ikke rokke ved tendensen, som er meget klar.

Med oversætterstøttens oprettelse i 1990 og ekspansion i de sidste 30 år og med udvidelsen af udgivelsesstøtten, om end i mere beskedent omfang, er kunststøtten i dag et yderst vigtigt anliggende for forlagene. Det er ikke kun de små nonprofitforlag, der søger Kunstfonden. Også et stort forlag som Gyldendal er en flittig ansøger af både oversætter- og udgivelsesstøtte. Hvor Gyldendals ansøgninger om støtte i Kunstrådets tid typisk lå på et par stykker og sjældent sneg sig op over 10, har Gyldendal i de seneste år sendt langt over 10 ansøgninger af sted årligt, samtidig med at tilsagnsprocenten er blevet højere. Ansøgningerne er primært stilet mod oversættelser af anmelder-rost udenlandsk litteratur og klassikere.

Forlagene, der står for det praktiske arbejde med at igangsætte bogprojektet, søge om tilskuddet og få bogen trykt, modtager ikke selv noget tilskud. Støtten går direkte til oversætterens honorar eller til at finansiere produktionen af en specifik udgivelse. Det er som med Forfattercentrum-ordningen, hvor ansøgeren af midlerne er adskilt fra modtageren.

Forlag

Hvor arrangører tidligere kun kunne søge støtte, der gik til forfatterne, men i dag også kan modtage støtte til selve organiseringen af fx en festival, kunne man spørge, om en tilsvarende udvikling også burde finde sted i forlagsbranchen, fx ved at forlag kunne søge driftstilskud. Sidste år fremsatte Asta Olivia Nordenhof et sådant forslag – om en såkaldt ”redaktørpulje” – på Facebook. Forslaget vakte stor genklang blandt forfattere og forlæggere og affødte mange begejstrede udbrud i stilen ”strålende idé”, ”yes”, ”spændende tanke”, ”super idé”, ”det lyder fornuftigt”, ”jeg har selv talt om den ide i flere år”, og ”jeg har præcis de samme tanker”.

Der blev dog også udtrykt en bekymring for, at penge til redaktører ville blive taget fra forfatterne. Peter-Clement Woetmann, der både er forfatter og redaktør på forlaget Kronstork, skriver: ”Jeg tænker, det er en vildvej at begynde at skabe finansiering til reelle lønninger til folk, der ikke på den måde er skabende, igennem kunstfonden. Den litterære pulje er allerede begyndt at favne meget, meget bredt”.

Det er i den forbindelse værd at bemærke, at det ofte også er en gevinst for forfatteren, når der strømmer penge ind et andet sted i det litterære kredsløb. Selvom oversætterstøtten ikke søges af forfattere, men typisk af forlag, kan det være gavnligt for forfatteren at få en bog oversat til et andet sprog. Ligesom det også kan være gavnligt for forfatteren at blive omtalt ved et litterært arrangement, der modtager kunststøtte. Adskillelsen mellem den direkte forfatterstøtte og støtte til andre aktører er altså ikke helt holdbar. Men det er

denne adskillelse, der ofte er blevet fremført af bl.a. forfatterforeningerne i debatten om forholdet mellem legat- og projektstøtte som argument for at vægte legatstøtten højest. Det er også et spørgsmål om, hvem støtten skal tjene: Er støtten mest til gavn for forfatterne eller for hele den litterære kultur?

Der gemmer sig i de mere tilbageholdne kommentarer til Nordenhofs forslag en bekymring for, at legatpengene vil tabe terræn til det efterhånden ”meget, meget” brede område, som litteraturstøtten i dag dækker. Det gælder fx også Mette Moestrups kommentar: ”Det er ikke vejen frem at udhule skønlitterære arbejdslegater yderligere”. Sådanne kommentarer giver udtryk for en udbredt opfattelse af, at den bredt favnende projektstøtte stjæler fra de udøvende kunstnere – kombineret med en fast overbevisning om, at forfatterstøtten bør være kerneopgaven.

Beslutningen om, hvor litteraturstøttens hovedområde ligger, er en politisk opgave. Hvad angår forholdet mellem de to støtteformer, kan man imidlertid konstatere, at selvom projektstøtten har haft vokseværk siden årtusindskiftet, har det ikke haft nogen negativ indflydelse på legatstøtten, tværtimod. I 1990, inden projektstøtten rigtigt havde vundet indpas, blev der uddelt legatmidler for 5 mio. kr. 10 år senere, da både Forfattercentrum, Generelle midler og DLC var i fuldt sving med uddelinger, lå legatstøttemidlerne på næsten 13 mio. kr.²⁶ Og i 2014 var legatstøttens rådighedsbeløb kommet endnu et ordentligt hak opad og lå nu på 30 mio. kr. – et leje, den har holdt siden. Det er altså ikke sådan, at projektstøtten har spist af legatstøtten. De er vokset støt side om side.

Opsamlende om projektstøtten

Udviklingen af projektstøtten fra den allerførste pulje med klassikerstøtte og frem til i dag har betydet, at forfatterne ikke længere kun modtager støtte til deres skrivevirksomhed, men i høj grad også til arbejdet med at formidle deres forfatterskaber. Derudover har støtten til dansk litteratur fået følge af en tiltagende internationaliseringsindsats, der nok har eksport af dansk litteratur for øje, men som også har bragt udenlandsk litteratur til danske læsere. Oversætternes støttemuligheder er blevet væsentligt forbedret, og forlagene er blevet ansøgere i stor stil. Forlagene kan søge om at få dækket oversætterhonorarer og produktionsomkostninger, men modtager ikke midler til selve

²⁶ Dertil kommer de projektbestemte arbejdslegater under Litteraturrådet, som ikke kan medregnes præcist pga. manglende data. I de puljer, hvori der blev uddelt arbejdslegater sammen med rejselegater og i begrænset omfang produktionsstøtte, blev der samlet set uddelt 4,1 mio. kr. i 2001 (rejselegater og produktionsstøtte betegnes fortsat som projektstøtte).

forlagsarbejdet. Arrangører rundt om i landet er ligeledes kommet på banen, først udelukkende som ansøgere af forfatterhonorarer, siden også som modtagere. I de seneste år har støtten til formidling rykket sig markant over mod nu også at tilgodese selve organiseringen af diverse litterære arrangementer frem for blot at omfatte forfatteres eget formidlingsarbejde.

Den overordnede historie om projektstøttens udvikling på litteraturområdet er en historie om en fremvækst af mange forskellige centre og puljer under skiftende kulturministre. Men det er også historien om en gradvis samling. I forbindelse med opkomsten af de nye projektstøtteordninger i 1990 udtrykte Jens-Martin Eriksen, daværende formand for De Skønlitterære Forfattere, og Jens Christian Grøndahl ønske om, at alle midlerne blev samlet i ét organ, hvis ”eneste opgave skal være at investere i kunstnerne og det arbejde, de har viet deres voksne liv til. Alle de øvrige ressortområder kan så overføres til undervisnings- og socialministeriet”.²⁷ Med andre ord ville de have midlerne forbeholdt forfatterne. Litteraturstøttens samling under Kunstfonden i 2014 har dog langt fra ført til, at den nu igen udelukkende går til udøvende kunstnere. Formidlingen er i høj grad også blevet prioriteret.

Op mod årtusindskiftet var der stadig nogle, der var kritiske over for udviklingen på området. Peter Rønnov-Jessen rettede i 1998 en kritik mod alle de ”kulturformidlere og projektmagere”, der kun har en ”vag og tåget forestilling” om, hvad kunst er, men som gennem litteraturstøtten har iværksat en ”triumferende erobring af kulturområdet”.²⁸ Herunder regnede han også den øgede støtte til oversættelser og især børnebøger. Rønnov-Jessens voldsomme udbrud forekommer i dag nærmest uforståeligt. Men dét, han reagerede på, var helt reelt: Der var en udvikling i gang, hvor den etablerede støtte til litteraturens skabelse blev suppleret af støtte til dens formidling, og hvor nye områder af skønlitteraturen også fik status som støtteværdige udtryksformer – bl.a. børnebøger og tegneserier. Selvom der endnu kan spores en vis bekymring angående litteraturstøttens tiltagende bredde, er der i dag ingen, der som Eriksen, Grøndahl og Rønnov-Jessen i offentlig diskussion blankt afviser formidlingsprojekternes støtteberettigelse. Holdningen til litteraturstøttens opgave har ændret sig – også blandt forfatterne.

²⁷ *Kulturministeriets 50-års jubilæumsmagasin* (2001), s. 53, Kulturministeriet. Ønsket blev formuleret i tidsskriftet *Fredag* sammen med Michael Kvium.

²⁸ Peter Rønnov-Jessen: ”Kunstens parasitter”. 14.8.1998, *Weekendavisen*, 2. sektion, s. 2.

3. LEGATSTØTTEN TIL DEBAT

Hovedpointer:

- Kunstfondens samlede legatmidler er øget, men de enkelte legater er blevet mindre.
- Flere søger og modtager legater.
- Gengangere blandt legatmodtagerne er i de seneste år blevet en større og mere differentieret gruppe, hvad angår forfatterskabernes alder og profil.

Uddelingen af legater og hædersydelse har siden Kunstfondens etablering været en omstridt praksis. De sidste 20 års debat om litteraturstøtten har stort set udelukkende handlet om denne del af litteraturstøtten. Biblioteksafgiften har for år tilbage også været genstand for stor diskussion, men den fylder ikke meget i debatten i dag. Projektstøtten gør heller ikke, og slet ikke efter at de projektbestemte legater er blevet afviklet. Den store lyst til at diskutere legaterne er ikke proportionel med de midler, der rent faktisk går til legater, sammenlignet med fx biblioteksafgiften, som er en væsentlig større post på finansloven. At legaterne vedbliver at fylde så meget i den offentlige debat, hænger sammen med den kulturelle kapital, de også er stærkt forbundet med: Der ligger en stor og vigtig anerkendelse i at få tildelt et arbejdslegat af Statens Kunstfond.

Legatstøttens turbulente tilværelse i offentligheden står i skarp kontrast til den store stabilitet og kontinuitet, som har præget det praktiske uddelingsarbejde med legatstøtten lige siden Kunstfondens oprettelse og den første uddeling i 1964. Uddelingen af et antal arbejdslegater og et mindre antal treårige arbejdsstipendier samt præmieringer, foruden hædersydelsesordningen,²⁹ har været fast praksis fra dag ét og har fungeret urokkeligt år efter år, om end hædersydelse siden er blevet indkomstregulerede.

Frem til sammenlægningen i 2014 angik Kunstfondens uddelingsaktiviteter udelukkende legater, præmieringer og hædersydelse. Det er disse aktiviteter, der har fået opmærksomhed og omtale. De har også været genstand for flere undersøgelser, store jubilæumsudgivelser og oversigtsværker, fx *Statens Kunstfond 1964-2004* (2004)³⁰ og Jo Hermanns *Litteraturstøtte i praksis* (2011), der udelukkende undersøger arbejdslegater, hædersydelse og biblio-

²⁹ I forbindelse med hædersydelse kan Kunstfondens legatudvalg indstille kandidater, mens Kunstfondens repræsentantskab træffer den endelige beslutning. Hædersydelse har en særskilt plads i finansloven.

³⁰ Udgivelsen indeholder bl.a. et overblik over formænd, udvalg, repræsentantskab, tildelinger og økonomi gennem tiden. Det skal også nævnes, at mens Statens Kunstfonds beretninger er offentligt tilgængelige (de kan bl.a. findes på <http://litteraturpriser.dk/sk/skf.htm>), er årsberetningerne fra Kunstrådet, der administrerede projektstøtten 2004-2013, nærmest uopdrivelige. Det samme er årsberetninger fra Litteraturrådet og DLC.

teksafgift – dvs. den del af litteraturstøtten, der går til forfatterne og er direkte relateret til deres udgivelser.

Kunstfondens virke er altså forholdsvis veldokumenteret. Samtidig bliver den kontinuerligt debatteret og kritiseret. Beskæftiger man sig med legatstøtten, kommer man ikke uden om denne debat. Dette kapitel går ind i spørgsmålet om, hvad debatten om Kunstfonden handler om, og hvorvidt den er berettiget.

Kritikken af arbejdslegater og hædersydelse

Intensiteten i debatten om arbejdslegater og hædersydelse svinger fra årti til årti. Hvor avisernes omtale af den statslige kunststøtte i 1980'erne ofte forholdt sig kritisk over for uddelingspraksissen, var tonen mere afdæmpet op gennem 1990'erne. Siden 2000'erne har de fleste år igen budt på nye angreb. Det, der især fylder billedet, er anklager mod ordningen om nepotisme og kammerateri: at støtten går til den samme lille gruppe af kunstnere. Herunder hører en kritik af Kunstfondens kvalitetsbegreb, der ikke sjældent hævdes at forfordle bestemte litterære genrer – typisk den såkaldte genrelitteratur; en kritik af Fondens manglende evne til selvkritik samt en problematisering af støtte til godt sælgende forfattere. Selvom mange forfattere ikke er sene til at svare igen på angrebene og forsvare støtten,³¹ ses det lige så ofte, at kritikken kommer fra forfatternes egne rækker – undertiden fra en forfatter, der føler sig eller sin foretrukne genre forbigået af kunststøtteordningen.³²

Den markante forskel på graden af offentlig debat om hhv. legatstøtten og projektstøtten giver sig udslag i årsberetningerne fra de to udvalg. I løbet af de sidste 15 år har skiftende legatudvalg gang på gang berettet om anklager, der har forstyrret deres arbejde. Der skrives om ”debat i medierne”,³³ om ”offentlig polemik”,³⁴ en ”turbulent”³⁵ periode, ”mediestorm”³⁶ og ”stormvejr”.³⁷ De enkelte udvalg, der sidder fire år ad gangen, har generelt mødt kritikken af legatstøtten med undren. Ofte udtrykkes der misbilligelse over tonen i debatten, fx omtales den som ”hidsig og udmattende”³⁸ og præget af en ”negativ atmosfære”,³⁹ ligesom det påpeges, at den ”næsten altid følger en bestemt dre-

³¹ Det stort anlagte oplæsningsarrangement MEGA litt, som blev afholdt på Københavns Hovedbibliotek i 2010, vidner om den store taknemmelighed, mange danske forfattere gerne vil udtrykke over for Kunstfonden. MEGA litt blev arrangeret af forfattere som et forsøg på at få bremsede nedskæringer i kunststøtten, der var blevet varslet med Biblioteksafgiftspuljens planlagte nedlæggelse.

³² Se bilag for oversigt over, hvor debatten især har udspillet sig.

³³ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2011, formand Ida Jessen.

³⁴ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2013, formand Ida Jessen.

³⁵ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2004, formand Camilla Christensen.

³⁶ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2008, formand Nils Gunder Hansen.

³⁷ Legatudvalgets årsberetning 2014, formand Anne Lise Marstrand-Jørgensen.

³⁸ Legatudvalgets årsberetning 2014, formand Anne Lise Marstrand-Jørgensen.

³⁹ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2009, formand Nils Gunder Hansen.

jebog”.⁴⁰ Indimellem er der blevet taget mere direkte til genmæle, fx da litteraturudvalget i 2006 med Bo Green Jensen som formand indvendte mod anklagerne om indspisthed: ”Det er efter vor bedste overbevisning ikke tilfældet”.⁴¹

Til sammenligning beretter de udvalg, der forestår uddelingen af projektstøtte, aldrig om at stå for skud i den offentlige debat. I Claes Kastholm Hansens tid som formand konstaterede udvalget om perioden 2003-2006: ”Heller ikke i forhold til pressen har der været væsentlige sager”⁴² – en rammende karakteristik af projektstøttens stilling i den offentlige debat generelt.

Som perspektiv på debatten om Kunstfonden giver dette kapitel i brede linjer et overblik over legaternes fordeling over de sidste 15 år. Hvor mange ansøgere er blevet afvist? Hvor mange har fået mange gange? Og hvor store beløb er der egentlig tale om? Spørgsmålet om, hvordan det litterære felt ville have set ud, hvis legaterne ikke havde været der, tages op i Kapitel 5.

Datagrundlag

Kapitlets datagrundlag opererer med en opdeling af de sidste 15 års legatstøtte i to adskilte perioder med separate tal – hhv. perioden 2005-2013 og perioden 2014-2019. Denne opdeling skyldes, at Kunstfondens fusionering med Kunstrådet i 2014 også betød en ny tid for legatstøtten: Legatudvalgets årlige beløbsramme blev øget fra rundt regnet 16,7 mio. kr. i 2013 til 30 mio. kr. i 2014, og de projektbestemte arbejdslegater ophørte. Tallene for den første periode dækker kun arbejdslegater uddelt af Kunstfonden – de projektbestemte legater, der stadig blev uddelt af Kunstrådet i denne periode, er ikke medtaget grundet manglende data. Derudover tæller den første periode også det begrænsede antal legater, som Kunstfonden i de år tildelte oversættere og forfattere af faglitteratur. I den seneste periodes tal er oversættere og forfattere af faglitteratur fraregnet, således at det udelukkende er legater til danske skønlitterære forfattere, der dækkes, inklusive børnebogsforfattere, tegneserieforfattere og illustratører. Tallene i de to perioder er altså ikke fuldt ud sammenlignelige og bør derfor holdes adskilt. Men en sammenligning imellem dem kan alligevel give et indtryk af den udvikling, legatstøtten har gennemgået.

Tallene dækker almindelige arbejdslegater og treårige arbejdslegater; rejselegater henhører under projektstøtten og er ikke medtaget. Hvor intet andet er anført, er dette kapitels statistik baseret på det her skitserede datagrundlag.

⁴⁰ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2010, formand Nils Gunder Hansen.

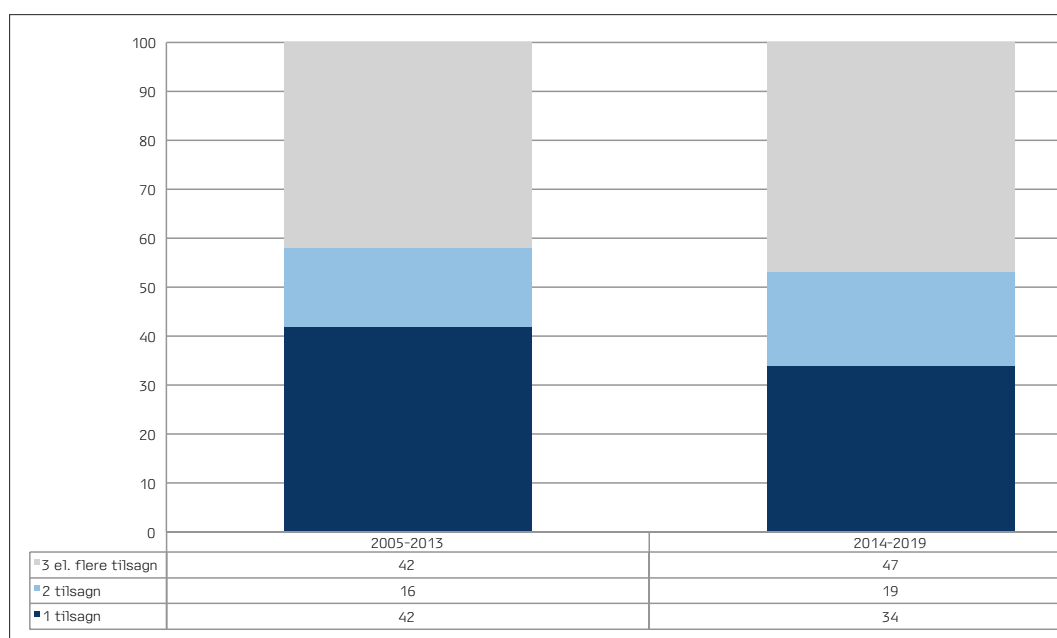
⁴¹ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2006.

⁴² Kunstrådets litteraturudvalgs årsberetning 2006.

Afslag og tilsagn

En første indkredsning angår fordelingen af tilsagn og afslag og af antallet af tilsagn pr. bevillingsmodtager. Tilsagnsprocenten på arbejdslegater 2005-2013 var i gennemsnit 36 %, i perioden 2014-2019 lå den lidt højere, på 41 %. Af de forfattere, der har fået tilsagn om arbejdslegater, fordeler antallet af tilsagn pr. forfatter sig således over de to perioder:

Det gennemgående mønster er, at de fleste forfattere, der modtager arbejdslegater fra Kunstfonden, modtager mere end ét legat i løbet af perioden. Tendensen er tiltagende fra den første til den seneste periode.⁴³

Figur 4: Fordelingen af antal tilsagn pr. forfatter, der har modtaget støtte, 2005-2013 og 2014-2019.

⁴³ Der må dog tages forbehold for, at de projektbestemte legater fra Kunstrådet, som blev uddelt i den første periode, ikke er medregnet – og at de til dels udligner forskellen i antal tilsagn pr. ansøger mellem de to perioder.

Bredde

Selve ansøgerfeltet er vokset i løbet af de sidste 15 år. Tabel 1 giver et overblik over, hvor stor søgningen har været, og hvordan legatmidlerne er blevet administreret i perioden.

År	Ansøgninger	Tilsagn	Tilsagns-%	Gns. beløb pr. legat i 2019-kr.
2006	287	149	52	128.296
2007	344	163	47	117.738
2008	373	124	36	143.784
2009	377	100	27	171.458
2010	409	137	33	124.284
2011	312	104	33	157.904
2012	382	97	25	141.436
2013	360	123	34	102.983
2014	434	167	38	115.954
2015	429	178	41	106.674
2016	466	213	46	80.563
2017	503	197	39	88.287
2018	505	202	40	76.909
2019	488	216	44	74.144

Tabel 1: Udviklingen i ansøgerfeltet til Kunstfondens arbejdslegater.⁴⁴

Man ser, at der er kommet flere og flere ansøgninger til: I 2006 var der 287. I de følgende år frem til 2013 lå tallet på 300-400 ansøgere. I 2014-2015 var der over 400, og i de seneste tre år omkring 500 ansøgere.⁴⁵ Kunstfonden har imødekømt denne tendens med et gradvist større antal bevillinger. De første to år, 2006 og 2007, markerede sig med en meget høj tilsagnsprocent på omkring 50. I årene efter, 2008-2013, var tilsagnsprocenten væsentligt lavere, omkring de 30. I 2014 nåede tilsagnsprocenten op mod de 40, og der har den befundet sig siden. Det gennemsnitlige tildelingsbeløb pr. legat lå relativt stabilt og svingede mellem 120-170.000 kr. frem til 2012. I årene 2013-2015

⁴⁴ Der er i tabellen korrigeret for inflation. Datagrundlaget for Tabel 1 er konstrueret således: Dataene 2006-2013 dækker over samtlige arbejdslegater ansøgt og uddelt af Kunstfondens litteraturudvalg. Dataene 2014-2019 dækker over skønlitterære arbejdslegater ansøgt og uddelt af Kunstfondens legatudvalg for litteratur. Både de treårige og de almindelige arbejdslegater er talt med. I perioden 2006-2013 blev der også uddelt et mindre antal arbejdslegater af Kunstrådet (bl.a. til børnelitteratur, illustration, tegneserie, oversættelse og faglitteratur), som dataene desværre ikke giver mulighed for at medtage. I et forsøg på at korrigere herfor er der i perioden 2014-2019 kun medtalt de arbejdslegater, der er blevet uddelt under kategorien skønlitteratur (dvs. fraregnet børnelitteratur, illustration, tegneserie, oversættelse og faglitteratur).

⁴⁵ En del af forklaringen på springet i ansøgninger fra 2013 til 2014 er Kunstfondens fusionering med Kunstrådet, der betød, at de afsatte midler til de projektbestemte arbejdslegater under Kunstrådet overgik til Kunstfonden som almindelige arbejdslegater. Den øgede søgning kan dog ikke alene forklares med denne fusionering, da den strækker sig over hele perioden.

faldt det til omkring 100-110.000 kr. Siden 2016 har der været en tendens til, at legatportionerne er blevet endnu mindre, så de nu gennemsnitligt er på omkring 70-90.000 kr.

I alt fik 388 forfattere et eller flere tilsagn om arbejdslegater af Kunstfonden i 2005-2013,⁴⁶ mens 657 forfattere fik det i 2014-2019.⁴⁷ I takt med at flere får legater, er en del af legaterne blevet mindre, og i de seneste år har der været færre store legater. Der er ikke blevet uddelt 200.000 kr.-legater siden 2015. I 2016 indførtes de lidt mindre 125.000 kr.-legater, men det kan tælles på én hånd, hvor mange af disse der siden er blevet uddelt om året. I årene omkring 2010 udgjorde hovedvægten af uddelingerne legater a 100.000 kr. I 2015 blev 75.000 kr.-legaterne introduceret, og siden da er legater på 50-75.000 kr. blevet de oftest uddelte: Af disse små legater blev der i 2015 uddelt 146, i 2017 225, og i 2019 hele 280 stk. Denne tendens blev i 2020 omdannet til en helt konsekvent praksis, idet der ud over de treårige legater udelukkende blev uddelt legater a 75.000 kr. – sandsynligvis for at kunne hjælpe flest mulige forfattere i de økonomiske vanskeligheder, mange befinder sig i under corona-krisen.

De treårige stipendier

Det treårige legat er af en sådan størrelse (aktuelt 855.000 kr. pr. forfatter), at dets modtagere klart dominerer tallene for, hvem der har modtaget flest støttemidler i de to undersøgte perioder på hhv. ni (2005-2013) og seks år (2014-2019). Tabel 2 viser de treårige stipendiaters plads i det samlede billede.

Periode	% af bevillings-modtagere	% af samlede legatmidler
2005-2013	19	44
2014-2019	5	20

Tabel 2: Fordelingen af forfattere, der har modtaget det treårige arbejdslegat i perioden.

I Tabel 2 har den første periode de højeste procenter. Da er hele 44 % af den samlede bevillingssum til legaterne gået til de forfattere, der har modtaget det treårige stipendium i perioden. I 2005-2013 blev der uddelt flere treårige arbejdslegater end i årene efter pga. en øremærket ekstrabevilling. Denne ekstrabevilling bevirkede, at 19 % af samtlige legatmodtagere blev tildelt et treårigt legat. Til sammenligning var det kun 5 % i 2014-2019, som så modtog 20 % af støtten. De øgede legatmidler i den seneste periode er gået til flere almindelige arbejdslegater, ikke til flere treårige stipendier.

⁴⁶ Oversættere og faglitterære forfattere medregnet. Dertil kommer de projektbestemte arbejdslegater under Kunstrådet, som datagrundlaget desværre ikke giver mulighed for at undersøge nærmere.

⁴⁷ Oversættere og faglitterære forfattere fraregnet.

Ordningen med treårige legater bevirker, at en væsentlig del af legatstøtten gives til en mindre gruppe forfattere. Det betyder dog ikke nødvendigvis, at disse forfattere er gengangere i systemet. Eftersom man kun modtager det treårige stipendium én gang, sikrer denne form for bevilling automatisk en vis spredning af feltet – samtidig med at det høje engangsbeløb placerer de treårige stipendiater i en liga for sig. Dét giver et mønster, hvor kun få legatmodtagere ligger i midterfeltet (300.000-800.000 kr.), mens størstedelen fordeles sig mellem på den ene side at have modtaget et højt beløb (omkring 1 mio. kr.) og på den anden side at have modtaget et relativt lavt beløb (under 300.000 kr.) i perioden.

Men hvad sker der, hvis man tager de treårige stipendier ud af ligningen? Det undersøges i næste afsnit om legatsystemets gengangere.

Gengangere

En mindre gruppe forfattere har modtaget legater gentagne gange. Knap en fjerdedel (23 %) af den samlede bevillingssum for 2014-2019 er gået til forfattere, der i perioden har fået mindst fem tilsagn – og over halvdelen (54 %) af den samlede bevillingssum er gået til forfattere, der har fået mindst fire tilsagn. En betragtelig del af legatstøtten gives altså til gengangere. Denne gruppe udgør godt en fjerdedel (27 %) af det samlede modtagerfelt, hvilket er en relativt stor andel.⁴⁸ Derfor kan man ikke derudfra tale om en meget lille top, der får alle pengene. I den foregående periode er forholdet nogenlunde det samme, blot er procenterne lavere: 14 % af bevillingssummen for 2005-2013 er gået til forfattere, der har fået mindst syv tilsagn i perioden. Disse forfattere fylder 7 % af det samlede modtagerfelt.

Selv hvis en forfatter over en årrække modtager flere legater på stribe, er der beløbsmæssigt stadig langt op til de treårige stipendier, der giver tre år med en indkomst, der faktisk er til at leve af: aktuelt 285.000 kr. pr. år. Så høje årlige legatindtægter opnås ikke gennem de almindelige arbejdslegater.

Kun meget få af de forfattere, der ikke har modtaget det treårige stipendium i de to undersøgte perioder, er oppe på i gennemsnit at have modtaget min. 100.000 kr. pr. år i almindelige legater. I 2005-2013 drejer det sig om tre legatmodtagere, i 2014-2019 om fire.⁴⁹ Sænker man barren lidt beløbsmæssigt

⁴⁸ Der regnes med et højere antal tilsagn blandt gengangerne i den første periode, fordi den første periode, 2005-2013, er på ni år, mens den seneste, 2014-2019, er på seks år. I den seneste periode er der derfor ingen ansøgere, der har modtaget syv tilsagn.

⁴⁹ Denne rapport oplister ikke legatmodtagerne ved navn, da fokus ønskes fastholdt på uddelingspraksissen. Det er den politisk vedtagne indretning af støttesystemet, der afgør, i hvor høj grad de samme forfattere kan tildeles legater gentagne gange, og i den diskussion er det dér, fokus skal rettes – ikke mod de enkelte forfatterskaber. Nærmere information om, hvem legatmodtagerne er, er offentligt tilgængelig og kan tilgås af enhver på www.kunst.dk.

og anskuer hele den 15-årsperiode – stadig med de treårige stipendiater sorteret fra – får man en lidt større gruppe af gengangere. I alt 27 forfattere har hver modtaget min. 800.000 kr. i almindelige arbejdslegater i løbet af de 15 år. Disse forfattere står som den økonomisk set vægtigste gengangergruppe i legatsystemet. De er blevet bevilget legater mange gange; mellem otte og 14 gange på de 15 år. Gennemsnitligt har en forfatter i denne gruppe fået tilsagn om legatmidler for 1,1 mio. kr. i hele perioden. Det er i modsætning til de treårige stipendier ikke noget, man kan leve af på årsbasis, men altså til gengæld en støtte, der er blevet givet kontinuerligt over et meget længere stræk. For disse forfattere gælder det altså, at der er blevet foretaget en løbende kvalitetsvurdering af deres oeuvre, og at skiftende og forskelligt sammensatte udvalg har valgt at tildele dem legater.

Hvad kendetegner de 27 forfattere i gengangergruppen? 70 % af dem er debuteret for over 25 år siden, 41 % før 1990. Der er i næsten alle tilfælde tale om etablerede forfattere med et langt forfatterskab bag sig, som samfundet har vist megen anerkendelse og hædret med bl.a. priser. Over halvdelen af forfatterne har modtaget minimum syv hædersbevisninger.⁵⁰ Fem af forfatterne i gruppen er enten medlemmer af Det Danske Akademi eller har modtaget Det Danske Akademis Store Pris. Andre store priser som fx Kritikerprisen, Nordisk Råds Litteraturpris og Montanas Litteraturpris er også blevet givet til flere af dem. Alle forfatterne på nær to har fået det treårige stipendium på et tidspunkt i deres karriere. Mere end halvdelen modtager hædersydelse.

Det bliver ofte fremhævet, at hædersydelsen er så lav, at forfatterne ikke kan leve af den, og at den bør hæves.⁵¹ Hædersydelser, der er blevet tildelt efter 2014, er indtægtsregulerede. P.t. er 37 % af modtagerne på maksimumsydelsen (167.000 kr. årligt), 38 % på minimumsydelsen (0 kr.) og 25 % på mellemlydelsen (satsen udregnes til et sted derimellem ud fra indtægt). Som en konsekvens af denne indretning er det ikke ualmindeligt, at man som modtager af hædersydelse søger og modtager arbejdslegater ved siden af; en praksis, der jævnligt bliver udsat for kritik i både medierne og af forfatterne selv.

Sammenligner man den ene periode (2005-2013) med den anden (2014-2019), vil man bemærke en tiltagende spredning af det felt, der har modtaget flest midler fra de almindelige arbejdslegater. Dét fremgår af Tabel 3 – igen er periodernes treårige stipendiater fraregnet.

⁵⁰ Opgjort via Litteraturpriser.dk.

⁵¹ I 2010 stillede Susanne Staun og Leonora Christina Skov forslaget (Susanne Staun og Leonora Christina Skov: "Anne Marie Mais vagtparade", 26.11.2010, *Weekendavisen*), og i 2011 stillede Forfatterforeningen det (Anne Bech-Danielsen: "Forfatterforeningen: Sæt dog ydelsen op", 30.6.2011, *Politiken*).

År	Antal forfattere	Gns. årsbeløb	Andel på hædersydelse
2005-2013	11	88.889 kr.	82 %
2014-2019	34	83.333 kr.	24 %

Tabel 3: Forfattere, der i perioden gns. har modtaget min. 75.000 kr. pr. år i arbejdslegater, treårige fraregnet.

Samtidig med at der er blevet uddelt færre treårige stipendier i den seneste periode, har flere forfattere modtaget almindelige arbejdslegater gentagne gange, således at 34 forfatteres gennemsnitlige årlige legatbevilling ligger på et niveau på min. 75.000 kr. De 11 forfattere, der holdt det niveau i den foregående periode, var en mindre gruppe af veletablerede skønlitterære forfattere, hvoraf ni enten var eller siden er kommet på hædersydelse. Det gælder for over halvdelen af forfatterne fra den første gruppe (seks i alt), at de har søgt og modtaget legater, mens de har været på hædersydelse. I den seneste periode er andelen af forfattere på hædersydelse reduceret til knap en fjerdedel (otte stk.).

En tilsvarende udvikling ses i den andel, der har modtaget det treårige stipendium på et tidspunkt i løbet af karrieren. I den første gruppe har alle modtaget det, i den anden gruppe har 10 endnu ikke modtaget det. Blandt disse 10 hører to tegneserieforfattere og fire børnebogsforfattere. At disse forfattergrupper figurerer på listen over de forfattere, der har modtaget flest midler fra almindelige legater, er nyt sammenlignet med den foregående periode. Tabel 3 medregner ikke børnebogsforfattere og tegneserieforfattere i årene 2005-2013, men et kig i Kunstrådets puljer for disse forfattergrupper viser, at ingen af dem tilnærmelsesvis når op på gennemsnitligt at have modtaget min. 75.000 kr. pr. år i perioden. Gengangergruppen i den seneste periode kan således karakteriseres ved en større bredde, hvad angår både forfatterskabernes alder og profil.

Opsamlende om legatstøtten

Hvorvidt det er et plus eller et minus, at små legatportioner i dag uddeles i større udstrækning end for 10 år siden, er et åbent spørgsmål. I hvert fald kan man konstatere, at de øgede legatmidler er kommet flere forfattere til gode i den seneste periode. Tilsagnsprocenten er blevet højere, og legatmidler spredes tyndere ud på en bredere gruppe af støttemodtagere. Samtidig har legatsystemet – i takt med at andelen af de helt store enkeltbevillinger i form af treårige legater er blevet mindre – fået flere gengangere, der forholdsmæssigt også modtager en lidt større del af legatmidlerne.

De almindelige legater og de treårige legater skal ikke tænkes som to adskilte ordninger, der kommer helt forskellige forfattere til gode. Snarere kommer de forfattere til gode på forskellige tidspunkter i deres karriere. De treårige stipendier går som regel til forfatterskaber i starten af karrieren, mens de gengangere, der gennem de sidste 15 år har fået flest midler fra de almindelige legater, typisk har mange år på bagen i støttesystemet; langt størsteparten er på et tidspunkt i deres karriere tidligere blevet tildelt det eftertragtede treårige stipendium, ligesom en stor andel modtager hædersydelse.

Det er ofte blevet diskuteret, hvorvidt ansøgernes personlige økonomiske situation generelt skal tillægges vægt i vurderingen, eller om den fortsat udelukkende skal basere sig på kunstnerisk kvalitet. I 2014 blev det ved lov vedtaget, at den enkelte kunstners finanser ikke må tages i betragtning i vurderingen af ansøgninger om kunststøtte. Udvalget må imidlertid godt forholde sig til historikken omkring, hvem de selv har bevilget midler til gennem årene. I forbindelse med den kritik, Jens Christian Grøndahl i 2011 rettede mod legatuddelingerne, blev der indført en forsøgsordning med mere differentierede afslagsbegrundelser, hvoraf én begrundelse var økonomisk og kunne tages i brug, hvis ansøgeren tidligere havde modtaget bevillinger fra Kunstfonden. Kriteriet gælder også i dag, hvor Kunstfonden på hjemmesiden skriver til legatansøgere: "Har du inden for de sidste tre år søgt tilskud hos Statens Kunstfond, vil disse oplysninger indgå som grundlag for behandling af din ansøgning. En livsvarig hædersydelse fra Statens Kunstfond indgår ikke i behandlingen af din ansøgning". I praksis virker kriteriet dog mere tilfældigt end konsekvent eksekveret. Selvom stort set alle de forfattere, der har fået mange tilsagn om arbejdslegater i løbet af de sidste 15 år, også har fået afslag, er der ofte tale om ganske få afslag. Det står ikke klart, hvor tungt kriteriet vejer, og hvor mange forudgående tilsagn der skal være tale om, før det træder i kraft.

I 2011 kunne *Politiken* afsløre, at de 10 forfattere, der havde modtaget flest støttemidler i de sidste fem år, var kvinder: "Hovedparten af top-10 stammer fra den markante generation af kvindelige forfattere, der brød igennem i 1990'erne".⁵² Ved siden af det kønsperspektiv, som *Politiken* anlagde, er det relevant også at anlægge et aldersperspektiv på tallene. Dette kapitel viser i overensstemmelse med *Politiken*, at der er et efterslæb i forhold til, hvornår en forfatter får et anmeldergennembrud, og hvornår legatstøtten klumper sig sammen (treårige stipendier fraregnet): Det gør den ca. 20 år efter. Denne tendens er dog taget af i de seneste år, hvor gruppen af gengangere er blevet mere differentieret.

⁵²Jens Lenler: "1990'ernes kvindelige forfattere topper", 12.2.2011, *Politiken*, 2. sektion, s. 3.

4. DEBUTANTER OG PRISNOMINEREDE

Hovedpointer:

- Kunstfonden støtter i høj grad produktionen af den litteratur, der prises, omtales og formidles i den litterære offentlighed.
- Kunstfonden har fremmet børnelitteraturens status som kunst, og dens støtteforhold er i dag på højde med litteraturen generelt.
- Genrelitteraturen modtager meget få støttemidler.

Efter at have anlagt et bredt perspektiv, hvor først projektstøttens generelle udvikling er blevet undersøgt, derefter det samlede felt af legatansøgere over de sidste 15 år, ser dette kapitel nærmere på to udvalgte grupper af forfattere for at undersøge deres støtteforhold. En sådan indsnævring gør det muligt at få flere detaljer med. Kapitlet sammenstiller således støtten med de forskellige genrer, forfatterne skriver i, deres formidlingsaktiviteter samt deres udgivelsesfrekvens.

De to mindre grupper, der er valgt ud til et nærmere eftersyn, er en gruppe af debutanter og en gruppe af prisnominerede. Afgrænsningen af disse to grupper baserer sig på opgørelser over de skønlitterære forfattere, der hhv. debuterede og blev prisnominerede i 2015 og 2016. Der er altså ikke tale om de mest aktuelle debutanter og prisnominerede, men om et øjebliksbillede, som det så ud for fire-fem år siden. Samtidigheden mellem de to grupper og den lille tidsforskydning til i dag gør det muligt at forholde sig til deres indbyrdes forhold samt til den støtte, der eventuelt er kommet efter. Støtteforholdene for de to forfattergrupper undersøges således over en lidt længere periode, fra 2014 til 2019. Datagrundlaget for statistikken i dette kapitel er baseret på støtte fra arbejdslegater, treårige arbejdsstipendier, rejselegater og præmieringer.⁵³ Debutantlisten tæller 122 forfattere, mens listen med prisnominerede tæller 95 forfattere.⁵⁴

Ved at fokusere på støtteforholdene for en given debutantårgang bliver det muligt at undersøge, hvad kunststøtten reelt betyder for et forfatterskabs første år, og om den formår at holde debutanter til ilden. Det er en måde at forholde sig til spørgsmålet om, hvorvidt støtten fortrinsvis fungerer som en fejring af de forfatterskaber, der allerede står stærkt hos kritikere og formidlere, og i hvor høj grad den også hjælper nye på vej. Undersøgelsen af de prisnominerede fra samme år giver et yderligere sammenligningsgrundlag. Samtidig lægger arbejdet med prisnominerede forfattere op til en overvejelse af det omdiskuterede begreb om kvalitetslitteratur, som kunststøtten hviler på, og som udvalgene ofte henviser til.

⁵³ Legater tildelt kategorierne faglitteratur og oversættelse er ikke medtaget.

⁵⁴ Listen over prisnominerede er en revideret version af en tidligere liste udarbejdet af Bogpanelet til brug i rapporten *Sortiment af bøger i fysiske bogudsalg i Danmark* (2017) af Marie Bilde Rasmussen.

Debutværkers status i støttesystemet

Idet arbejdslegaterne tildeles på baggrund af en forfatters samlede værk, er debutanter selvsagt afskrevne. En debut er generelt betragtet arbejde for egen regning. Hvis man er heldig, får forlaget støtte til debutens produktionsomkostninger. Omfanget af udgivelsesstøtte til dansk litteratur er dog ikke stort – og for debuternes vedkommende er det meget lille. Selvom Kunstrådet i 2011 åbnede en debutantudgivelsespulje og en særlig støtteordning til oplæsninger med debutanter, blev der ikke siden fulgt op på disse initiativer. I 2019 blev der givet fire tilsagn i indsatsområdet ”Udgivelse af debutanter”, og derudover blev der angivet to tilsagn om produktionsstøtte til debutværker. Det er et beskedent tal, ikke mindst i betragtning af at området for udgivelsesstøtte ellers er vokset siden årtusindskiftet.

Debutværker vies sjældent opmærksomhed i udvalgenes årsberetninger. En undtagelse er det seneste projektstøtteudvalg under ledelse af Thomas Harder, der nævner debutantstøtten som svar på spørgsmålet om, hvad der er blevet gjort for at fremme ”talentudvikling” – dog kun for i næste sætning at tilsidesætte debutantstøtten som mindre betydningsfuld i det store billede:

”Udvalget støtter specifikt debutantudgivelser, men så vigtig denne støtte end er, er det i virkeligheden den allermindste del af vores talentudviklingsindsats. Kunstnerisk talentudvikling er nemlig ikke forbeholdt debutanter eller unge kunstnere, men kan fortsætte gennem hele den kunstneriske karriere”.⁵⁵

Det er selvfølgelig meget nemmere at sikre, at det rent faktisk er kvalitetslitteratur, der støttes, hvis støtten går til udgivelsen af en allerede anerkendt forfatter, udenlandsk eller dansk. Debutanter er jo netop for en stor dels vedkommende ukendte, og udvalget har derfor alene det begrænsede ansøgningsmateriale at forholde sig til. Men når Harders udvalg samtidig decideret ”opmuntrer [...] forlagene til at satse på andet og mere end det sikre”,⁵⁶ lægger det op til at overveje, hvordan Kunstfonden bedst muligt kan støtte forlagene i deres ressourcekrævende og usikre arbejde med at udvælge og opdyrke debutanter.

⁵⁵ Projektstøtteudvalgets årsberetning 2017.

⁵⁶ Projektstøtteudvalgets årsberetning 2017.

Debutanternes generelle støtteforhold

Hvad sker der, når en forfatter først *har* debuteret? Hvad er oddsene for, at man vil modtage støtte fra Kunstfonden senere i forfatterkarrieren? Det giver rapporten et bud på ved at undersøge støtteforholdene for de 122 forfattere på debutantlisten. Tallet er opnået ved at sammenføre tre lister: de indstillede til Bogforums Debutantpris, de indstillede til Bodil og Jørgen Munch-Kristensens Kulturlegat, som også er en debutantpris, samt Litteratursidens liste over debutanter i 2015 og 2016. Der var selvfølgelig mange flere, der debuterede i de to år, men listen dækker over de debutanter, der har fået offentlig opmærksomhed eller i hvert fald er så funderede i det litterære miljø, at de har forbindelse til agenter, der kan indstille dem til en pris.

Tabel 4 viser fordelingen af de samlede støttemidler pr. forfatter i perioden 2014-2019.

	Min. 900.000	500- 899.999	300- 499.999	200- 299.999	100- 199.999	50- 99.999	Under 50.000	Kun afslag	Ikke søgt
Antal forfattere	2	0	3	13	18	7	7	27	45
% af debutantfelt	1,5 %	0	2 %	10,5 %	15 %	6 %	6 %	22 %	37 %
Gns. antal bevillinger	4,0	0	4,7	4,3	2,8	1	1,3	0	0

Tabel 4: Støtte til debutanter 2015-2016 fordelt på beløbsstørrelse pr. forfatter i perioden 2014-2019.

Man ser, at størstedelen af debutanterne på listen slet ikke har modtaget støtte i perioden (59 %). Godt en tredjedel af de 72 debutanter fra listen, der ikke har modtaget støtte, har søgt om den. Til gengæld er det så det mest sandsynlige, at man støttes mere end én gang, hvis først man har opnået støtte. Mere end en tredjedel af de forfattere, der har modtaget støtte, har modtaget minimum 200.000 kr. i perioden og har i gennemsnit modtaget mere end fire bevillinger. Dette mønster, hvor man typisk enten aldrig får støtte eller også får flere tilsagn, hænger sammen med, at arbejdslegater tildeles på baggrund af et allerede foreliggende forfatterskab. Ud fra dette tildelingskriterium vil legaterne alt andet lige blive lettere at få tildelt, jo større og mere veletableret et forfatterskab man har bag sig.

Debutanternes genrespredning og formidlingsaktiviteter

Inddeles debutanterne efter den litterære kategori, de primært skriver i, ser støtteforholdene ud som vist i Tabel 5:

	Støttebeløb	Forfattere	Antal sager	Afslag	Gns. støtte pr. forfatter
B&U	733.850	7	17	6	104.835
Krimi/spænding	13.000	17	14	13	765
Lyrik	2.772.726	23	61	24	120.553
Noveller/prosa	1.013.275	13	28	11	77.944
Roman	4.457.235	60	131	54	74.287
Dramatik	0	1	1	1	0
Tegneserie	275.000	1	5	1	275.000
I alt	9.265.085	122	257	110	75.943

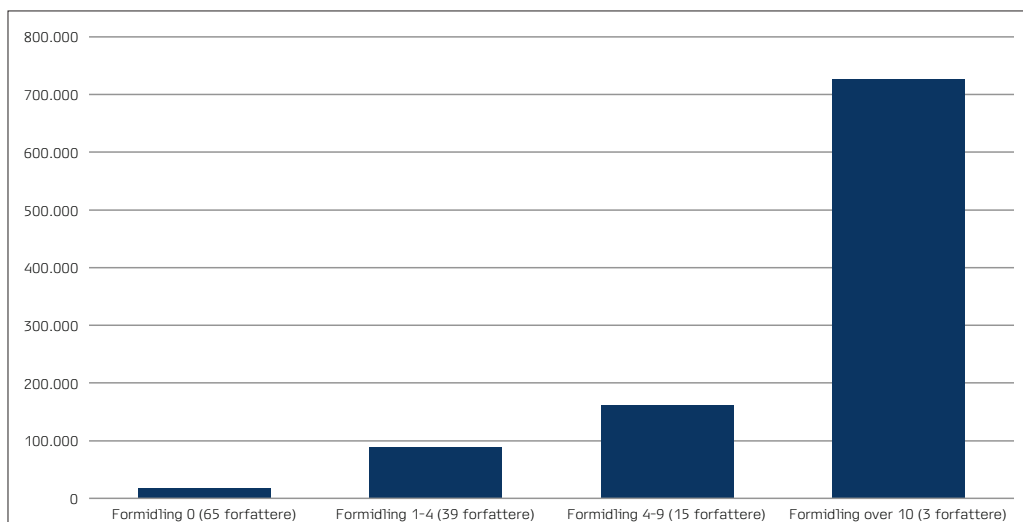
Tabel 5: Støtteforhold i perioden 2014-2019 for debutanter 2015-2016.⁵⁷

Det gennemsnitlige støttebeløb pr. forfatter for hele debutantlisten er 75.943 kr. Det svarer nogenlunde til genrerne roman og noveller/prosa, mens de debuterende børnebogs- og tegneserieforfattere samt lyrikere har modtaget mest støtte pr. forfatter i perioden. Dette skal dog vejes op imod, at der kun er en enkelt tegneserieforfatter og ganske få børnebogsforfattere på listen, hvilket hænger sammen med, at den bl.a. er udarbejdet på baggrund af indstillinger til debutantpriser, der ikke traditionelt tilgodeser disse former for litteratur. Krimiforfatterne har modtaget meget lidt støtte. Kun et enkelt rejselegat på 13.000 kr. er det blevet til trods 14 ansøgninger.

Disse tal, hvor fx den populære krimi/spænding fordeles af kunststøtten, kunne indikere en ringe grad af forbindelse mellem den litteratur, der støttes, og den litteratur, der har et stort læserpublikum. Figur 5 peger imidlertid i en anden retning. Ved at optælle det antal danske honoraropgaver, en forfatter har modtaget kunststøtte til, typisk i form af et oplæsningsarrangement støttet af puljen Forfattercentrum, får man et begreb om, hvor efterspurgt og synligt forfatterskabet er i den litterære offentlighed.

Forfatterskaber, der bliver læst og talt om rundtomkring i Danmark, vil ofte også have en høj score af honoraropgaver. Det er selvfølgelig ikke kun efterspørgslen på selve forfatterskabet, men ligeledes forfatterens evne til at stille sig op og performe ved et arrangement, som antallet af formidlingsaktiviteter siger noget om. Samtidig er der også bøger, som har mange læsere uden om statsstøttede litterære events. Ikke desto mindre er tallet en brugbar indikator for det liv, et forfatterskab har i offentligheden.

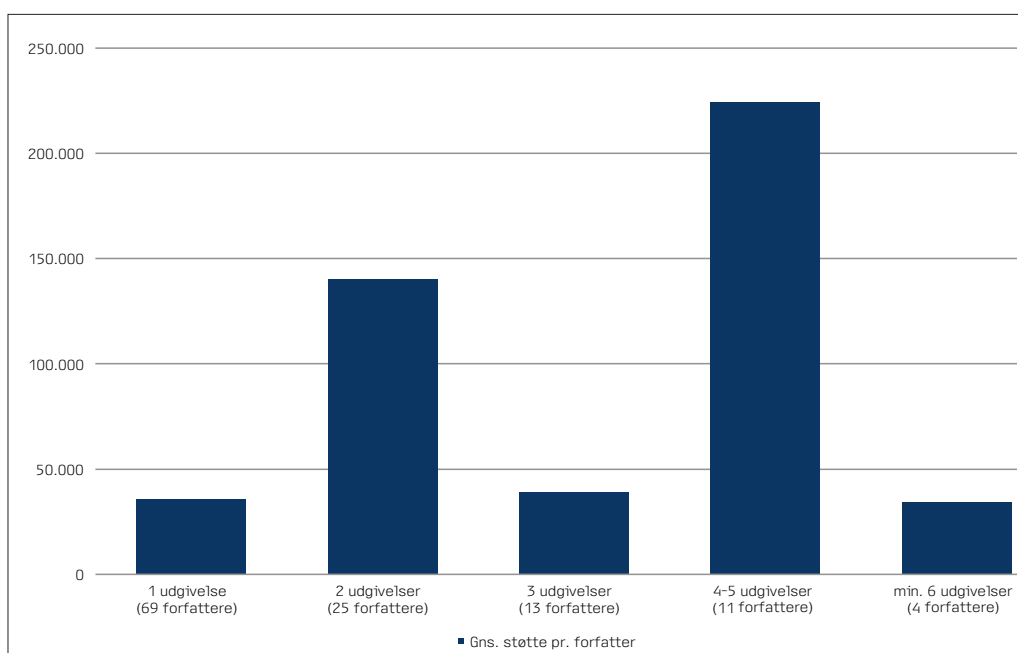
⁵⁷ Tabellens fastsættelse af, hvilken skønlitterær kategori forfatteren primært skriver i, bygger bl.a. på folkebibliotekernes bogkategorisering – men indebærer også en vis vurdering. Selvom det er en inddeling, der er åben for diskussion, er den et brugbart redskab. Betegnelsen "Antal sager" tæller ansøgninger om arbejdslegater, treårige stipendier og rejselegater samt præmieringer (der tildeles uden ansøgning).

Figur 5: Støtteforhold for debutanter 2015-2016 fordelt på forfatterens antal af formidlingsopgaver 2014-2019.

Af Figur 5 fremgår det tydeligt, at de forfattere, der har været ude til mange oplæsningsarrangementer o.l., også har fået mest støtte, og omvendt. Der er altså en klar overensstemmelse mellem størrelsen af legatstøtten og forfatterens aktive deltagelse i den litterære offentlighed gennem formidlingsaktiviteter.

Lidt over halvdelen af forfatterne på listen har ikke udgivet flere værker siden debuten. Andre har været meget produktive. Figur 6 viser støttens fordeling i forhold til forfatterens samlede antal udgivelser frem til i dag.

Figur 6: Støtteforhold for debutanter 2015-2016 fordelt efter forfatterens samlede antal udgivelser siden debuten.

Man ser, at de forfattere, der har udgivet rigtig mange bøger i perioden, ikke har modtaget meget støtte. Det samme gælder for de forfattere, der kun har udgivet deres debutbog. Den største støtte ligger i midterområdet: mellem to og fem udgivelser. Forfattere med to udgivelser bag sig og forfattere med fire-fem udgivelser ser ud til at være modtagere af meget store legatportioner. Dette udsving skyldes, at de eneste to forfattere på debutantlisten, som har modtaget det treårige stipendium, befinder sig i netop disse to kategorier: Caspar Eric med fire udgivelser og Morten Pape med to udgivelser.

For få år tilbage var det et krav til ansøgere af arbejdslegater, at de skulle have udgivet minimum to værker for at kunne blive taget i betragtning, men det blev ændret i 2014. Siden har debutanter altså haft langt gunstigere forhold end tidligere, hvor de slet ikke kunne søge. Caspar Eric havde allerede udgivet flere digtsamlinger, da han modtog sit første arbejdslegat, men Morten Pape havde kun udgivet én roman.

Tildelingen af det treårige stipendium til Eric og Pape bekræfter parallelliteten mellem legatpenge og formidling. Eric og Pape er suverænt de to forfattere på debutantlisten, der kan tilskrives flest kunststøttede formidlingsaktiviteter – de ligger på hhv. 28 og 25, mens det tredjehøjeste tal på listen til sammenligning er 11. Eric og Pape er altså begge bredt læste og meget efterspurgte forfattere ved litterære arrangementer.

Derudover har de det til fælles, at de ikke er uddannet fra Forfatterskolen. Dét forhold modsiger den kritik, der tidligere er blevet rettet mod kunststøttens uddelingspraksis, hvor forfatterskoleuddannede støttemodtagere hævdes at dominere tallene.⁵⁸ Det er muligvis sandt for de veletablerede forfattere, der gennem tiden har modtaget flest fondsmidler, men gælder altså ikke den her undersøgte debutantårgang. I 2011 undersøgte Jo Hermann faktisk andelen af forfatterskoleuddannede blandt modtagerne af de treårige stipendier og fandt, at denne andel udgjorde en tredjedel i den seneste 10-årsperiode.⁵⁹ Der er siden ikke rykket meget ved dette forhold. Af de forfattere (oversættere, børnebogsforfattere og faglitterære forfattere medregnet), der i 2012-2019 har modtaget det treårige legat, har 31 % gået på skolen.

Støttesystemets begreb om litterær kvalitet

Efter denne debutantgennemgang bliver de tilsvarende støtteforhold for de prisnominerede forfattere i det følgende gennemgået. Selvom disse to grupper adskiller sig fra hinanden som hhv. de nye (debutanter) og de etablerede

⁵⁸ Susanne Staun og Leonora Christina Skov: "Anne Marie Mais vagtparade", 26.11.2010, *Weekendavisen*.

⁵⁹ Jo Hermann: *Litteraturstøtte i praksis* (2011), s. 37. Arzig.

(prismominerede) i systemet, vil man se, at flere tendenser går igen, hvorved der tegner sig nogle mønstre.

Samtidig lægger selve sammenstillingen af nye og etablerede op til en overvejelse af, hvordan støtten fordeler sig på forfatterskaberne i forhold til den tid, de har været i gang, og hvordan det etablerede står i forhold til litterær kvalitet. Når litteraturudvalgene henviser til deres erklærede formål, nemlig at yde støtte til kvalitetslitteraturen, forholder de sig sjældent direkte til spørgsmålet om støttens betydning for hhv. nye og etablerede forfattere. Det er, ligesom forfatternes personlige økonomi, sagen uvedkommende, når tildelingskriteriet udelukkende er baseret på forfatterskabets kvalitet. Men hvad lægger udvalgene egentlig i begrebet om litterær kvalitet? Og hvordan vurderer man, om det rent faktisk er kvalitetslitteraturen, der støttes?

Fortalere for kunststøtten fremhæver gang på gang Kunstfondens evne til vedblivende at sætte kvaliteten i højsædet midt i en litterær kultur, der er i opbrud og forandring. Alt imens den litterære kvalitet føres frem af kunststøttens fortalere, er den dog også en akilleshæl, der lige så ofte angribes af kritikerne. Kvalitet er et ømtåleligt parameter. Forsøg på at definere den nærmere er lette at pille fra hinanden. Et eksempel er den beskrivelse af kvalitet, som litteraturudvalget bød ind med i 2005 under Bo Green Jensens formandsperiode: ”Dybest set er det [...] en følelse og en fornemmelse, som man går efter i sine prioriteringer. Man har et instinkt, som reagerer, når noget har kvalitet. Og man har en særlig sans, som iværksættes, når noget er gemacht, meget slet eller blot overflødigt”.⁶⁰ De uklare ordvalg som ”sans” og ”instinkt” kan være problematiske. De giver indtryk af, at dét at vurdere kunstnerisk kvalitet er uforklarligt. De fleste udvalg har klogt undladt at komme med deres bud. I årsberetningen fra 2012 vurderede Kunstfondens litteraturudvalg med Ida Jessen på formandsposten, at de afslag, der blev begrundet ud fra kvalitetskriteriet, ikke gjorde noget godt for nogen: ”hele udvalget [er] kritiske over for kvalitetsafslaget, som ifølge vores erfaring hverken bidrager til øget klarhed og gennemsigtighed, men blot til øget sårbarhed hos såvel ansøgere som udvalg”.⁶¹

I den information, som ansøgere til arbejdslegater for litteratur i øjeblikket kan finde på Kunstfondens hjemmeside, er der dog gjort forsøg på at sætte flere ord på vurderingskriterierne. I behandlingen af ansøgningerne lægges der ifølge hjemmesiden vægt på ”originalitet”, ”formbevidsthed”, ”substantielt indhold” og ”nybrydende” litteratur.⁶² Det sidste kriterium bliver også ført

⁶⁰ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2005.

⁶¹ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2012.

⁶² https://www.kunst.dk/for-ansoegere/soegtilskud?tx_lftilskudsbases_general%5Baction%5D=show&tx_lftilskudsbases_general%5Bcontroller%5D=Grants&tx_lftilskudsbases_general%5Bgrant%5D=56&cHash=79ae5d5d657fea44f9339001f021e71a> besøgt 1.5.2020.

frem i en del af årsberetningerne. Fx skrev Kunstrådets litteraturudvalg i 2013, hvor Grethe Rostbøll var formand, at støtten gik til ”kunstneriske eksperimenter”; litteratur, der ”udfordrer de litterære genrer”, og som har ”ny-skabende elementer”.⁶³ Det er altså eksperiment, udfordring og nyhed, der sættes op som særlig værdi. Den spiller også ind, når det seneste projektstøtteudvalg opfordrer kunstnere til at ”eksperimentere med genrer, former, historier og sprog”.⁶⁴ Dét at gøre eksperimentet til et kriterium er dog ikke uproblematisk, da det som sådan risikerer at fungere som en begrænsende norm frem for at fremme litterær kvalitet generelt. Det seneste legatudvalg er gået lidt anderledes til værks ved – foruden at nævne det obligatoriske ”nybrud” – at opvurdere en diversitet af kunstneriske udtryk. Mens Thomas Lagermand Lundme har været formand, har legatudvalget således efterspurgt en ”mangfoldig litteratur”,⁶⁵ der ”fortælles af mange stemmer”.⁶⁶

De prisnomineredes generelle støtteforhold

Idet det er en umulig opgave at sætte kvalitetslitteraturen på fast formel, er det vanskeligt objektivt at måle, om Kunstfonden nu også støtter kvalitetslitteraturen, sådan som det er intentionen. Dét, man *kan* undersøge, er støtteforholdene for den litteratur, som i offentligheden er blevet vurderet til at være god. Det mest direkte udtryk for positiv omtale af et værk er en prisnominering. Dette afsnit tager udgangspunkt i en liste af forfattere, hvis værker enten har været shortlistet til eller vundet mindst én litterær pris i 2015-2016. Alle former for litteraturpriser er medtaget uden skelen til genre og uden skelen til, hvorvidt prisen uddeles af et ekspertpanel, avislæsere eller andre. Kunstfondens egne præmieringer tæller også med. Der figurerer 95 forfatterskaber på listen.⁶⁷

Sammenlignet med debutanterne, der blev undersøgt i forrige afsnit, modtager de prisnominerede forfattere generelt betydeligt flere støttemidler. Tabel 6 viser, at over halvdelen (58 %) af de prisnominerede har modtaget relativt meget i støtte (over 200.000 kr.) fra 2014 til 2019. Den gennemsnitlige støtte pr. prisnomineret forfatter over de seks år er 328.817 kr., hvor den for debutantlisten var 75.943 kr. Det gennemsnitlige antal bevillinger pr. prisnomineret forfatter er ligeledes højt – 2,9 – mens tallet hos debutanterne ligger på 1,2 bevillinger pr. prisnomineret forfatter.

⁶³ Kunstrådets litteraturudvalgs årsberetning 2013.

⁶⁴ Projektstøtteudvalgets årsberetning fra 2017, formand Thomas Harder.

⁶⁵ Legatudvalgets årsberetning 2017.

⁶⁶ Legatudvalgets årsberetning 2016.

⁶⁷ Listen er en revideret version af en tidligere liste udarbejdet af Bogpanelet til brug i rapporten *Sortiment af bøger i fysiske bogudsalg i Danmark* (2017) af Marie Bilde Rasmussen.

	1.000.000 el. mere	700- 999.999	500- 699.999	400- 499.999	300- 399.999	200- 299.999	100- 199.999	50- 99.999	Under 50.000	Kun afslag	Ikke søgt
Forfattere	11	5	2	9	13	15	7	4	7	9	13
% af pris- nominerede	12	5	2	9	14	16	7	4	7	9	14
Gns. antal bevillinger	4,3	4	7	5,7	4,7	3,9	1,9	1	1,3	0	0

Tabel 6: Støtteforhold for prisnominerede 2015-2016 fordelt på beløbsstørrelse pr. forfatter i perioden 2014-2019.

De prisnomineredes genrespredning og formidlingsaktiviteter

Af Tabel 7 kan man se, at støttens fordeling på de enkelte genrer tegner det samme mønster som hos debutanterne.

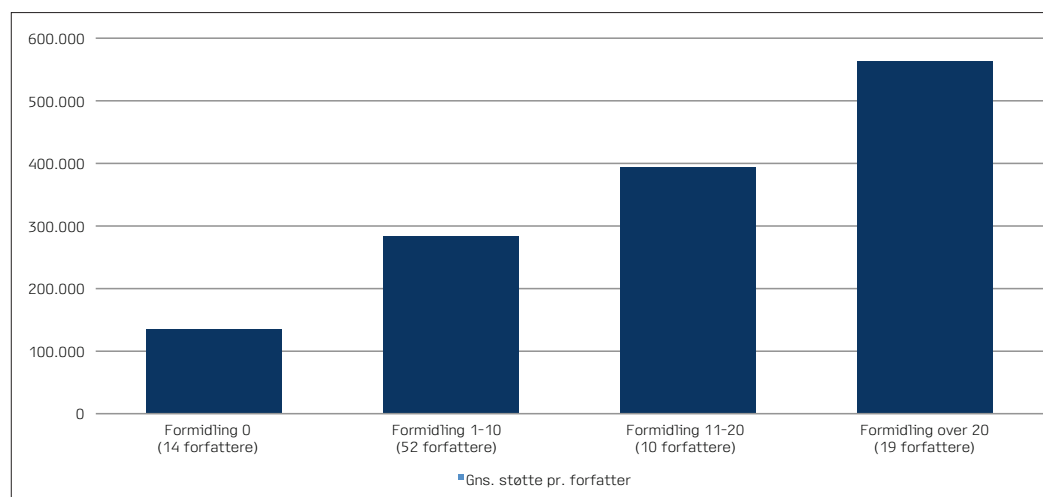
	Støttebeløb	Forfattere	Antal sager	Afslag	Gns. støtte pr. forfatter
B&U	8.243.040	19	73	15	433.844
Krimi/spænding	8000	8	8	7	1.000
Lyrisk	5.841.596	15	78	19	389.440
Noveller/prosa	825.000	4	13	3	206.250
Roman	14.295.053	44	167	36	324.888
Tegneserie	2.025.000	5	23	5	405.000
I alt	31.237.689	95	362	85	328.817

Tabel 7: Støtteforhold i perioden 2014-2019 for prisnominerede forfattere 2015-2016 fordelt efter genre.⁶⁸

Særlig stærkt står igen børnelitteratur og tegneserier med de højeste gennemsnitlige bevillingsbeløb pr. forfatter. Forfattere, der skriver krimi/spænding, har derimod ikke fået ret meget støtte. Selvom samtlige otte krimiforfattere på listen faktisk vandt den litteraturpris, som de blev nomineret til, er det kun blevet til et enkelt rejselegat på 8.000 kr.

Igen kan man spørge: Har disse prisnominerede og velstøttede forfattere et læserpublikum? Har de en betydning i en større offentlighed? Figur 7 side 52 viser – helt som Figur 5 viste for debutanternes vedkommende – at legaterne for de prisnominerede forfattere følges med antallet af honoraropgaver. Der kan altså ikke noteres noget spændingsforhold mellem på den ene side de forfattere, der rejser rundt og laver en masse formidlingsarbejde, og på den anden side de forfattere, der sidder og skriver med hjælp fra arbejdslegater. Det er langt hen ad vejen de samme forfattere.

⁶⁸ Som i Tabel 5 tæller betegnelsen "Antal sager" ansøgninger om arbejdslegater, treårige stipendier og rejselegater samt præmieringer (der tildeles uden ansøgning). Og igen bygger fastsættelsen af, hvilken skønlitterær kategori forfatteren primært skriver i, bl.a. på folkebibliotekernes bogkategorisering – men indebærer også en vis vurdering. Selvom det er en inddeling, der er åben for diskussion, er den også et brugbart redskab.

Figur 7: Støtteforhold for prisnominerede 2015-2016 fordelt efter antal kunststøttede honoraropgaver 2014-2019.

Præmieringer

Ikke overraskende er en del af de prisnominerede på listen ældre, veletablerede forfattere med et langt forfatterskab bag sig. Nogle af disse har ikke modtaget så mange legater fra Statens Kunstfond i de seneste år. Flere er på hædersydelse (14 %), og måske har de simpelthen ikke det samme behov for tilskud, som da deres forfatterskaber endnu var nye. I et længere tidsperspektiv ser billedet anderledes ud. I alt har 43 % af de prisnominerede på listen modtaget det treårige stipendium på et tidspunkt i deres karriere. Det er en stor andel, når man tænker på, hvor få og eftertragtede de er. Den høje koncentration af treårige stipendiemodtagere blandt de prisnominerede forfattere kunne tyde på, at de treårige stipendier – der typisk tildeles relativt tidligt i karrieren – kan være en hjælp til forfatterskabers etablering.

Kunstfondens egne præmieringer tæller med blandt de hædersbevisninger, som listen over prisnominerede bygger på. Sammenlignet med listen generelt springer det i øjnene, hvor lidt de ældre forfatterskaber fylder blandt præmieringerne. Et nærmere kig på de forfattere, der er blevet præmieret i hele perioden 2014-2019, viser, at mere end to tredjedele er debuteret i 2010'erne eller 2000'erne. Kun en enkelt forfatter er debuteret før 1980. Det tyder på, at der i de seneste års præmieringer vægtes yngre forfattere frem for de gamle i gårde. På den måde er Kunstfondens præmieringsordning aktivt med til at markere kvalitet hos yngre forfattere frem for først og fremmest at prise allerede kvalitetsstemplede forfattere. På det punkt kan Kunstfonden siges at yde en aktiv indsats for nyligt debuterede.

Opsamlende om debutanter og prisnominerede

Arbejdet med to afgrænsede og mindre forfattergrupper har gjort det muligt at udpege både forskelle og ligheder i deres støtteforhold. Det står klart, at de forfatterskaber, der er blevet prist og kvalitetsstempelt af samfundet gennem nomineringer, støttes væsentligt mere end de forfatterskaber, der er kommet til for nylig og stadig er ved at finde fodfæste.

Flere fællestræk mellem de to lister springer i øjnene. Hvad angår forholdet mellem støtten til forfatterens skrivevirksomhed og deres formidlingsaktiviteter, kan man iagttage, at de forfattere, der ofte stiller op til arrangementer og fylder i den litterære offentlighed, meget ofte også er de forfattere, der støttes af Kunstfonden med legater. Årsag og virkning i denne sammenhæng lader sig ikke umiddelbart afklare. Blot kan en overensstemmelse konstateres mellem de midler, der går fra projektstøtten til oplæsninger og andre events med forfattere, og så legatstøtten. Jo mere man figurerer i den ene støtteordning, jo mere vil man typisk også figurere i den anden. Det er igen med til at bekræfte det mønster, man også ser hos de undersøgte grupper: Enten modtager man slet ikke støtte, eller også modtager man støtte gentagne gange. Samtidig dementerer forholdet de anklager, som har været rettet mod legatstøtten, og som går på, at den skulle favorisere den litteratur, der slet ikke læses.⁶⁹

Det er dog støttens fordeling på de enkelte litterære kategorier, der giver mest stof til eftertanke. Den største tendens er, at børnebogs- og tegneserieforfattere ligger i front som støttemodtagere både på debutantlisten og de prisnomineredes liste. Det er en helt anden situation end i slutningen af 1980'erne, hvor de første særskilte puljer for børnelitteratur, tegneserier og illustrationer blev oprettet uden om Kunstfondens arbejdslegatsystem. I 2014 blev de så endelig indlemmet, og dét har betydet endnu en milepæl for disse forfattergrupper: Hvor de før kun havde én indgang til legaterne (Kunstrådet), mens andre forfattere havde to indgange (både Kunstfonden og Kunstrådet), blev forholdene nu mere lige med én fælles indgang for alle (Kunstfonden).

Samlet set følger børnelitteraturen de seneste års tendens til, at der bliver uddelt flere og flere legater pr. år. I 2014 modtog 41 børnebogsforfattere arbejdslegater, i 2019 var tallet steget til 73. Men hvor beløbsrammen for legater til kategorien skønlitteratur har ligget nogenlunde stabilt omkring de 15-16 mio. kr. i hele den undersøgte 15-årsperiode, er beløbsrammen for legater til børnelitteratur vokset fra 3.855.000 kr. i 2014 til 6.210.000 kr. i 2019. Børnelitteraturpuljens indlemmelse i Kunstfonden har altså ikke bare været en symbolsk gestus, men også materielt rykket ved forholdene. Det bliver

⁶⁹ Jens Christian Grøndahl: "Statsforfatter eller kunstner på herrens mark", 28.8.2011, *Politiken*.

yderligere bekræftet, når man sammenligner børnebogsforfatternes andel i de treårige legater umiddelbart før 2014 med årene efter. Mellem 2005 og 2013 modtog kun Jakob Martin Strid det treårige arbejdslegat som rendyrket børnebogsforfatter. Thomas Lagermand Lundme blev tildelt legatet i 2013 som en forfatter, der har bidraget til børnelitteraturen, men hvis oeuvre spænder bredt. Dét mønster har siden ændret sig. Fra og med 2014 har mindst én og nogle gange to børnebogsforfattere hvert år modtaget det treårige stipendium, og det er en helt ny situation. Ønsket om at satse på børnelitteratur synes kun at være steget de seneste par år, hvor børnelitteraturen har haft en fremtrædende plads i årsberetningerne.

Samtidig er tegneserieforfattere og illustratører – som i støttesystemet er samlet i én kategori – for første gang i Kunstfondens historie også begyndt at modtage de treårige stipendier. De to første uddelinger fandt sted i 2015 til Halfdan Pisket og Rikke Villadsen. Bevillinger af almindelige arbejdslegater til disse forfattergrupper er også vokset meget de seneste år. I 2014 modtog 11 tegneserieforfattere og illustratører arbejdslegater, mens tallet i de sidste to år er nået op på 30-35.

I dag er det svært at forestille sig nogen komme med en kritik som den, Peter Rønnov-Jessen formulerede lige inden årtusindskiftet, fordi Kunstfondens litteraturudvalg havde bevilget et treårigt legat til en børnebogsforfatter og et andet til en oversætter. Mens han indrømmede, at der kunne ligge et kunstnerisk arbejde i oversættelsen, var han ikke et sekund i tvivl med hensyn til børnelitteraturen: ”Børnebøger er sgu ikke kunst”.⁷⁰ Noget nyt var ved at ske, da Niels Brunses legatudvalg i slutningen af 1990’erne vovede at træde lidt ved siden af den slagne vej. Allerede udvalgets utraditionelle sammensætning – oversætteren Niels Brunse flankeret af lyrikeren Pia Juul og børnebogsforfatteren Louis Jensen – varslede en dæmrende mentalitetsændring. Med de seneste års udbygning og forbedring af støtteforholdene for børnebogs- og tegneserieforfattere har Kunstfonden aktivt præget det nye syn på børnelitteratur og tegneserier, der kendetegner den litterære offentlighed. I dag betragtes de som fuldgyldige kunstneriske udtryk og er genstand for stor akademisk interesse.

Hvad den såkaldte genrelitteratur angår, kan man ikke tale om en tilsvarende udvikling. Susanne Staun modtog det treårige stipendium i 2005, og Lars Kjædegaard modtog det i 2007. Siden har ingen forfattere af primært krimier eller spændingsromaner modtaget treårige legater. Sammenholdt med den meget beskedne støtte til krimi/spænding, som ses hos både debutanter og prisnominerede, fremkommer et mønster, hvor forfattere, der fortrinsvis skriver inden for krimi/spænding-genren, stort set ikke modtager

⁷⁰ Peter Rønnov-Jessen: ”Kunstens parasitter”. 14.8.1998, *Weekendavisen*, 2. sektion, s. 2.

legater fra Kunstfonden. Dette mønster kan hænge sammen med, at udvalgene fastholder et kvalitetsbegreb, der opprioriterer eksperimenter, nybrud og genreforandrende litteratur. Det står imidlertid tilbage som et ubesvaret spørgsmål, om krimi-genren opnår større støtte gennem tildelinger til forfattere, der arbejder i forskellige genrer, inklusive krimi-genren.

Hvor Kunstfonden altså har medvirket til den proces, hvorigennem børnelitteratur og tegneserier har vundet kunstnerisk anerkendelse – og dermed også opdyrket et nyt vækstlag inden for disse former for litteratur – har Kunstfonden ikke fremmet noget tilsvarende inden for dele af genrelitteraturen.

5. AKTUELLE SYNSPUNKTER PÅ KUNSTFOND

Hovedpointer:

- Kunstfonden siges at have fået stigende betydning for både forlæggere og forfattere de seneste år.
- Kunstfonden er afgørende for forlagenes udgivelse af oversat litteratur og er i forfatternes arbejde en vigtig – og for nogle uundværlig – støtte.
- Forlæggere efterspørger udvidede og forbedrede støttemuligheder på andre områder end oversætterstøtten.
- Flere forfattere efterspørger en gentænkning af, hvordan uddelingen af legater og hædersydelse administreres.

Som en kommentar til de mange tal, årsberetninger og historier fra medierne, som hidtil har været fremlagt, følger her et afsnit, hvor forfattere og forlæggere selv kommer til orde. Hvad har de personer fra litteraturens verden, der har forbindelse til støttesystemet, at sige om sagen lige nu? En håndfuld har sagt ja til at dele deres oplevelser og aktuelle synspunkter på litteraturstøttens organisering. Nogle af dem har tidligere deltaget i den offentlige debat om litteraturstøtten, andre har ikke. Stoffet er disponeret sådan, at underoverskrifterne belyser forskellige dele af litteraturstøtten. Der lægges ud med forlagenes synspunkter på projektstøtten og sluttes af med forfatternes syn på legatstøtten. Allerførst en kort præsentation af de ni medvirkende:

Allan Lillelund Andersen

Stiftede forlaget Silkefyret i 2016. Står bag flere litterære formidlingsinitiativer omkring Århus, bl.a. BogGods, Read Nordic og Løves Bogcafé.

Asger Schnack

Forfatter, debut 1967, Statens Kunstfonds treårige stipendium 1979, hædersydelse 2001. Stiftede Asger Schnacks Forlag i 2014. Har tidligere stiftet forlaget Bebop (2000-2012) og endnu tidligere Swing (1974-1979). Har været redaktør på Borgens Forlag og Hans Reitzels Forlag.

Charlotte Jørgensen

Stiftede forlaget Grif i 2017. Har tidligere stiftet C&K forlag med Karsten Nielsen (2009, købt af Politikens Forlag i 2017). Har været redaktør på Athene, der hørte under Aschehoug og senere under L&R.

Jacob Søndergaard

Forlagsdirektør for forlaget Gutkind, stiftet i 2020, og tidligere redaktionschef for Rosinante & Co (2008-2019).

Leonora Christina Skov

Forfatter, debut 2003, Statens Kunstfonds treårige stipendium 2010.

Morten Dürr

Børnebogsforfatter, debut 2004, Statens Kunstfonds treårige stipendium 2016. Stifter af selvudgiverforlaget Plot.

Pia Juul

Forfatter, debut 1985, Statens Kunstfonds treårige stipendium 1988. Medlem af Det Danske Akademi siden 2005 og medlem af Kunstfondens litteraturudvalg 1996-1998.⁷¹

Susanne Staun

Forfatter, debut 1998, Statens Kunstfonds treårige stipendium 2005.

Tine Høeg

Forfatter, debut 2017.

Synspunkter på forlagenes generelle støtteforhold

Det er Charlotte Jørgensens indtryk, at forlagene over en bred kam er blevet mere afhængige af støtteordningerne. Det gælder for de små forlag, som byder ind med oversat litteratur. Men også de store forlag ser man i dag søge om støtte i stor stil. "I de 20 år, jeg har været i branchen, har man kunnet iagttage, at salget for den oversatte litteratur er dalet støt, og i den bevægelse er den støtte, vi får i Statens Kunstfond, blevet fuldstændig afgørende for, at den internationale litteratur kan repræsenteres i Danmark på dansk". Sammenlignet med før årtusindskiftet er folkebibliotekernes generelle bogindkøb svundet ind. Som børnebogsforfatter har Morten Dürr ligeledes bemærket et drastisk faldende bogindkøb på skolebibliotekerne. Denne udvikling er med til at gøre litteraturstøtten mere essentiel.

Trods de trange tider er det dog ikke alle forlag, der vender sig mod udgivelsesstøtten. Jacob Søndergaard fortæller, at han i etableringen af det nye forlag Gutkind ikke har tænkt kunststøtten med ind i udgivelsesplanerne. Gutkind har den store svenske mediekoncern Bonnier Books i ryggen og er

⁷¹ Interviewet med Pia Juul fandt sted den 30. april 2020.

derfor ikke afhængig af kunststøtte i samme grad som små selvstændige forlag. Men heller ikke i Jacob Søndergaards tid på Rosinante er der blevet tænkt særlig meget i støttemuligheder. Set i bakspejlet mener han, at Rosinante måske skulle have søgt mere støtte til oversættelser og udgivelser. Et mellemstort forlag som Rosinante risikerer at sætte sig mellem to stole i forholdet til litteraturstøtten, vurderer han. Man har ikke som på de store forlag en arbejdsdeling, hvor bestemte medarbejdere varetager fondsansøgningerne. Man har heller ikke som på de små forlag nogle få personer, der sidder med hele overblikket.

En anden type forlag, som falder helt uden for projektstøtten, er selvudgiverforlagene. Morten Dürr driver sit eget forlag, Plot. På Plot udgiver han sine egne bøger som lydbøger og e-bøger – og også enkelte trykte bøger. Det er et problem for hans forlagsvirksomhed, fortæller han, at selvudgiverforlag ikke kan søge om produktionsstøtte. Der er økonomiske og praktiske fordele ved at udgive selv, som så må vejes op af den fortsat manglende projektstøttemulighed hos Kunstfonden.

De forlag, der kan modtage støtte, kan søge om oversættelses- og udgivelsesstøtte. Men er der – sådan som Asta Olivia Nordenhof åbent spurgte ud på Facebook sidste år – behov for andre støttemuligheder for forlagene? Allan Lillelund Andersen sætter stor pris på Kunstfondens støtte til oversætter- og forfatterhonorarer. Men der ligger i en bogudgivelse også et stort redaktionelt arbejde, som ikke er støtteberettiget. Det gælder både oversat og dansk litteratur. Det er derfor ofte en svær og tung beslutning at træffe, hvor i udgivelsesprocessen Allan Lillelund Andersen vil investere sine kræfter som forlægger: ”Alt det andet er noget, jeg selv skal prioritere. Og hvad har jeg overhovedet af penge til det? Jeg er tilhænger af, at man prøver at ryste posen lidt inde på Kunstfonden. For de der ekstra niveauer føler jeg, bliver oversat i de her processer”.

Men hvordan ser forlæggerne på de ordninger, der allerede findes til forlagene?

Synspunkter på oversætterstøtten

Asger Schnack beskriver et skifte omkring årtusindskiftet i forlagenes forhold til litteraturstøtten. I år 2000 stiftede han det lille forlag Bebop, der udgav oversat litteratur, og dét var startskuddet til en livlig ansøgningsaktivitet. Udgivelserne på Bebop stod og faldt med oversætterstøtten. Det var en helt anden situation, end da Asger Schnack startede i bogbranchen. I hans tid med Swing og som redaktør på Borgens Forlag – i 1970’erne – mindes han ikke at have søgt om offentlige støttemidler. Dengang var der heller ingen midler at søge. Men heller ikke på Reitzels Forlag, hvor han var ansat 1993-

99, forekommer det ham, at litteraturstøtten har været i fokus. Selvom Dansk Litteraturinformationscenter altså allerede blev etableret i 1990, er det Asger Schnacks indtryk, at forlagene først for alvor er kommet på banen som aktive ansøgere efter årtusindskiftet – en udvikling, der er sket, i takt med at litteraturproduktionen i Danmark er blevet spredt over flere og flere forlag, og at støttemidlerne til oversættelser er steget.

Som forlægger på Grif har Charlotte Jørgensen udelukkende søgt om støtte til oversættelser. Hun vurderer, at hvis det ikke havde været for oversætterstøtten, ville Grif have en væsentligt mere begrænset udgivelsesprofil. Oversætterstøtten er meget vigtig for nyetablerede forlag, siger hun. Nye forlag starter nemlig ofte med at opbygge deres profil gennem oversat litteratur. Der er rift om de danske forfattere, og når man endnu ikke har et navn i forlagsbranchen, er det vanskeligt at tiltrække dem. Har man først fået skabt sig en solid profil via oversættelser, kan man begynde at udgive dansk. Den historie gælder også for Grif, som i starten har kørt en ren linje af oversatte værker. Efter at have været nogle år på vingerne er Grif nu så småt begyndt også at udgive dansk litteratur.

Silkefyret har fra starten haft en både udenlandsk og dansk profil, og Allan Lillelund Andersen har derfor søgt om støtte til både oversættelser og udgivelse af danske værker. I den proces har han erfaret, at det er langt vanskeligere at få støtte til det danske. Ved siden af Kunstfondens oversætterstøtte har Allan Lillelund Andersen desuden fundet alternative støttemuligheder for oversættelser til en del sprog. Fx har han hentet god støtte til tjekkiske og russiske oversættelser i Tjekkiet og Rusland. Jacob Søndergaard har også gode erfaringer med norske NORLA, Goethe-instituttet og den hollandske udvekslingsfond, Letterenfonds, fra sin tid på Rosinante.

Synspunkter på udgivelsesstøtten

Asger Schnacks Forlag har en rent dansk udgivelsesprofil. Der er altså ikke behov for at søge om oversætterstøtte. Inden man som forlægger søger om udgivelsesstøtte, bør man efter Asger Schnacks mening nøje udvælge de værker, der søges om støtte til. Han har selv søgt og fået støtte til danske værker af almen kulturel betydning eller særligt omkostningstunge udgivelser. På Asger Schnacks Forlag er der givet udgivelsesstøtte til samlinger som Eske K. Mathiesens *Samlede digte* (2016) og Dan Turèlls *Jukebox. Samlede dåse-digte* (2019). Støtten har i disse tilfælde været helt nødvendig for udgivelsen, hvorimod han ikke har søgt støtte til andre udgivelser, fx nye værker af Pia Juul og Rasmus Halling Nielsen, der også er udkommet på Asger Schnacks Forlag.

Allan Lillelund Andersen fortæller, at udgivelsesstøtten betyder, at han kan gøre noget særligt for de bøger, han udgiver; at han kan eksperimentere med udgivelsesformat og bogbinding. Mens støtten til den oversatte litteratur afgør, om udgivelsesprocessen overhovedet kan gå i gang, giver udgivelsesstøtten mulighed for at skrue op for selve bogens kvalitet og udtryk i den sidste fase af udgivelsesprocessen.

Hvis der er tale om bestemte, dyre udgivelser, fx rigt udstyrede billedbøger, er det nødvendigt at hente udgivelsesstøtten hjem for at kunne producere bogen. Det har bl.a. været tilfældet for Morten Dürres graphic novel, *Vand til blod* (2016), illustreret af Lars Gabel. Den kunne kun udkomme, fordi den modtog 80.000 kr. i udgivelsesstøtte. ”Jeg synes, produktionsstøtte skulle være til de der ambitiøse værker, som virkelig har brug for støtte”, siger han. Det ville for ham at se være uhensigtsmæssigt at fordele støtten på et større antal værker, så de omkostningstunge udgivelser med mange illustrationer eller et særligt tryk ikke ville kunne få de midler, der reelt er brug for.

Synspunkter på støtten til litterære arrangementer

Før i tiden har Charlotte Jørgensen ofte søgt om projektstøtte til oplæsningsarrangementer og forfatterbesøg i forbindelse med en bogudgivelse. Det arbejde er i de seneste år i stigende grad blevet overtaget af større anlagte begivenheder såsom litteraturfestivaler, der så inviterer Grifs forfattere med. Den udvikling passer Charlotte Jørgensen glimrende, da det er et stort arbejde som forlægger selv at organisere sådanne arrangementer.

Asger Schnack ser også en bemærkelsesværdig tendens til, at aktiviteterne samles i større arrangementer, og en høj grad af indre organisering mellem de mange litteraturformidlende initiativer og små forlag i dag – til forskel fra opblomstringen af små forlag i 1960-1970'erne. Det er en ny situation, der blev markeret med afholdelsen af den første Lille Bogdag i 2015, og som Mikrofest-initiativet også har været med til at konsolidere. Forlagene står ikke som enkelte mikroaktører, men taler med én stemme i et velorganiseret netværk. Mens de enkelte forlag ikke modtager driftsstøtte, så modtager de netværksinitiativer, som mange af dem er involveret i, støtte i stor stil – fx er både Lille Bogdag og Mikrofest støttet af Kunstfonden.

Allan Lillelund Andersen er en af de yngre forlæggere, der lader forlagsarbejdet gå op i en højere enhed med organiseringen af stort anlagte litterære arrangementer. Hans vej ind i forlagsbranchen går gennem formidlingsaktiviteter: et arrangement i Århus, der endte med udgivelsen *Spor – en antologi* (2015). Og som en integreret del af Silkefyret organiserer han fortsat en række århusianske litteraturarrangementer, bl.a. BogGods, Read Nordic og

Løves Bogcafé. Også disse arrangementer modtager projektstøtte. Hvad angår integrationen af forlag og formidling, er der i øvrigt gode alternative støttemuligheder i Århus Kommunes kulturudvekslingspulje, fortæller Allan Lillelund Andersen. Denne støtteform er ikke låst på bogproduktion og oversætterhonorarer, men er mere bred og rummer også formidlende aktiviteter og drift – og går dermed godt i spænd med hans virkefelt.

Til trods for at de mange formidlingsinitiativer er begyndt at samle sig i større og mere etablerede samarbejder, som så modtager støtte, er der alligevel flere, der efterlyser en mere aktiv indsats fra Kunstfondens side. Morten Dürr kunne ønske sig, at støtten ikke blot fremmede eventbaserede projekter, der er hurtigt overstået. Det har efter hans mening været et minus ved bl.a. puljen "Læselyst",⁷² at den godt nok har fået skoler og skolebiblioteker til at organisere forskellige arrangementer, men at den ikke har arbejdet tilstrækkeligt for at øge bogindkøbene. "Hvad med den daglige drift, og hvad med det lange seje træk?", spørger han. Også Jacob Søndergaard finder, at læsekulturen i Danmark er under pres, og mener, det er dér, Kunstfonden bør sætte ind. Han nævner den norske forening !les som et forbillede. !les er en medlemsorganisation, der har til formål at fremme læsning og formidle litteratur til hele samfundet. Jacob Søndergaard så gerne, at Kunstfonden gik målrettet efter at opdyrke den litterære offentlighed, fx ved at indgå i nogle partnerskaber og i det hele taget arbejde mere langsigtet frem for blot at støtte konkrete events og konkrete produktioner: "Jeg tror, man skal passe på med at bruge støtten for partikulært. Så glæder man et lille forlag eller en forfatter. Men den kæmpestore udfordring lige nu er risikoen for, at folk holder op med at læse. Og det siger jeg ikke bare, fordi forlæggere har noget økonomisk på spil. Det er, fordi jeg mener, det er en kæmpestor samfundsmæssig udfordring".

Med disse store ord slutter perspektiverne fra forlæggerne. Nu følger forfatterens betragtninger.

Synspunkter på arbejdslegaterne

Flere forfattere, der har modtaget det treårige stipendium tidligt i deres karriere, fortæller, at det har haft stor betydning for forfatterskabets etablering. Pia Juul er klar i målet om Kunstfondens betydning for hendes forfatterskab: "Det er ret enkelt. Den har betydet, at jeg kan være forfatter. Jeg var ikke blevet forfatter på den måde, jeg er det, hvis Kunstfonden ikke havde været

⁷² Puljen er en treårig pulje af offentlige midler til understøttelse af læselyst i folkeskolen. Den blev igangsat i 2019. Puljen hører direkte ind under Børne- og Undervisningsministeriet og er altså ikke forbundet med Kunstfonden.

der. Også fordi jeg fik det treårige stipendium meget tidligt". At hun fik det treårige ganske få år efter sin debut, var helt afgørende for, at hun hurtigt kunne koncentrere sig om sit forfatterskab. At få den form for anerkendelse som en så ung forfatter betød enormt meget, fortæller hun. Samme oplevelse havde Leonora Christina Skov, da hun modtog det treårige stipendium. Det var første gang, hun fik den form for massive anerkendelse, og det gav hende en tro på egne evner som forfatter.

Et almindeligt arbejdslegat kan have en tilsvarende effekt. Tine Høeg modtog et mindre legat kort efter sin debut. Det var et skulderklap, der både kunstnerisk og økonomisk gav hende mod på at opgive sin deltidsansættelse som gymnasielærer og blive forfatter på fuld tid. Leonora Christina Skov mener, at arbejdslegaterne fortrinsvis bør have dette formål: at hjælpe nye forfattere med at etablere sig i branchen. Som hun ser det, er det dér, der er mest brug for støtten, og dér, den gør den største forskel.

Det er dog ikke alle forfattere, der finder legaterne befordrende for deres forfatterskabs udvikling. Da Susanne Staun modtog det treårige legat, endte hun i en skrivekrise. Det lange tidsperspektiv på tre år var uproduktivt for hendes skrift. Hun er derfor personligt mere stemt for de almindelige legater.

For Tine Høeg har de arbejdslegater, hun hidtil har modtaget, fungeret som hendes primære indtægter. Særligt i starten af en forfatters karriere, bemærker hun, er der ikke ret mange andre indtjeningsmuligheder end legaterne. Bibliotekspengene betyder først noget, når forfatterskabet er etableret, og man har en række udgivelser stående på bibliotekshylderne. Og selvom hendes debut, *Nye rejsende*, har solgt godt sammenlignet med mange andre skønlitterære værker, har indtægterne på salget af denne bog ikke fyldt ret meget i hendes økonomi. Det har ændret sig noget efter udgivelsen af hendes anden bog, *Tour de chambre*, hvis salgstal er kommet rigtig godt fra start.

Legaternes betydning for Tine Høegs forfatterskab handler både om overlevelse og om anerkendelse. Støtten har været med til at give hende bekræftelse og også et ansvar som forfatter: "Med den første bog var der jo ikke nogen, der ville blive kede af det, hvis jeg ikke lykkedes med at komme i mål. Nu skriver jeg ind i et samfund, som ser mig som forfatter fra starten af. En forfatter, som samfundet ønsker at støtte". Tine Høeg ville skrive både med og uden legater. Men hvis det ikke havde været for arbejdslegaterne, ville skriveprocessen være langsommere og vanskeligere. Asger Schnack mener på samme måde, at han ville have haft færre muligheder for at skrive og udgive bøger uden Kunstfonden.

For en række forfattere er legaterne fuldstændig afgørende for, om de kan fortsætte med at skrive. Det gælder fx Morten Dürr, der er eneforsørger. Hans forfatterskab er oversat til 16 forskellige sprog og har vundet adskillige

litterære priser. Men han er ikke en bredt læst forfatter og kan derfor ikke leve af indtægterne fra salg og biblioteksafgifter. Indtjeningen må komme et andet sted fra, og i det regnskab er legaterne helt nødvendige. Sådan var det ikke tidligere i Morten Dürres karriere. I de første år af sit forfatterskab modtog han ikke litteraturstøtte og havde heller ikke på samme måde brug for den. Dengang levede han af at være filmanmelder på *Børsen*. Da han startede i den stilling ved årtusindskiftet, var det godt betalt, og han kunne så skrive ved siden af. Men efterhånden som arbejdsvilkårene som filmanmelder blev dårligere, hang det ikke længere sammen. Til sidst droppede han det. Heldigvis var det lige på dét tidspunkt – da hans forfatterskab var ved at være etableret – at arbejdslegaterne begyndte at komme.

Synspunkter på forfatterens projektstøttmuligheder

Foruden legaterne står mange af Tine Høegs øvrige indtægter og litterære aktiviteter også i nær forbindelse med Kunstfonden. En vigtig del af hendes økonomi er penge, hun tjener på honorarer fra oplæsningsarrangementer, der som regel er støttet af Kunstfonden, samt opsætningen af *Nye rejsende* på Det Kongelige Teater. Det er ifølge Tine Høeg typisk sådan, at man bliver spurgt, om man vil deltage, før det er blevet afklaret, om der kommer penge. Da det er hendes erfaring, at støtten oftest *bliver* bevilget, er hun tilbøjelig til at sige ja med det samme. Hun har fx for nylig indvilget i at skrive en corona-monolog for Østerbro Teater endnu uden at vide, om Kunstfonden rent faktisk bevilger de fornødne midler.

Endnu en hjælp for udviklingen af Tine Høegs forfatterskab har Kunstfonden givet gennem oversætterstøtten, der har betydet, at *Nye rejsende* udkommer i både tysk, engelsk og tjekkisk oversættelse. Kunstfonden har altså hjulpet Tine Høegs bøger ud over de danske grænser. Leonora Christina Skov fortæller også, at hendes vej ud i verden har nydt godt af projektstøtteordningerne, som hun er meget tilfreds med. At deltage i udenlandske litteraturfestivaler og residencies⁷³ har været afgørende for hendes arbejde. Det er aktiviteter, der ifølge Leonora Christina Skov især giver mening, når man har etableret sig og har godt gang i karrieren – i modsætning til arbejdslegaterne, der bør hjælpe nyetablerede.

Pia Juul pointerer den store, positive effekt af oplæsningshonorarerne: ”Det er en meget vigtig del af de penge, der kommer fra Kunstfonden, at man kan komme rundt alle mulige steder og læse op og få penge for det. Da jeg var en ung forfatter, var der, ud over at oversætte, slet ikke så mange muligheder

⁷³ Residencies er ophold tilrettelagt for kunstnere, hvor der tilbydes mulighed for netværksforbindelser, udveksling, kunstnerisk sparring og fordybelse.

ved siden af for at tjene noget". Til de få oplæsningsarrangementer, der var – og som alle foregik i København – kunne man blive spist af med to flasker vin. Da Forfattercentrum kom, betød det, at utroligt mange fik råd til at invitere forfattere ud, og at de nu fik en ordentlig hyre for det. Siden har børnelitteraturen fået sin egen lignende ordning målrettet skoleområdet gennem puljen til børn og unges møde med forfattere. Den ordning har ifølge Morten Dürr været en stor succes. Som børnebogsforfatter har han været på forfatterbesøg på mange skoler. Der er altså generel enighed om, at de forskellige projektstøtteordninger til litteraturformidling og -udveksling fungerer særdeles godt.

Synspunkter på uddelingspraksissen

Den måde, uddelingen af legater og hædersyndelser bliver administreret på, er mere omstridt. Susanne Staun er af den grundlæggende opfattelse, at forfattere ikke bør uddele midler til forfattere. I et lille land som Danmark med et endnu mindre forfattermiljø bliver problemet sat på spidsen. Alle i miljøet kender hinanden, og det er meget ubehageligt at skulle søge penge af en kollega. Hun tvivler på, at udvalgene kan sammensættes, så de bliver fuldstændigt uvildige. Men der bør sikres en større repræsentation og spredning i udvalgenes sammensætning, hvor bl.a. litteraturanmeldere i større stil bør sidde med i udvalgene.

Susanne Staun ønsker, at litteraturstøtten fremmer kvaliteten inden for alle genrer. For at sikre en større spredning i den støttede litteratur stiller Leonora Christina Skov konkret forslag om, at der indføres nogle helt klare retningslinjer: "Jeg synes jo, at noget af legatpuljen burde være rettet mod det, som udvalgene regner for genrelitteratur. Det er ligesom i musikudvalget, hvor der bliver nødt til at være noget, der går til popmusik. Så folk ved, at det er sådan, det er, og at popmusik regnes på lige fod med anden musik," forklarer hun.

Som ungt medlem af Kunstfondens litteraturudvalg i slutningen af 1990'erne gik Pia Juul til opgaven med et stort engagement, men måtte også sande, hvor vanskeligt det var at ændre på den vante praksis: "Jeg glædede mig til at gøre en forskel. Man havde en forestilling om, at nogle var blevet overset, og dem skulle man trække frem. Og for at være så upartiske som muligt ville vi ikke se på listerne over, hvem der havde fået før. Men i virkeligheden endte det med, at det næsten blev de samme, der fik alligevel. Det var selvfølgelig lidt ærgerligt." Pia Juuls erfaring, set inde fra udvalgsposten, bekræfter således, at det måske kunne være gavnligt at hjælpe udvalgene til at tænke lidt mere ud af rammerne.

Tidligere har Leonora Christina Skov i medierne slået et slag for indtægtsregulering af legatstøtten. Hun præciserer, at dét, hun går ind for, er indtægtsregulering i henhold til bestemte dele af en forfatters indtægter. Foredrag er fx for hård en opgave at tage med i beregningerne. ”Man kan ikke skrive, imens man karter rundt på landevejene”, som Leonora Christina Skov formulerer det. Tine Høeg fortæller tilsvarende, at arbejdet som skrivelærer er så mentalt krævende, at der ikke er meget plads til at skrive ved siden af. Det giver altså mening at bruge legaterne til at købe sig fri af sådanne jobs. En regulering er efter Leonora Christina Skovs mening relevant for de indtægter, som kommer ind efter udgivelsen af et værk, og som ikke tager tid fra det videre skrivearbejde: ”Hvad får man i bibliotekspenge? Hvad tjener man på sit bogsalg?” Copydan er en tredje indtægtskilde, man evt. kunne regne med. En regulering af legatuddelingerne med henblik på disse indtægter ville så betyde, at når en forfatters indtjening fra bibliotekspenge, bogsalg og Copydan når op over et vist fastsat beløb, kan vedkommende ikke også modtage legater.

Hædersydelse er allerede underlagt indtægtsregulering. Og denne regulering mener Pia Juul ikke fungerer optimalt i praksis. For Asger Schnack er der også et lille skår i hans ellers store glæde over hædersydelsen, der i dag holder ham oven vande: ”Jeg synes, det er en fantastisk ordning, som har kæmpe betydning. Jeg ville jo endda tale for, at man satte en højere grænse for, hvornår der blev trukket”.

Da Pia Juul som ung forfatter sad i Kunstfondens litteraturudvalg, reagerede hun i første omgang med forargelse, da hun opdagede, hvor mange forfattere på hædersydelser der søgte legater. Siden har hun erfaret, hvordan det hænger sammen, og selv følt sig nødsaget til at gøre det – selvom hun kalder det ”meget pinligt”. Pia Juul blev tildelt hædersydelsen på et tidspunkt, hvor hun tjente pænt, og startede derfor på minimumsydelsen. ”Jeg har så haft nogle år, hvor jeg faktisk næsten ingen penge har tjent, og hvor jeg har tænkt: O.k., nu kan jeg få det hævet. Men det kan man ikke. For man skal tjene dårligt i tre år, for at det kan blive hævet. Den livsvarige ydelse kommer ikke og redder en i et dårligt år”. I lyset af hvor ustabile indtægterne kan være fra år til år, er det forståeligt, når forfattere på livsvarig ydelse søger legater – det er en portion penge, man ved, hvor man har. Til gengæld, tænker Pia Juul, kan hædersydelsen så blive en vigtig hjælp senere i livet som en form for pensionsopsparing.

Synspunkterne opsamlet

På baggrund af de fremlagte synspunkter er der ingen tvivl om, at Kunstfonden er vigtig for forfattere og forlæggere.⁷⁴ Forlæggerne beskriver støtten til især oversættelser som helt afgørende for deres virksomhed, og tilsvarende beskriver forfatterne legaterne som grundpillen i deres usikre indkomstgrundlag. Ud over det rent økonomiske aspekt fortæller forfatterne også, at støtten – særligt i de første år – fungerer som en vigtig symbolsk motivation til at fortsætte skrivearbejdet. Langt de fleste forfattere ville skrive både med og uden støtte, men støtten er afgørende for, hvorvidt de kan få en indtjening som forfattere, som vil være til gavn for mængden og kvaliteten af deres produktion.

Hvad angår projektstøtten, er forfatterne enstemmigt begejstrede for de muligheder, projektstøtten åbner for dem. Flere af forlæggerne så dog gerne forbedringer. Det drejer sig om selvudgiveres støtteforhold og det store forlagsarbejde med bl.a. redaktion, der rækker ud over produktion og oversættelse. Forlæggerne bemærker en høj grad af organisering mellem de forskellige småaktører i det litterære miljø og en ivrig og produktiv udveksling mellem forlæggere og formidlere – initiativer, der har gode støtteforhold. Men samtidig udtrykker flere en stærk bekymring for læsekulturens fremtid bredt forstået og appellerer til Kunstfonden om at sætte mere helhedsorienteret og aktivt ind.

Flere af forfatterne udpeger forhold i legatstøtten, der efter deres mening kunne trænge til eftersyn og forbedringer, særligt med henblik på at sikre spredning i modtagerfeltet. Der stilles forslag om, at indtægter i forbindelse med tidligere udgivelser regnes med i vurderingsgrundlaget for legatansøgninger. Den usmidige måde, hædersydelsen ifølge forfatterne bliver beregnet på, antyder dog, at det vil være en udfordring at lave velfungerende reguleringer af de typisk meget svingende indtjening, en forfatter har. Der ytres også ønske blandt forfatterne om en mindre reguleret og generelt højere hædersydelse.

Det er en klar, fælles erfaring blandt forlæggerne og forfatterne, at litteraturstøtten har fået stigende betydning for deres virke. Det skyldes, at andre indtjeningsmuligheder skrumper ind i disse år; især er indtægterne på bogudgivelser lave. Det kan se ud til, at Kunstfondens litteraturudvalg fik ret, da det for over 10 år siden forudså, at den offentlige litteraturstøtte ville få større betydning: ”Under alle omstændigheder vil Statens Kunstfond og Kunstråd i stigende grad repræsentere de centrale støttemuligheder. Der er ganske enkelt ikke andre steder at gå hen”.⁷⁵

⁷⁴ At den også er vigtig for formidlere af litteratur, fremgår af kapitlet om projektstøtten.

⁷⁵ Kunstfondens litteraturudvalgs årsberetning 2007, formand Bo Green Jensen.

6. LITTERATURSTØTTE I NORGE OG SVERIGE

Hovedpointer:

- Sammenlignet med Norge og Sverige bruger Kunstfonden i Danmark forholdsmæssigt de fleste af midlerne på direkte forfatterstøtte.
- Sverige bruger mange midler på at støtte forlagenes udgivelsesarbejde.
- Norge bruger mange midler på at støtte bibliotekernes bogindkøb.

Sverige og Norge har ligesom Danmark et veludbygget kunststøttesystem. Trods dette fælles udgangspunkt adskiller de to nabolandes indretning af kunststøtten sig også fra Danmark. Den litterære kultur kan støttes på mange planer. Dét bliver ekstra tydeligt, når man sammenligner de danske forhold med de svenske og norske.

Herhjemme bliver især Norge ofte nævnt som et foregangsland, hvad angår litteraturstøtten. Der har man forhold, som man i Danmark kun tør drømme om, forlyder det. Sverige tales der mindre om. De færreste har dog et reelt indblik i, hvordan den statslige litteraturstøtte rent praktisk fungerer uden for Danmark. Det ville være nyttigt at gå litteraturens støtteforhold i Sverige og Norge systematisk efter i sømmene – og således supplere de verserende fortællinger med nogle fakta, der kan give stof til eftertanke. Inden for rammerne af denne rapport er det kun de grove træk i de norske og svenske støttesystemer, det er muligt at udpege. Disse fungerer dog også fint som yderligere diskussionsoplæg og perspektivering af de danske forhold.⁷⁶

Svenske forlag

I Sverige kan forfattere blive bevilget arbejdsstipendier fra Sveriges Författarfond, der også administrerer og uddeler den svenske biblioteksafgiftsordning, den såkaldte biblioteksersättning. I 2018 uddelte Författarfonden i alt 429 stipendier for i alt 30,6 mio. DKK.⁷⁷ Det er altså på højde med det danske legatudvalgs rådighedsbeløb på rundt regnet 30 mio. kr. Man skal dog tage

⁷⁶ Tallene er hentet fra Kulturrådet i Norges *Årsrapport 2018*. (<https://www.kulturradet.no/documents/10157/7440caec-4bb7-4528-9daf-63d5386e2fa4> besøgt 30.6.2020), Kulturrådet i Sveriges *Årsredovisning 2018* (<http://api.e-magin.se/api/pdf/p84rnr3n> besøgt 30.6.2020), Sveriges författarfonds *Verksamhetsberättelse för år 2018* (<https://www.svff.se/pdf/Verks18boksl.pdf> besøgt 30.6.2020) samt oplyst af Susanne Bergström Larsson.

Hvor intet andet er angivet, er omregningerne til danske kroner foretaget ud fra Statistikbankens opgørelse over gennemsnitskurserne i 2018 for norske og svenske kroner. Årsgennemsnittet fra 2018 for den svenske kurs er 72,6963 (<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280> besøgt 30.6.2020), og for den norske kurs er det 77,6877.

(<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280> besøgt 30.6.2020).

⁷⁷ Omregnet fra 42,1 mio. SEK.

med i betragtning, at indbyggertallet i Sverige er nær ved dobbelt så højt som i Danmark.⁷⁸ Endvidere bliver de fleste midler til de svenske stipendier hentet fra afgiftsordningen – stipendiemidlerne udgør ”författarfondens fria del” af ”biblioteksersättningen”.⁷⁹ I 2018 blev der således kun uddelt i alt 68,6 mio. DKK⁸⁰ i biblioteksafgifter i Sverige – mens biblioteksafgiften i Danmark er en særskilt ordning på ca. 180 mio. kr. årligt.

Biblioteksafgiften og stipendierne er ordninger, der støtter forfatterne direkte. Dertil kommer støtten til litterære projekter og formidlingsaktiviteter, som det i Sverige er Kulturrådet, der tager sig af. Det mest bemærkelsesværdige ved Kulturrådets bevillinger er de meget store beløb, der går til forlag. I 2018 blev der gennem puljen ”Litteraturstöd” bevilget 25,4 mio. DKK⁸¹ til svenske forlags omkostninger i forbindelse med bogudgivelser, den såkaldte ”Efterhandsstöd”. Derudover budgetteres der med, at de støttede forlag kan få 9,5 mio. DKK⁸² i distributionsstøtte til bogindkøb til folkebibliotekerne. At midlerne til ”Litteraturstöd” i år er blevet forhøjet med 10 %, vidner om en høj prioritering af denne støtteform.

I det hele taget er der i Sverige en anden kultur for offentlig opmærksomhed omkring forlagsbranchen end i Danmark: I kraft af den omfattende litteratursociologiske forskning studeres og undervises der i forlag, og forlæggerne selv er fremtrædende debattører i den litterære kultur, bl.a. på podcasten Förlagspodden.

Tidsskrifter

I 2018 bevilgede Kulturrådet i alt 230,4 mio. DKK⁸³ til litteratur, kulturtidsskrifter og ”läsfrämjande” aktiviteter og initiativer – kort sagt projektstøtte af formidlende art. Heraf gik 160,3 mio. DKK⁸⁴ til et storstilet projekt om at styrke bibliotekerne; midler, som ikke er direkte sammenlignelige med Kunstfonden, idet den danske indsats på biblioteksområdet hører hjemme i et andet regnskab. Alligevel vidner de resterende 70,1 mio. DKK om, at der i Sverige gives rigtig mange støttepenge til litteraturen, som ikke går direkte til forfatterne.

Kulturtidsskrifterne er ligeledes værd at bemærke: I 2018 blev der budgetteret med i alt 18,0 mio. DKK⁸⁵ i bevillinger til kulturtidsskrifter. I Danmark

⁷⁸ Korrigeres der for forholdet mellem Sveriges og Danmarks indbyggertal i 2018 (kilde: Eurostat), svarer de svenske legater således kun til 17,8 mio. kr. holdt op imod de 30 mio. kr. til danske legater.

⁷⁹ <https://www.svff.se/pdf/Verks18boksl.pdf>

⁸⁰ Omregnet fra 94,4 mio. SEK.

⁸¹ Omregnet fra 35 mio. SEK.

⁸² Omregnet fra 13 mio. SEK.

⁸³ Omregnet fra 317 mio. SEK.

⁸⁴ Omregnet fra 220,5 mio. SEK.

⁸⁵ Omregnet fra 24,7 mio. SEK.

blev puljen med kulturtidsskrifter oprettet tidligt i litteraturstøttens historie, men den er til gengæld aldrig rigtig vokset. I 2018 nåede den danske pulje op på 1,6 mio. kr. Det er mindre end en tiendedel af de svenske tal.

Også i Norge er støtteforholdene for kulturtidsskrifterne væsentligt bedre end i Danmark, med 8,0 mio. DKK⁸⁶ bevilget i 2018. Det er muligt at søge om både éngangsstøtte og flerårig støtte til norske kulturtidsskrifter samt om abonnementsstilskud til bibliotekerne. I 2018 udgav Norsk kulturråd *Kulturtidsskrifterne* – en omfangsrig rapport, der undersøger tidsskrifternes betydning for offentligheden og de offentlige støtteordningers betydning for tidsskrifterne. Denne udgivelse vidner om, at man finder en langt større bevilgning omkring kulturtidsskrifterne i det norske kunststøttesystem sammenlignet med det danske.

Legater

I Norge er tilsagnsprocenten for ansøgninger om legater lav sammenlignet med de danske forhold. For hele kunstområdet lå den i 2018 på 10 %. Det år fik i alt 123 ansøgere bevilget legater inden for skønlitteratur, faglitteratur, kritik, oversættelser og børnelitteratur. I Danmark blev der samme år uddelt 377 arbejdslegater til hele litteraturområdet, og tilsagnsprocenten for kategorien ”skønlitteratur” lå på 40 %.

Legaterne er i Norge inddelt ikke bare efter litteraturtype, men også efter forfatterskabets anciennitet. Der er særskilte stipendier at søge for nyetablerede og nyuddannede kunstnere, andre for etablerede – og endnu andre for såkaldte seniorer, dvs. forfattere, der har været i branchen i mange år. Endelig er det også muligt at få tildelt de livsvarige ydelser æreslønn og æresstipend samt den langvarige garantiinntekt. Kun seks forfattere er dog samlet set på disse ordninger, mens 67 danske forfattere p.t. er på hædersydelse.

De norske forfattere, der får del i den direkte forfatterstøtte, støttes solidt. Selvom Norge bruger flest midler på den såkaldte indkøbsordning, går der også en betydelig sum til legater. Mange af de norske stipendier er nemlig store – med et fast beløb på 183.174 DKK⁸⁷ årligt – og strækker sig over flere år: Stipendierne til nyetablerede tildeles i op til tre år, de almindelige stipendier i op til fem år, stipendierne til etablerede i 10 år, og stipendierne til seniorer tildeles, frem til kunstneren fylder 67 år.

Også Sveriges Författarfond opererer med forskellige former for flerårige legater: toårige, treårige og femårige. Fonden skriver på sin hjemmeside: ”ofta har man [...] haft både ett- och två- eller treåriga stipendier innan man

⁸⁶ Omregnet fra 10,33 mio. NOK.

⁸⁷ Omregnet fra 268.222 NOK til aktuel dansk kurs 68,29 (30.6.2020).

tilldelas ett femårigt (och oftast har man haft ettåriga stipendier innan man tilldelas ett treårigt)”. For at kvalificere sig til et femårigt legat skal man altså helst have modtaget de mindre legater først. På den måde formulerer Författarfonden helt eksplicit et ønske om at give de samme forfattere legater i en årrække.

Norske bogindkøb

Ligesom i Sverige bliver der i Norge gjort en stor indsats for at støtte litteraturen hele vejen rundt i det litterære kredsløb. I Norge er det Statens kunstnerstipend under Kulturrådet, som uddeler stipendierne, mens Norsk kulturfond, også administreret af Kulturrådet, uddeler alt det andet. Og den del af støtten fylder væsentligt mere i budgettet. I 2018 brugte Norsk kulturfond 141,9 mio. DKK⁸⁸ på litteraturen. Den største post i Kulturfonden er indkøbsordningerne, som i 2018 udgjorde 103,5 mio. DKK.⁸⁹ De resterende midler går til tidsskrifter, driftstilskud, litteraturformidling samt bogudgivelse og -produktion. Tilsagnsprocenterne for ansøgere til indkøbsordningerne er meget høje, for norsk skønlitteratur er den helt oppe på 87 %. Dog er den oversatte litteratur under 50 %. Det er altså især den nationale litteratur, der støttes af ordningen.

Gennem indkøbsordningen bliver de udvalgte bøger købt og distribueret til folkebiblioteker – og som noget nyt også skolebiblioteker – i hele Norge og dermed gjort tilgængelige for læserne. Ordningens støtte rammer således meget bredere end arbejdslegater til forfattere: Den kommer ikke kun forfattere, men også forlag, biblioteker og læsere til gode. Forlag kan derudover få støtte gennem puljerne ”litteraturprojekt” og ”litteratur produksjon”, der i 2018 uddelte for 7,5 mio. DKK,⁹⁰ ligesom der findes en pulje med egentlig driftsstøtte til litterære institutioner og virksomheder med uddelinger for 10,2 mio. DKK⁹¹ i 2018. Forlagene i Norge og Sverige har altså langt flere støttemuligheder end i Danmark, hvor det fortsat primært er oversætterstøtten, de kan søge om.

⁸⁸ Omregnet fra 182,68 mio. NOK.

⁸⁹ Omregnet fra 133,2 mio. NOK.

⁹⁰ Omregnet fra 9,648 mio. NOK.

⁹¹ Omregnet fra 13,085 mio. NOK.

Opsamlende om norsk og svensk litteraturstøtte

Litteraturstøtten i både Norge og Sverige minder til dels om den indretning af kunststøtten, man i Danmark finder inden for andre kunstarter. Hvor dansk musik, billedkunst og teater foruden legatstøtten i vid udstrækning også støttes via institutionerne – fx som tilskud til teatre, spillesteder og museer – er der inden for det danske litteraturområde ikke i samme grad tradition for at yde støtte til de aktører, der ud over forfatterne selv producerer og formidler litteraturen, som fx forlag og arrangører. En ændring har været undervejs med de sidste 20 års øgede projektstøtte. Projektstøttens forskellige bidrag har dog ikke karakter af den omfattende støtteindsats rettet mod bogindkøb til bibliotekerne samt mod forlagsverdenen og tidsskriftsproducenter, som man ser i Sverige og Norge.⁹²

Hvad angår den norske og svenske legatstøtte, er det generelt sværere at komme igennem nåleøjet og opnå støtte. Samtidig opereres der med en større differentiering af legatstøtten. Der skelnes mellem nyopstartede og etablerede forfattere, og der udbydes flere legatformer af skiftende varighed. Har man vedvarende vist sit værd, har man bedre mulighed for at få støtte i længere tid. Dette forhold giver et perspektiv på den danske debat om litteraturstøtten, hvor det ofte anføres, at de mest etablerede forfattere har bedre chancer for at klare sig selv og derfor et mindre støttebehov. Hvor reglen i Norge og Sverige er, at man kan opnå større og længerevarende arbejdslegater, jo mere veletableret man er som forfatter, er det i Danmark sådan, at man kun tildeles de treårige legater én gang og typisk ikke sent i karrieren. Sammenlignet med den svenske og norske uddelingspraksis ser man i Danmark en intention om spredning gennem uddeling af mange mindre legater. Dog har man også en gruppe af gengangere i Danmark, der har modtaget engangsydelser år efter år – en situation, der i praksis svarer til de norske og svenske flerårige stipendier for etablerede forfattere, men uden at være sat i system.

Med udgangspunkt i dette kapitels udblik til de norske og svenske støtteforhold samt forrige afsnits synspunkter fra forfattere og forlæggere lægger det næste, afsluttende kapitel op til en videre diskussion af Kunstfondens indretning.

⁹² Den støtte, de danske folkebiblioteker modtager, er ikke taget med i betragtning i denne rapport, da den ikke hører under Kunstfonden. Den er heller ikke sammenlignelig med den norske indkøbsordning, hvor et omfattende antal værker indstilles og hver især vurderes i udvalgt mhp. indkøb til bibliotekerne.

7. AFSLUTTENDE PERSPEKTIVER

Tallene viser, at litteraturstøtten er vokset betydeligt i både midler og støtteområder de sidste 20 år. Forfatterne og forlæggerne fortæller, at Statens Kunstfond er blevet mere afgørende for deres arbejde, i takt med at andre indtægtsgrundlag forsvinder. Samtidig vidner de mange skrivekursers popularitet om en stor gruppe mennesker med skriveambitioner. Hvordan kan støttesystemets specifikke ordninger bedst respondere på denne udvikling? Hvor bredt skal Kunstfonden favne?

Disse afsluttende perspektiver giver en samlet fremstilling af de mulige, fremtidige veje for Kunstfonden, som viser sig af hhv. kigget til den norske og svenske indretning af litteraturstøtten samt af de forslag, der er blevet fremsat af danske forfattere og forlæggere. Der er en stor bredde i forslagene; nogle er vidtrækkende og vanskelige at implementere, andre er mindre justeringer. Diskussionsoplæggene er inddelt i tre afdelinger: produktion, reception og skriveproces.

Støtte til produktionen

Mens formidlingsdelen af litteraturstøtten har haft en kraftig vækst de seneste år, har udgivelsesdelen ikke fulgt trop. Der bevilges en del honorarer til oversættere, men der er mange flere elementer i en udgivelsesproces. Asta Olivia Nordenhofs forslag om at indføre en mere decideret forlagsstøtte fik stor opbakning på Facebook. Den generelt positive indstilling over for en sådan ordning bliver bekræftet af de synspunkter, forlæggerne fremfører i denne rapport. Flere ser gerne, at det store stykke arbejde, som mange forlæggere udfører ulønnet, bliver anerkendt og støttet. Et sådant tiltag kunne indebære en udvidelse af udgivelsesstøtten, der p.t. er af begrænset omfang, eller en form for driftstilskud.

Her kunne det være nyttigt med en erfaringsudveksling med Norge og Sverige, hvor forlagene har gunstigere støtteforhold, både hvad angår den fysiske bogproduktion, også af nationallitteraturen, og daglig drift. Man kunne også lade sig inspirere af nogle af de lokale støtteordninger til litteraturen, der findes rundt om i Danmark. Allan Lillelund Andersen har eksempelvis gode erfaringer med kulturstøtten i Århus Kommune, der er fleksibelt udformet og bredt funderet, således at forlag fx kan modtage en form for støtte, der dækker hele processen fra idé til lancering.

Asger Schnack foreslår helt konkret, at en af Kunstfondens gamle ordninger udvides til også at omfatte forlagene, nemlig præmieringsordningen. Tan-

ken er, at ligesom legatudvalget hvert år præmierer et antal værker årligt, kunne projektstøtteudvalget tilsvarende præmiere forlag, der har ydet en særlig indsats for litteraturen. Det er imidlertid et spørgsmål, om det vil være hensigtsmæssigt og gennemførligt således at præmiere private erhvervsdrivende uden deres forudgående ansøgning.

Morten Dürrs erfaringer med sit selvudgiverforlag Plot giver stof til eftertanke ang. selvudgiverens støttemuligheder. Det bliver for Morten Dürr en afvejningssag af plusser og minusser, om han vil lade et værk udkomme på Plot eller et andet forlag. Værket ændrer ikke karakter, om det udkommer det ene eller det andet sted. Men han kan ikke modtage støtte til produktionen, hvis han selv udgiver. Allerede i 2014 besluttede det daværende legatudvalg at sløjfe kravet om, at legatansøgere skal ”have udgivet værker på et forlag med en af forfatteren uafhængig redaktion”.⁹³ Forfatterne er altså for længst blevet frit stillet. Men projektstøtteudvalget har ikke fulgt trop med tilsvarende ændringer for forlagene. På projektstøtteområdet gælder kravet om en opdeling mellem forfatter og forlægger endnu. I bestræbelsen på at give litteraturen de bedste muligheder og betingelser kunne man på baggrund af Morten Dürrs historie overveje, om fastholdelsen af dette krav er formålstjenligt i dag.

Støtte til receptionen

Arbejdet med at formidle litteraturen har fået bedre og bedre støtteforhold siden årtusindskiftet. Helt generelt kan man sige, at det især er oplæsningskulturen, som den danske projektstøtte fremmer, mens der arbejdes mindre med det, man kunne kalde læsekulturen i bred forstand.

Der gives mange små beløb til mange projekter. Det er gavnligt for lokale entusiaster, som har gode muligheder for at få skabt aktiviteter. Resultatet er en lang række af hurtigt overståede, enkeltstående arrangementer. Som supplement hertil efterlyser en del af de præsenterede synspunkter, bl.a. Jacob Søndergaard og Morten Dürr, nogle støtteformer, der opfordrer til at tænke mere visionært og fremsynet.

Også på dette område kunne det være en idé at sparre med Norge og Sverige om deres erfaringer. I Norge modtager bibliotekerne massiv støtte gennem indkøbsordningen, og Kulturrådet i Sverige støtter meget aktivt ”läsfrämjande” initiativer, bl.a. gennem et stort nyt støtteprojekt på biblioteksområdet. Da det er noget af det, disse lande bruger allerflest støttemidler på, er det relevant at spørge, om deres indsatser virker efter hensigten – og derudfra overveje, om nogle af dem kan importeres.

⁹³ Legatudvalgets årsberetning 2014, formand Anne Lise Marstrand-Jørgensen.

Der var i 2019 en høring på Christiansborg under overskriften ”Hvem tager ansvaret for, at fremtiden læser?” med oplæg til en national læsestrategi målrettet styrkelsen af børn og unges læsekultur. Initiativet til det store stillede projekt var Dansk Biblioteksforening i samarbejde med en bred koalitionsgruppe. Der var stor offentlig interesse for høringen, men den politiske vilje så alligevel ikke ud til at være der. Selvom der i biblioteksverdenen, på skoler og i bogbranchen opleves et stærkt behov for at sætte ind over for en læsekultur, der forandrer sig, og hvor læsningen i nogle henseender taber terræn, kan det være vanskeligt at igangsætte nye, omfangsrige og holdbare indsatser uden politisk opbakning.

For at kunne operere med mere langsigtede perspektiver foreslår Jacob Søndergaard, at Kunstfonden engagerer sig i nogle store og brede samarbejder. Det kunne fx være at indgå i partnerskab med erhvervslivet omkring en fælles vision. Det er en balancesag, hvor omfattende visionerne skal være, og hvor meget plads der skal være til de små initiativer, der bidrager med meget godt i lokallivet, men som måske ikke har kapacitet til at løfte den litterære kultur ud af de strukturelle udfordringer, den møder i disse år.

Den aktuelle indretning af projektstøtten bærer stadig præg af de forhold, den er vokset ud af: Dens historie er en historie om mange spredte midler rettet mod mange spredte formål. Projektstøtten er i dag blevet samlet organisatorisk, men der synes at ligge et endnu ikke fuldt udnyttet potentiale i også at tænke i og arbejde med projektstøtten som en samlet størrelse, der kan iværksætte nogle bredt favnende og længerevarende projekter.

Støtte til skriveprocessen

Selvom den del af litteraturstøtten, der går direkte til forfatterne i form af legater, præmieringer og hædersydelse, stort set ikke har ændret sig, siden Kunstfonden blev etableret, skorter det ikke på forslag til ændringer. Det drejer sig primært om tiltag, der skal hindre Kunstfonden i at udvikle sig til et lukket system, hvor den samme slags forfattere giver penge til den samme slags forfattere. Mangfoldighed og spredning er nøgleord i denne debat sammen med tanker om større legater og hædersydelse.

Det bliver jævnlige foreslået, at legaterne underlægges indkomstregulering. Leonora Christina Skovs detaljerede forslag – regulering i forhold til de specifikke indkomster, der er direkte relateret til en bogudgivelse: biblioteksafgift, bogsalg og evt. Copydan – ville givetvis have betydning for en del børnebogsforfattere, der ligger i top blandt modtagerne af biblioteksafgiften, samtidig med at de i dag også har gode muligheder for at få legatstøtte. Måske ville det vise sig, at kun ganske få legatansøgere rent faktisk ville

kunne afvises pga. deres forfatterskabs øvrige indtjening. Det ville under alle omstændigheder kræve ressourcer at administrere, og erfaringen med hædersydelsesordningen viser problematikken i, at dét at tjene pænt ét år faktisk kan ende med at bringe forfattere i bekneb, eftersom en kortvarig økonomisk medgang udløser reducerede støttemuligheder efterfølgende.

Indkomstreguleringen af hædersydelse er et kapitel for sig. Alle synes at være utilfredse med – og nogle pinligt berørte over⁹⁴ – at mange forfattere på hædersydelse også må søge arbejdslegater for at sikre sig arbejdstid. Men den uflexible indretning af ordningen gør det vanskeligt at navigere og er med til at presse forfattere til at søge de almindelige legater. I det nuværende system *kan* forfattere på hædersydelse søge legater og er fuldt ud berettigede til at modtage dem, men hvis de alle gjorde det, ville det underminere hele systemet. Flere forfattere ønsker, at hædersydelse forøges eller i hvert fald løsnes fra den rigide indtægtsregulering, så de bliver en indtjening, de kan regne med – og de dermed kan komme fri af legatansøgningsystemet.

Et andet presserende spørgsmål vedrørende legaterne drejer sig om, hvor stor en bredde i de litterære udtryk man ønsker at støtte. Det seneste udvalg har eksplicit ytret ønske om at støtte mangfoldigheden. Men ud over støttens nye omfavelse af børnelitteratur, tegneserie og illustration er der ingen fastsatte retningslinjer for, hvordan det skal gøres – og p.t. ikke andre åbninger at øjne. Det er tankevækkende, at der i udvalgene er en ambition om at støtte det mangfoldige og at turde tage nogle flere chancer, men at det i praksis ikke nødvendigvis er det, der sker. Dette forhold hænger selvfølgelig også sammen med antallet af ansøgninger inden for de forskellige områder og vurderingen af disses kvalitet.

Inden for projektstøtten findes der allerede mange forskellige puljer, som er med til at sikre en vis spændvidde. Leonora Christina Skov foreslår lignende puljeordninger for legatstøtten. Hendes idé er at lave særskilte puljer til de genrer, som lige nu har vanskelige kår i støttesystemet, fx krimi/spænding, sci-fi, horror og fantasy – eller til den såkaldte genrelitteratur generelt. Principielt er der ikke noget nyt i at oprette puljer til bestemte former for litteratur. Det var bl.a. sådan, børnelitteraturen og tegneserierne fik en fod indenfor i litteraturstøtten. Eventuelle forbehold vil nok snarere angå selve idéen om at støtte genrelitteraturen. Man kunne dertil spørge, om den eksperimenterende litteratur ikke også har sit eget genrepræg. Genrebetegnelsen er næppe noget, et værk kan unddrage sig, og derfor ligger der en problematik i at sætte genre op i et modsætningsforhold til litterær kvalitet.

Debutanterne i Danmark har fået bedre støttemuligheder de seneste år. Men Norge er gået et skridt videre ved at udbyde legatmidler direkte øre-

⁹⁴ Se s. 64.

mærket nyetablerede forfattere. Den store bevågenhed omkring forfatterskabernes alder, der kendetegner både Norges og Sveriges legatordninger, giver anledning til at overveje, om det kunne være gavnligt at indføre særskilte legatordninger for yngre forfatterskaber og således sætte aldersspredningen mere i system. Også sammensætningen af udvalg kan tages op til overvejelse – i henhold til Susanne Stauns idé om, at en bredt funderet udvalgsgruppe også kan være med til at fremme kvalitet inden for et bredt spektrum af litterære udtryk.

De tanker og idéer, forfattere, formidlere og forlæggere har fremsat i denne rapport, er sammen med forhold omkring litteraturstøtten i Norge og Sverige værd at tage med i fremtidige overvejelser over bevillingerne fra Statens Kunstfond. Der vil i de kommende tiår være behov for at styrke og udvikle rammer og betingelser for arbejdet i Statens Kunstfond. Den litterære kultur forandrer sig, og der er behov for at udbrede kendskabet til litteraturens samfunds betydning og til at skabe rammer, der fremmer både nye og etablerede forfatters arbejds muligheder, litteraturformidlingens fortsatte fornyelse og forlagenes muligheder for at udgive kvalitetslitteratur i alle genrer.

Opsamlende om spørgsmålene i Bogpanelets opdrag

- *Hvilken rolle spiller Statens Kunstfond i etableringen af forfatterskaber og for bredden af litteraturudbuddet?*

Rapporten påviser, at Statens Kunstfond har fået stadig større betydning for forfatters mulighed for at etablere deres forfatterskaber, arbejde i de kunstneriske retninger, de ønsker at følge, og sikre en bredde i litteraturudbuddet. Kunstfonden har givet børnelitteraturen og forskellige nye genrer udviklingsmuligheder, men der er bestemte typer af litteratur, især krimilitteraturen, som Statens Kunstfond kun i ringe omfang har støttet.

- *Hvilken betydning har Statens Kunstfond for forfattere og forlag – både økonomisk og med hensyn til prestige, goodwill og anerkendelse?*

De kvalitative interviews og undersøgelsen af prismodtagende forfatters forhold viser, at Statens Kunstfond fremmer anerkendelsen af nye forfatterskaber og forfatters mulighed for at formidle deres litteratur. Kunstfondens bevillinger har været afgørende for en fornyelse af forlagskulturen med mange nye forlag og for satsninger på værker og forfattere, der går i nye retninger.

Bevillinger fra Kunstfonden spiller også en væsentlig rolle for de ændringer, som bogbranchen i disse år befinder sig i, ikke mindst med støtte til udgivelser fra nye små forlag og til litteraturformidling.

- *For hvilke forlag og forfattere og for hvilken slags litteratur er Statens Kunstfond en nødvendighed? Dette sammenholdes med fondens formål: at støtte produktion og udbredelse af kvalitetslitteratur.*

Rapporten påviser, at Statens Kunstfond er af helt afgørende betydning for en række mindre forlag, der er professionelle, men som ikke starter med en stærk kommerciel profil. Kunstfonden har vist sig at have afgørende betydning for såvel forfattere, der hurtigt får et stort læserpublikum, som for forfattere med et lille publikum. Rapporten viser, at Kunstfondens bevillinger fortrinsvis går til de forfatterskaber, der bliver brugt, prist og talt om offentligt – ikke kun til dem, der mest er kendt i mindre kredse. Kunstfonden har haft afgørende betydning for udgivelsen af oversat litteratur, der er en vigtig del af flere nye forlags opbygning af deres udgivelsesprofil. Kunstfonden har haft stor betydning for udviklingen af børnelitteraturen og for nye grafiske genrer. Kunstfonden har derimod haft ringe betydning for genrelitteraturen, især krimi-genren.

Rapporten viser, hvorledes væksten i indsatsen med litteraturformidling har været meget markant i de senere år og sikret et publikum over hele landet muligheder for at opleve kvalitetslitteratur, møde forfattere til samtale og debat om litteratur, deltage i festivalaktiviteter og i skriveværksteder ledet af professionelle forfattere. Kunstfonden har været i stand til at imødekomme nye interesser hos publikum. Det er bemærkelsesværdigt, at væksten i projektstøtten ikke har haft negativ indflydelse på legaterne; dens succes er gået hånd i hånd med en tilsvarende vækst i legatudvalgets rådighedsbeløb.

BILAG

Dette bilag giver et overblik over de avisartikler, der især har præget debatten om Kunstfondens litteraturstøtte i de seneste år – med tilbagevendende anklager om nepotisme og kammerateri som omdrejningspunkt.

Anklager om, at støtten går til den samme lille gruppe af kunstnere:

Morten Rockford Ravn anklagede Kunstfonden for nepotisme i 2017 (Birgitte Rahbeck: "Kunstner anklager Statens Kunstfond for nepotisme", 21.12.2017, *Berlingske Tidende*), det samme gjorde Lars Olsen i 2010 (Rasmus Bo Sørensen: "Kunststøtten går til parnasset", 4.2.2010, *Information*). Jens Christian Grøndahl satte gang i en mediedebat i 2011, da han efter at have fået afslag på en legatansøgning søgte aktindsigt i, hvem der ellers havde fået afslag fra Fonden. I sin gennemtrawling af tildelinger og afslag mente han at kunne konkludere, at de samme forfattere får støtte år efter år, mens andre holdes ude (Jens Christian Grøndahl: "Forfattere i flødesovs", 16.7.2011). I en billedkunstnerisk sammenhæng blev der i 2011 rettet en lignende kritik om lukkede cirkler på baggrund af en opgørelse, der viste, at Kunstfonden tildelte københavnske kunstnere næsten alle støttemidlerne (Kristian Villesen: "Københavnernes sidder tungt på kunststøtten", 4.5.2011, *Information*). Leonora Christina Skov tilsluttede sig Grøndahls kritik (Leonora Christina Skov: "Har de ikke brød, så lad dem spise kage", 22.7.2011, *Weekendavisen*). Sammen med Susanne Staun havde hun året forinden kritiseret Kunstfonden for at favorisere en indspist gruppe af omkring 30 forfattere med stærk tilknytning til Forfatterskolen og interne intime forbindelser (Susanne Staun og Leonora Christina Skov: "Anne Marie Mais vagtparade", 26.11.2010, *Weekendavisen*). *Jyllands-Posten* bragte samme år en kritik af, at der er blevet bevilget midler mellem de to litteraturudvalgs medlemmer og ægtefæller, i hhv. Kunstfonden og Kunstrådet (Katrine Øgaard Jensen og Kristian Holmelund Jakobsen: "Halvanden million til medlemmer og ægtefæller", 25.9.2010, *Jyllands-Posten*). I 1999 bragte *Ekstra Bladet* den kritiske artikelserie "Statens klike for kunst" med anklager om nepotisme og kammerateri, og i 2016 blev der fulgt op med artikelserien "Kunstkliken" i helt samme ånd. Hovedanken har i alle tilfælde været gengangere i støttesystemet og udvalgsmedlemmers favorable støtteforhold.

Kritik af Kunstfondens kvalitetsbegreb:

Susanne Staun kritiserede i 2009 Kunstfondens ensidige kvalitetsbegreb; at genrelitteraturen ikke støttes, mens forfatterskoleuddannede forfattere har høj prioritet (Susanne Staun: "Ensidighed i Statens Kunstfond", 28.3.2009,

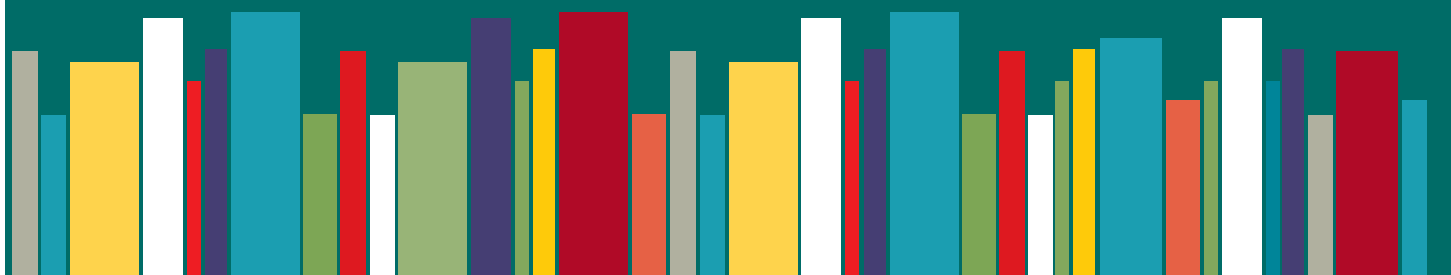
Politiken). Jens Engberg påpegede i en artikel i 2010, at Kunstfondens kvalitetsbegreb gennem tiden er blevet oplevet formynderisk (Rasmus Bo Sørensen: "Kunststøtten er et statsligt magtinstrument", 3.12.2010, *Information*).

Kritik af Kunstfondens manglende evne til selvkritik:

Thomas Altheimer anklagede Kunstfonden for manglende evne til at modtage kritik i 2017 (Thomas Altheimer: "Statens kunst-Gollum", 11.5.2017, *Weekendavisen*). I *Berlingske Tidende* blev der i 2002 og 2003 bragt to artikler under overskrifterne "Statens Kunstkup" og "Statens Kunstfup", der anklagede Kunstfonden for selvfejring og klikedannelse (forfattet af Michael Larsen og udgivet hhv. 21.2.2002 og 8.1.2003). Rolf Bagger kritiserede i 2002 Kunstfonden for ikke at kunne forholde sig kritisk til og dermed nytænke støtteordningerne (Rolf Bagger: "Kunststøtte og Cæsars hustru", 3.11.2002, *Berlingske Tidende*).

Problematisering af støtte til godt sælgende forfattere:

Det vakte forargelse, da den succesfulde dokumentarforfatter Peter Øvig Knudsen i 2014 modtog Kunstfondens treårige arbejdslegat (Henrik Vesterberg: "Øvig er jo heller ikke den eneste storsælgende danske forfatter, der søger Kunstfonden", 25.5.2014, *Politiken*). *Jyllands-Posten* bragte i 2010 en artikel, der forholdt sig kritisk til manglen på inddragelse af kunstnernes økonomiske forhold i vurderingen af legatansøgningerne (Katrine Øgaard Jensen og Kristian Holmelund Jakobsen: "Stop unødige kunststøtte", 1.11.2010, *Jyllands-Posten*). I 2008 var der en meget heftig debat om hædersydelse, indtil Anders Fogh Rasmussen satte en midlertidig stopper for den (Erik Skyum-Nielsen: "Anders Fogh Rasmussen springer ud som litterat", 25.10.2019, *Information*). Tilbage i 2001 skabte det stor furor, da den internationalt succesfulde kunstner Per Arnoldi modtog det treårige arbejdslegat (Eske Holm: "Penge til Arnoldi", 11.8.2001, *Information*).

www.slks.dk/bogpanelet

Kontakt Bogpanelets sekretariat
på msta@slks.dk